

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

**ATVIRAS TARPTAUTINIS ŽMOGIŠKOSIOS RAIDOS UNIVERSITETAS
„UKRAINA“**

SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMA

PATRICIJA PUODŽIŪTĖ

Magistro darbas

**ASMENŲ TURINČIŲ INTELEKTO NEGALIĄ TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIAI:
SUBJEKTYVIŲ PATIRČIŲ ANALIZĖ**

Darbo vadovas(-ė) Doc. dr. Daiva Alifanovienė
Konsultantas (-ė) : O.B. Litovčenko

Šiauliai, 2023

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį
darbą, GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Patricija Puodžiūtė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Socialinio darbo magistrantūros studijų programa <i>Master Study Programme Social Work</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	<i>Asmenų turinčių intelekto negalią tėvystės įgūdžiai: subjektyvių patirčių analizė</i> <i>Possibilities of social support for families taking care of people with disability</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra *I guarantee that my thesis is prepared in good*
parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų *faith and independently, there is no*
asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių *contribution to this work from other*
neteisetų mokėjimų už šį darbą niekam nesu *individuals. I have not made any illegal*
mokėjęs. *payments related to this work.*

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai *Quotes from other sources directly or*
panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos *indirectly used in this thesis, are indicated in*
literatūros nuorodose. *literature references.*

Aš, Patricija Puodžiūtė, pateikdama šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

I, Patricija Puodžiūtė, by submitting this paper confirm (check)

Embargo laikotarpis

Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:

I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

12 mėnesių / *months*

(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).

Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested.*

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

TURINYS

Magistro darbo santrauka	4
ĮVADAS	5
1. TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ UGDYMO INTELEKTO NEGALIĄ TURINTIEMS ŠEIMŲ TĖVAMS TEORINIS ASPEKTAS	9
1.1. Tėvystės įgūdžių ugdymas	9
1.2. Tėvystės įgūdžių ugdymo sunkumai intelekto negalią turintiems tėvams	12
1.3. Tėvystės įgūdžių ugdymo galimybės Lietuvoje ir Ukrainoje.....	17
1.4. Tėvystės įgūdžių svarba tėvams, turintiems intelekto negalią	22
2. ASMENŲ TURINČIŲ INTELEKTO NEGALIĄ DISKRIMINACIJOS APRAIŠKOS	25
2.1. Asmenų turinčių intelekto negalią diskriminacija šiuolaikinėje visuomenėje	25
3. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS ASMENIMS, TURINTIEMS INTELEKTO NEGALIĄ BEI AUGINANTIEMS VAIKUS	28
3.1. Socialinio darbo aspektas	28
3.2. Socialinių darbuotojų, dirbančių su šeima, vaidmuo asmenims, turintiems intelekto negalią ir auginantiems vaikus bei kitų specialistų įsitraukimas	30
4. TYRIMO METODIKA ORGANIZAVIMAS IR REZULTATŲ ANALIZĖ.....	33
4.1. Tyrimo metodologija	33
4.2. Tyrimo metodai.....	34
4.3. Tyrimo dalyviai.....	36
4.4. Tyrimo duomenų analizė ir interpretacija.....	37
4.4.1. Darbo specifika su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, specialistų, dirbančių su šeima aspektas.....	37
4.5. Tyrimo rezultatų apibendrinimas	84
DISKUSIJA.....	88
IŠVADOS.....	89
Literatūra	90
SUMMARY	95
CONCLUSIONS	101
PRIEDAI	107

Magistro darbo santrauka

Magistro baigiamajame darbe analizuojami tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžiai. Suformuluoti tyrimo probleminiai klausimai: Su kokiais iššūkiais tenka susidurti intelekto negalią turintiems tėvams, auginantiems vaikus (paslaugų gavėjų ir specialistų, dirbančių su šeima nuomonės aspektu). Kokios socialinės paslaugos yra teikiamos šiai paslaugų gavėjų grupei remiantis Lietuvos ir Ukrainos teikiamų socialinių paslaugų modeliu? Koks yra tėvystės įgūdžių ugdymo modelis Lietuvoje bei Ukrainoje?

Tyrimo objektas - asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių subjektyvios patirtys asmenų ir socialinių darbuotojų nuomonės kontekstas. Tikslui pasiekti suformuluoti uždaviniai: 1) mokslinės literatūros analizės pagrindu, konceptualizuoti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžius auginant vaikus, Lietuvos ir Ukrainos socialiniuose kontekstuose; 2) atskleisti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių patirtis; 3) identifikuoti socialinių darbuotojų patirtis, ugdant tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią; 4) pateikti tėvų, turinčių protinę negalią bei dalyvavusių tėvystės įgūdžių ugdymo programose, subjektyvias tėvystės įgūdžių patirtis.

Tyrimas atliktas taikant šiuos metodus: kokybinis tyrimo metodas, teorinė analizė, iš dalies struktūruotas interviu, turinio analizė. Tyrime dalyvavo 3 socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis) ir 2 socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai). Tyrime taip pat dalyvavo 5 tėvai, turintys intelekto negalią ir dalyvavę tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Kokybinis tyrimo metodas, pusiau struktūruotas interviu su socialiniais darbuotojais (darbui su šeimomis), siekiant atskleisti jų patirtį, ugdant tėvystės įgūdžius intelekto negalią turintiems tėvams.

Atlikto kokybinio tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad tėvai, turintys intelekto negalią, turi mažai tėvystės įgūdžių, dėl šios priežasties šiai paslaugų gavėjų grupei yra teikiamos nuoseklios bei kompleksinės paslaugos, galinčios pagerinti šių asmenų tėvystę. Į pagalbos šeimai procesą yra įtraukiami įvairūs specialistai. Taip pat sėkmingų rezultatų galima pasiekti tik tada, kai yra matoma tėvų motyvacija keistis bei atrasti naujų metodų, kaip reikėtų auklėti savo vaikus. Atskleista, kad tėvai, turintys intelekto negalią, dažnai susiduria su įvairiais sunkumais, susijusiais su vaikų netinkamu auklėjimu. Netinkamo elgesio modelio bei vertybių diegimas vaikams gali pakenkti jų tolimesniam gyvenimui, šiai problemai spręsti pasirinktos tėvystės įgūdžių ugdymo programos kaip galimybė įveikti visus sunkumus, susijusius su vaikų auklėjimu bei tėvystės įgūdžių diegimu. Specialistai, teikiantys paslaugas asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, susiduria su pagrindine problema – neindividualizuotos tėvystės įgūdžių ugdymo programos, ko pasekoje, specialistams -darbas apsunkintas, o rezultatai ne visada yra sėkmingi.

IVADAS

Problema ir tyrimo aktualumas. Šiuo metu visuomenėje populiarėja tėvystės įgūdžių ugdymo tema asmenims, turintiems intelekto negalią. Asmenys, turintys intelekto negalią yra ypač pažeidžiama visuomenės dalis. 2022 metų pabaigoje buvo nustatyta, jog šalyje žmonių, turinčių negalią skaičius yra – 223 tūkst. asmenų su bet kokia negalia (psichine ar fizine), lyginant su 2021 m. statistikos duomenimis, šis skaičius neženkliai sumažėjo. Socialinės apsaugos ir darbo Ministerijos duomenimis, 2022m. darbingo amžiaus asmenų su negalia buvo 146,7 tūkst. asmenų, lyginant su 2021m., šis skaičius taip pat neženkliai sumažėjo. SADM¹ duomenimis, 2022m. pabaigoje buvo 146706 darbingo amžiaus ir turinčių negalią asmenų bei 16031 vaikų, turinčių negalią. Taip pat Lietuvoje 2020 m. nurodomas bendras asmenų su negalia skaičius – 214319 suaugę asmenys (Neįgalumo statistika ir dinamika, 2020). Iš jų – 29425 asmenims pripažįstamas įvairaus sunkumo intelekto sutrikimas (Sergančių asmenų skaičius pagal diagnozių grupes, 2018). Pabrėžiama, kad tėvams, turintiems intelekto negalią, kyla sunkumų ugdant tėvystės įgūdžius, ko pasekoje, vaikams trūksta reikiamų žinių, socialinių bei higieninių įgūdžių, atsiranda daug problemų vaikų ir paauglių gyvenimuose, išryškėja vaikų ir paauglių netinkamas elgesys, socializacijos nebuvimas. Pažymėtina, kad tėvai, kurių intelekto lygis yra mažas, dažnai negeba užtikrinti vaikams sėkmingos ateities dėl to, nes didžioji dalis vaikų, užaugusių panašiose šeimose, dažnai susiduria su socialiniu bejėgiškumu. Tyrimo problemai apibrėžti, būtų tikslinga pasikliauti ir užsienio autorių nuomone. JAV šaltinių autorius (Feldman,2002), teigia „Parents with intellectual disabilities are overrepresented in child maltreatment cases and have a variety of parenting skill deficits. Their children are at risk for neglect, developmental delay, and behavioral disorders. This review of parenting education interventions for such parents identified 20 published studies with adequate outcome data. A total of 190 such parents (188 mothers, 2 fathers), with IQs ranging from 50 to 79 were involved. Parenting skills trained included basic child-care, safety, nutrition, problem solving, positive parent—child interactions, and child behavior management. The most common instructional approach was behavioral (e.g., task analysis, modeling, feedback, reinforcement). Overall, initial training, follow-up, and social validity results are encouraging.“ Tyrimo rezultatų duomenimis, nusakoma, kad tėvams, turintiems intelekto negalią, nepakanka įdiegti vien tėvystės įgūdžių, dėl šios priežasties, daroma prielaida, kad tėvams, turintiems intelekto negalią, būtinas įvairaus pobūdžio kompleksinių paslaugų teikimas bei specialistų įtraukimas į pagalbos šeimai procesą, siekiant stiprinti tėvų tėvystės įgūdžius. *Siekiant šiuolaikinėje visuomenėje „įgarsinti“ požiūrį, jog šiuo metu požiūris į žmogų, turintį intelekto*

¹ SADM- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

negalią, yra pakitęs teigiama linkme, - neįgaliesiems suteikiama vis daugiau teisių ir laisvių siekiant pilnavertiškai integruotis į šiuolaikinę visuomenę. Asmenys, turintys intelekto negalią, dažnai patiria ir diskriminaciją dėl socialinių santykių sukūrimo: dėl santuokos įteisinimo, šeimos sukūrimo, asmeninių santykių su kitais žmonėmis. Žmonės, turintys proto negalią mažiau informuojami apie seksualumą, turi mažiau seksualinės patirties, nevykdomas lytinis švietimas, o visa tai gali turėti įtakos jų gyvenimo kokybei. Be tinkamo lytinio švietimo žmonės, turintys intelekto negalią, itin rizikuoja patirti lytinį išnaudojimą, neplanuotai pastoti (Kandratavičienė, 2015). Ko pasekoje, žmonės, turintys intelekto negalią, nors ir neturi tinkamų tėvystės ar socialinių įgūdžių, dažnai visgi siekia sukurti šeimas, turėti atžalų. Dėl šios priežasties neretai šiai paslaugų gavėjų grupei pritrūksta tinkamų žinių ir įgūdžių siekiant auklėti savo vaikus pozityviais būdais. Galime pasidžiaugti, jog Lietuvoje neįgaliųjų integracijos į visuomenę procesas vyksta kiek sklandžiau, tačiau dėl šių dienų situacijos (karo Ukrainos regionuose), suprantama, kodėl šis procesas trunka kiek ilgiau. Karo Ukrainoje akivaizdoje, įvairių paslaugų poreikis Ukrainoje yra išaugęs.

Temos naujumas. Dažnu atveju tėvystės įgūdžių ugdymas siejamas su vaiko saugumu, jo tinkamu auklėjimu šeimoje, pirminės socializacijos apraiškomis siekiant, kad vaikas užaugtų pilnaverte asmenybe. Pasak garsaus jaunimo veiklų koordinatoriaus bei psichologo (Karmazos, 2009) tėvystė siejama su įgūdžiais, padedančiais jiems auklėti savo vaikus bei rūpintis tolimesne šeimos gerove. Taip pat Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas (2008, 3 str. 1 d.) numatyta „vykdyti šeimos institutą palaikančią ir stiprinančią politiką, užtikrinančią bendrąsias sąlygas teikiant diferencijuotą valstybės ir visuomeninių institucijų pagalbą šeimose visose srityse tam, kad būtų sudarytos sąlygos šeimai tapti autonomišku, atsakingu, tvirtu ir savarankišku institutu, kuris gali visapusiškai atlikti savo funkcijas“. Tačiau ne visada šių funkcijų atlikimas suveikia intelekto negalią turintiems asmenims bei auginantiems vaikus. Jau kurį laiką Lietuvoje išryškėja reiškinys, jog šeimos, kuriose tėvai, turintys intelekto negalią, bei auginantys vaikus, susiduria su įvairiais sunkumais: vaikų socialinių bei higieninių įgūdžių stoka, nepažangumu mokykloje, sunkumais bendraujant su bendraamžiais. Ko pasekoje, visos šios problemos neduoda teigiamų rezultatų tolimesniam vaiko vystymuisi bei galimam sėkmingam ateities kūrimui. Taip pat yra ir keletas problemų, su kuriomis susiduria ir patys tėvai. Tėvams, turintiems intelekto negalią, yra gana sudėtinga bendrauti su vaikų mokyklos administracija, užtikrinti vaikui sveikatos priežiūrą. Tėvams dažnu atveju trūksta ir tėvystės įgūdžių, tačiau ne visada vien rėmimasis tėvystės įgūdžių ugdymu gali tapti sėkminga praktika.

Matoma, kad duomenys apie tėvų, turinčių proto negalią, pagrindinius tėvystės įgūdžių iššūkius nėra itin ištirti, dėl šios priežasties, daugiau duomenų randama pasitelkiant užsienio šaltinius. Nors ši tema šiuolaikinėje visuomenėje ir yra tam tikras fenomenas, manoma, kad norint

pasiekti teigiamų rezultatų,- šią temą būtina išanalizuoti bei perprasti pagrindinius tobulinamus tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią. Suprantama, kad tėvams, turintiems intelekto negalią ne visada pavyksta savo vaikams įskiepyti tam tikrų gyvenimo vertybių, tinkamo elgesio normų, nes dirbant su tėvais, turinčiais intelekto negalią, neužtenka vien specifinių žinių tėvystės įgūdžių aspektu, ar tam tikrų gebėjimų, reikalingos kompleksinės paslaugos, kurių dėka galimi efektyvesni pokyčiai šeimoje.

Darbo probleminiai klausimai: Su kokiais iššūkiais tenka susidurti intelekto negalią turintiems tėvams, auginantiems vaikus (paslaugų gavėjų ir specialistų, dirbančių su šeima nuomonės aspektu). Kokios socialinės paslaugos yra teikiamos šiai paslaugų gavėjų grupei remiantis Lietuvos ir Ukrainos teikiamų socialinių paslaugų modeliu? Koks yra tėvystės įgūdžių ugdymo modelis Lietuvoje bei Ukrainoje?

Tyrimo objektas - asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių subjektyvios patirtys asmenų ir socialinių darbuotojų nuomonės kontekstas.

Tyrimo tikslas. Atskleisti ir išanalizuoti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių subjektyvias patirtis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Mokslinės literatūros analizės pagrindu, konceptualizuoti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžius auginant vaikus, Lietuvos ir Ukrainos socialiniuose kontekstuose.
2. Atskleisti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių patirtis.
3. Identifikuoti socialinių darbuotojų patirtis, ugdant tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią.
4. Pateikti tėvų, turinčių protinę negalią bei dalyvavusių tėvystės įgūdžių ugdymo programose, subjektyvias tėvystės įgūdžių patirtis.

Tyrimo metodologija ir metodai:

1. Teoriniai: mokslinės literatūros ir dokumentų, susijusių su analizuojama tema, analizė, siekiant teoriškai pagrįsti tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių ugdymą socialinio darbo kontekste.
2. Empiriniai:
 - Kokybinis tyrimo metodas, pusiau struktūruotas interviu su socialiniais darbuotojais (darbui su šeimomis), siekiant atskleisti jų patirtį, ugdant tėvystės įgūdžius intelekto negalią turintiems tėvams.
 - Pusiau struktūruotas interviu su šeimų tėvais, turinčiais intelekto negalią kurie yra dalyvavę tėvystės įgūdžių ugdymo programose, siekiant atskleisti jų patirtį ugdant tėvystės įgūdžius.

- Tyrimo duomenys apdoroti taikant turinio (content) analizę.

Tyrimo dalyviai: Tyrimo imčiai sudaryti buvo taikoma tikslinės imties vienetų atrankos kriterinė strategija. Tyrime dalyvavo 3 socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis) ir 2 socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai). Tyrime taip pat dalyvavo 5 tėvai, turintys intelekto negalią ir dalyvavę tėvystės įgūdžių ugdymo programose.

1. TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ UGDYMO INTELEKTO NEGALIĄ TURINTIEMS ŠEIMŲ TĖVAMS TEORINIS ASPEKTAS

Neretai, asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, kyla sunkumų tėvystės įgūdžių ugdymo klausimais, taikant pozityviosios tėvystės pagrindus. Manoma, kad vien mokomųjų programų neužtenka siekiant tėvystės įgūdžių gerinimo, reikia visumos, galinčios padėti tėvams, turintiems protinę negalią, įveikti sunkumus auginant vaikus.

1.1. Tėvystės įgūdžių ugdymas

Tėvystės įgūdžių ugdymo tema šiuolaikinėje visuomenėje itin aktuali. Žinoma, kad vaiko pagrindiniai ir esminiai asmenybės pagrindai susiformuoja dar itin ankstyvoje vaikystėje. Matoma, kad dažnu atveju vaikai savo ankstyvoje vaikystėje ima kartoti tėvų elgesį, kitaip sakant, perima visą elgesį iš tėvų arba savo bendraamžių. Kai tėvams nepakanka žinių apie vaiko auklėjimą bei jo raidos ypatumus, daromos klaidos, kurios daro įtaką tiek visos šeimos gerovei, tiek vaikui, tiek visuomenės gerovei (Drobelenė, 2016). Dėl šios priežasties tėvams, auginantiems vaikus, būtina nuolat tobulinti žinias bei įgūdžius apie tinkamą bei pozityvų vaikų auklėjimą. Taip pat vaiko tolimesnė raida ypač priklauso ir nuo jo aplinkos: tėvų, brolių, seserų, senelių. Tokiu būdu vaikas po mažu ugdomi požiūrį į save kaip asmenybę, į aplinką, kuri jį supa, tėvus, šeimą, ko pasekoje ugdomi ir vaiko įgūdžiai: socialiniai, kasdieniniai įgūdžiai ir kt. Po mažu pradamos vertinti ir vaiko vertybės šeimoje, aplinkoje bei visuomenėje. Kaip jau žinome, pozityvios tėvystės ugdymas šeimoje itin reikšmingas reiškinyms. Tėvystės įgūdžių programos skatina pozityviają tėvystę bei tinkamą vaikų auklėjimo metodiką. Ne visiems tėvams pavyksta auklėti savo vaikus pozityviais būdais, dėl šios priežasties tėvystės įgūdžių ugdymas tėvams, turintiems intelekto negalią itin reikšmingas užtikrinant tėvų pozityvų auklėjimą.

Tėvystės įgūdžių ugdymas siejamas ir su pozityviają disciplina. Pozityviosios disciplinos sąvoka buvo pradėta vartoti 1981 m., kai žymi amerikiečių vaikų psichologė J. I. Nelsen parašė knygą tokiu pačiu pavadinimu „Pozityvi disciplina“. Jos sukurtas vaikų auklėjimo modelis remiasi garsių austrų psichiatrų (Adler, 1870–1937) ir (Dreikurs, 1897–1972) iškeltomis idėjomis. Tėvystės įgūdžių ugdymo programos buvo kurtos remdamasi šių psichiatrų idėjomis, nes tėvystės įgūdžių ugdymo ypatybės gana sunku suvokti, nes kiekvienas specialistas geba šias idėjas perteikti vadovaujantis savo požiūriu.

Kalbant apie vaikystėje išmoktų elgesio normų taikymą, vaikas greičiau išmoksta atkartoti tą elgesį, kuris labiau matomas. Ryškus ir neįprastas elgesys greičiau patraukia vaiko dėmesį, jį lengviau atsiminti. Dėl šios priežasties vaikai daug lengviau išmoksta agresyvaus elgesio ir keiksmazodžių (Legkauskas, 2008).

Šis reiškinyss taip pat turi ir tam tikrą sąvoką – „Socialinio išmokimo teorija“, kurios pradininkas (Bandura, 1977) teigia, kad vaikų bendravimo modeliai formuojasi stebint kitų žmonių elgesį. Vaikas daugiausia mokosi stebėdamas tos pačios lyties vieno iš tėvų elgesį. Socialinio išmokimo atveju naujo elgesio vaikai išmoksta nepriklausomai nuo to, kokias pasekmes patiria stebimas žmogus. Šis vaikų gebėjimas mokytis stebint ir imituojant kitų žmonių elgesį leidžia daug greičiau mokytis ir vystytis. Tačiau vaikas išmoksta tik tam tikro elgesio, ne kiekvienas jo stebimas elgesys daro jam vienodą įtaką. Tam, kad vaikas sėkmingai išmoktų stebimą elgesį, turi būti patenkintos kelios sąlygos (Bandura, 1977):

- **Dėmesys.** Tam, kad išmoktų tam tikro elgesio, vaikas turi į jį atkreipti dėmesį.
- **Išlaikymas atmintyje.** Norėdamas pakartoti matytą elgesį, vaikas turi jį atsiminti.
- **Atgaminimas.** Stebimo elgesio atkartojimas. Dažnai vaikui yra reikalingi nauji įgūdžiai tam, kad jis galėtų atkartoti matytą elgesį. Taigi gali praeiti šiek tiek laiko, kol vaikas įtvirtins naujus įgūdžius, reikalingus išmoktam elgesiui atkartoti.
- **Motyvacija.** Tam, kad vaikas atkartotų matytą elgesį, jam reikalinga motyvacija. Pagrindiniais elgesio motyvatoriais dažniausiai tampa pastiprinimas ir bausmė. Vaikas bus linkęs dažniau atkartoti tą elgesį, kuris yra skatinamas, o ne tą, už kurį yra baudžiama.

Be abejonės šių sąlygų taikymas ne visada gali paskatinti teigiamiems rezultatams. Kiekvienas vaikas yra skirtingas, lygiai taip pat ir kiekvieni tėvai ar šeima taiko skirtingus auklėjimo metodus, dėl šios priežasties, kiekviena šeima atranda savitų būdų, kaip auklėti bei puoselėti tėvų tėvystės įgūdžius bei skatinti pritaikyti tėvams tam tikras elgesio normas. Kiekviena situacija šeimoje yra skirtinga, lygiai taip pat, kaip ir žmonės, kurie taip pat skirtingi. Ne visada ši „formulė“ gali suveikti ir intelekto negalią turintiems tėvams.

Siekiant apibrėžti „Tėvystės įgūdžių ugdymo“ sąvoka, pastebima, kad mokslinėje literatūroje ši sąvoka vartojama greta pozityviosios tėvystės. LR atvejo vadybos tvarkos apraše (2018) tėvystės įgūdžiai reglamentuoti kaip „vaiko priežiūra, vaiko saugumas, emocinis palaikymas ir pozityvus auklėjimas“. Kai pažeidžiami vaiko teisių apsaugos įstatymai, šeimai pradedamos teikti socialinės paslaugos. Kitaip sakant – socialinės priežiūros šeimoms paslauga. Remiantis Socialinės paramos informacinės sistemos (SPIS) duomenimis, šeimų patiriančių socialinę atskirtį skaičius linkęs žymiai didėti. Lietuvoje 2018 metais buvo 9786 socialinę riziką patiriančios šeimos, kuriose augo net 18 415 vaikų (Lietuvos Respublikos statistikos departamentas, 2018). 2017 m. fiksuotos 9786 socialinę riziką patiriančios šeimos, kuriose augo 18415 vaikai. 2015 m. socialinę riziką patiriančių šeimų buvo 9757 (jose buvo 19043 vaikų), o 2016 m. – 8676 šeimos, auginančios 18756 vaikus (Lietuvos statistikos departamentas, 2018). Yra žinoma, kad tėvams, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus, dažnu atveju yra teikiamos socialinės paslaugos ir šeima priskiriama socialinės rizikos reiškinis patiriančia šeima.

Galimai, tėvams, turintiems intelekto negalią, bei turintiems atžalų, trūksta tėvystės įgūdžių: nepavyksta tinkamai pasirūpinti vaikais, dėl šios priežasties, šeimai ir yra teikiamos socialinės paslaugos, kurias teikia įvairūs socialinių paslaugų centrai ir kitos organizacijos. Šiuo aspektu suaugusių neįgaliųjų bei turinčių vaikų savarankiškumo skatinimo misija tampa vis sudėtingesnė.

Stebėtina, kad tėvams, kurie ugdo savo tėvystės įgūdžius, reikalinga ir mentoriaus pagalba. Šiuolaikinėje visuomenėje tėvams atsiranda dar daugiau alternatyvų ugdyti tėvystės įgūdžius. Anot, (Jonynienės, 2010), (Gudžinskienės, 2018) ir (Burvytės, 2016), „tėvai, bendraudami su vaikais ir juos auklėdami, susiduria su sunkumais, kurių nesugeba pastebėti ir rasti tinkamų problemos sprendimų būdų, todėl jiems reikalingas mentorius, kuris gebėtų teikti sumanią pagalbą ar atlikti atvejo vadybininko funkciją ir taip padėti tėvams įgyti pasitikėjimą savimi mokantis būti pozityviais tėvais savo vaikams ir gebančiais pozityviai valdyti problemines vaikų ugdymo situacijas“. Siejant su prieš tai analizuota tema, socialinis darbuotojas, ar specialistas, teikiantis bet kokias socialines paslaugas, taip pat šioje šeimoje gali tapti tam tikru mentoriumi, kuris ugdytų tėvų pasitikėjimą savimi ugdant tėvų tėvystės įgūdžius bei gebėtų esant poreikiui įgalinti tėvus ilgainiui šiuos veiksmus atlikti savarankiškai.

Kalbama, kad pastebimos ir kintančios nuostatos tėvų atžvilgiu. Anot (Enebrink ir kt., 2015), vykdant tėvystės įgūdžių programas kinta tėvų nuostatos vaikų auklėjimo, lavinimo aspektais, padidėja tėvų savi veiksmingumas, labiau siekiama vaiko gerovės. Tėvai gauna rekomendacijas ir didėja jų empatija, supratingumas, jie išmoksta taikyti ir laikytis gyvenimiškų taisyklių, užbrėžti ribas tarp to, kas priimtina, leidžiama, ir kas netoleruotina. Taip pat jie gauna daugiau žinių, socialinių įgūdžių, kuriuos gali pritaikyti praktikoje, siekdami vaiko gerovės. Tėvams sutikus dalyvauti „Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo“ programoje, pastebima, kad tėvams atsiranda ir motyvacija domėtis sėkmingu vaikų auklėjimu, pozityvaus elgesio skatinimo klausimais. Taip pat tėvai gali atrasti naujų būdų, kaip ugdyti savo tėvystės įgūdžius, pritaiko tėvams veikiančias praktikas ugdant savo vaikus.

Kaip teigia (Yousafzai ir kt., 2015), tėvystės įgūdžių ugdymo metu suteikiama informacija, palaikymas, padedantis vaikui visavertiškai gyventi, vystytis ir gerai jaustis, jei tėvai atsižvelgia į mokymų metu gautas konsultacijas, informaciją ir rekomendacijas. Ugdant tėvystės įgūdžius gali būti atkreipiamas dėmesys į vaikų auklėjimo sritis, palaikančias vaikų sveikatą, higieną ir mitybą, skatinimą, reagavimą, apsaugą ir socializaciją. Šeimose, kuriose tėvai turintys intelekto negalią, gali būti blogesnis rūpinimasis vaikų sveikata, nevisavertė mityba, mažiau prieinama reikalinga mokymosi medžiaga, priemonės. Dėl šių priežasčių tėvų tėvystės įgūdžių ugdymas gali kisti.

Žinios apie atsakingą auklėjimą – tai galimybė:

- išmokti, kaip reikia pažinti vaiko poreikius;
- įsiklausyti į siunčiamus signalus, laiku ir tinkamai reaguoti;

- palaikyti vaikus, užtikrinti visavertį jų vystymąsi, auklėjimą, lavinimą (Yousafzai ir kt., 2015)

Apibendrinama galiu teigti, kad tėvystės įgūdžių ugdymas šiuolaikinėje visuomenėje itin svarbus aspektas, siekiant tinkamai auklėti vaikus. Kaip teigiama, neužtenka vien teorinių žinių apie tai, kaip ugdyti tėvystės įgūdžius ir pritaikyti tai praktikoje, reikalingas paslaugų kompleksiskumas bei tėvų noras į tai gilintis. Tačiau tėvams, turintiems intelekto negalią, dažnai kyla papildomų sunkumų susiduriant su tėvystės gebėjimais. Dėl šios priežasties, verta įvardinti pagrindinius sunkumus, su kuriais susiduria tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus.

1.2. Tėvystės įgūdžių ugdymo sunkumai intelekto negalią turintiems tėvams

Tėvystės įgūdžių ugdymas – gana sudėtingas procesas, reikalaujantis motyvacijos, žinių taikant įvairias metodikas bei mokėjimo žinias pritaikyti praktiškai. Kaip jau žinome, tėvystės įgūdžių ugdymas susijęs ir su pačių tėvų vaikystės auklėjimu, tai priklauso nuo įvairių veiksnių, kurie gali padėti ar sutrukdyti ugdant tėvystės įgūdžius. Ne išimtis ir asmenys, turintys intelekto negalią. Natūralu, kad šiai socialiai pažeidžiamai grupei asmenų kyla dar daugiau sunkumų ugdant tėvystės įgūdžius. Teikiant socialines paslaugas šiai grupei paslaugų gavėjų, dažnu atveju pastebima, kad tėvai rečiau taiko vaikams skatinimo bei drausminimo priemones, nesivadovauja pozityviosios tėvystės principais savo kasdieniniame gyvenime, ko pasekoje, vaikų elgesys namuose tampa nevaldomu. Lygiai taip pat vaikai elgiasi ir mokykloje, pastebima, kad vaikai tampa mažiau atidesni, prastesni vaikų įvertinimai, dažnai vaikai tinkamai nepasiruošia pamokoms, neįsigilina į dėstomą medžiagą. Natūralu, kad šiuo metu ir Ukrainoje tėvystės įgūdžių ugdymo programų veikla yra sutrikusi, dėl šios priežasties, žinoma, atsiranda ir sunkumų dėl negalėjimo prisijungti į nuotolines tėvystės įgūdžių ugdymo programas bei tobulinti savo tėvystės įgūdžius tinkamai. Duomenų apie tėvystės įgūdžių ugdymo programų sėkmingumą šiuo metu nėra rasta nei Lietuvos kontekste, nei Ukrainos, tačiau žinoma tai, kad Ukrainoje yra suaugusių, intelekto negalią turinčių tėvų, kuriems kyla sunkumų auginant vaikus.

Ukrainos kontekste, šiuo metu galime pastebėti, kad tėvystės įgūdžių ugdymo programų veikla yra sutrikusi. Ankščiau mokymai vykdavo kontaktiniu būdu, tačiau okupantams užėmus Ukrainą, tėvystės įgūdžių ugdymas šiuo metu vykdomas nuotoliniu būdu. Lygiai taip pat, kaip ir Lietuvoje, šiuo metu tėvams, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus, Ukrainoje taip pat kyla tėvystės įgūdžių ugdymo sunkumų. Dažnai tėvai neįsigilina į pateiktą medžiagą, tokiose šeimose išreiškiamas mažas tėvų motyvacijos lygis bei noras tobulėti. Greičiausiai toks jausmas apima dėl šiuo metu Ukrainoje žuvusių paslaugų gavėjų artimųjų ar draugų, paslaugų gavėjai negali motyvuotai koncentruotis į tėvystės įgūdžių ugdymo programų metu perteiktą medžiagą ir kt. Taip pat daugelis Ukrainoje esančių pastatų yra sunaikinti, todėl šiuo metu, nebūtų galimybės

organizuoti kontaktinį tėvystės įgūdžių ugdymą. Dėl šios priežasties Ukrainoje kyla sunkumų dėl tėvystės įgūdžių ugdymo paslaugų prieinamumo. Paslaugų gavėjams dažnai trūksta ir socialinių paslaugų ar socialinių darbuotojų konsultacijų pozityvios tėvystės temomis. Galbūt paslaugų gavėjai dažnai šiuo metu nesikreipia pagalbos ir dėl to, nes žino, kad pagalba bus nesuteikta. Dėl šios priežasties verta paminėti ir specialistų įsitraukimą į tėvystės įgūdžių ugdymo paslaugų teikimą. Kadangi jau žinome, kad paslaugos turi būti kompleksinės, neužtenka vien socialinių bendrųjų paslaugų, reikia paslaugas teikti kompleksiščiau, tuomet ir tėvystės įgūdžių ugdymo programos, galimai, bus sėkmingai įgyvendintos.

Nors, pasak (Genienės, 2020), daugelyje oficialių ataskaitų daug dėmesio skiriama fizinei negaliai, tačiau ne mažiau svarbi, nors ir ne tokia pastebima yra protinė negalia. Protinė negalia ne tokia akivaizdžiai pastebima kaip fizinė negalia, tačiau žymiai dažniau stigmatizuojama (Kandratavičienė, 2013). Asmenims su intelekto negalia reikalingas ne tik specialistų įsitraukimas, tačiau ir pagalba iš valstybės institucijų: „Taip pat svarbu pažymėti, kad sutrikusios psichikos asmenys yra labiau pažeidžiami nei kiti; jiems reikia pagalbos ir paramos iš kitų, ir ypač iš valstybės institucijų, kurios įpareigosotos teikti sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos paslaugas. Darbo tikslas - išnagrinėti tėvystės kompetencijos vertinimo klinikinėje praktikoje ir tėvystės kompetencijos stiprinimo aktualumą bei galimybes Lietuvoje.“ (Pūras, Šumskienė, 2012)

Yra žinoma, kad asmenys, turintys proto ar kompleksinę negalią, yra viena jautriausių visuomenės grupių dėl patiriamos diskriminacijos dėl neįgalumo stereotipų, diskriminacijos darbo rinkoje ir švietimo sistemoje. Tai pripažįsta tarptautinis žmogaus teisių ir negalios srityje veikiančios organizacijos, ši problema vadinama negalią turinčių asmenų teisės ginančiuose dokumentuose, pažymima Lietuvos ir užsienio moksliniuose tyrimuose (Saveikienė, 2018). Neretai pastebima, kad dirbant su asmenimis, turinčiais intelekto negalią, kyla daug sunkumų, neleidžiančių produktyviai dirbti su šia grupe asmenų. Dažnai ugdant asmenų, turinčių proto negalią, tėvystės įgūdžius, paslaugų gavėjai neįsigilina į nurodomą informaciją, nemotyvuoti priimti tam tikrų sprendimų, nežino, kaip elgtis, esant vienoje ar kitoje situacijoje.

Kai kurie autoriai pabrėžia, kad svarbiausią vaidmenį ugdant vaiko asmenybę vaidina šeima, nes šeimoje įgyjami socialiniai vaidmenys, svarbios žinios ir įgūdžiai, reikalingi vaiko raidai ir integracijai į visuomenę.

(Ruškaus 2020) teigimu, šeima – visa ko pagrindas, bet koks vieno nario gyvenimo pokytis atsiliepija ir kitiems šeimos nariams. Manoma, kad jeigu tėvai, turintys intelekto negalią, ugdys savo tėvystės įgūdžius, - tai gali turėti įtakos tolimesniam šeimos gyvenime. Daroma prielaida, kad pokyčiai šeimoje sieks teigiamų rezultatų. Jeigu šeimoje nebus paisomos pozityviosios tėvystės normos, galimai, šeimoje tėvystės įgūdžių ugdymo klausimais, rezultatai bus menki. Jau žinome,

kad vaikas perima visą informaciją iš tėvų, perima ir būdo bruožus, manieras, dėl šios priežasties verta atkreipti dėmesį į šeimos sudėtį, bei, kaip ši šeima gebės ugdyti savo turimas tėvystės žinias.

Kaip jau ir žinome, vaikų socializacija yra daugiamatis procesas, kurio metu vaikas mokosi būti visaverčiu visuomenės nariu, perima kultūrą, vertybes, tradicijas, be to, išgyvena ir savęs atskleidimą. Vaikas, besimokantis gyventi tarp žmonių, didžiąją dalį elgesio normų perima iš savo šeimos. Garsus Sociologas L. Bromas teigia „pagrindiniai socializacijos uždaviniai vaikystėje yra kalbos įgūdžių formavimas, esminis asmenybės susiformavimas ir pagrindinių normų bei vertybių išmokimas.“ (Juodaitytė, 2002). Visgi, socializacijos proceso raiška šiuolaikinėje visuomenėje ne visada sėkminga tėvams, turintiems proto negalią. Socializacijos procesas ne visada sėkmingas ir vaikams, kurių šeimoje patiriami socialinės rizikos reiškiniai, tačiau tinkamas specialistų įsitraukimas, galimai, padeda įgyvendinti socializacijos reiškimąsi visuomenėje. Iš ties, socializacijos reiškinų nebuvimas ar neaptikimas šeimoje, ilginiui šeimai gali sukelti nemažai problemų, susijusių su vaikų auklėjimo trikdžiais.

Tėvystės įgūdžių nepritaikomumas šeimose, kuriose tėvai turi intelekto negalią, gali itin paveikti vaikus, augančius šiose šeimose. Pastebima, kad tėvai, turintys intelekto negalią neauklėja savo vaikų tinkamai. Dažnai tokiose šeimose auga daugiau vaikų negu vienas, dėl šios priežasties tėvai neturi laiko įsigilinti į savo gebėjimus tinkamai auklėjant vaikus. Manoma, kad vaikams, šiuo atveju, sunkiai sekasi užtikrinti savo sėkmingą ugdymosi procesą, taip pat sunkiai sekasi bendrauti ir su bendraamžiais taip pat šiems vaikams dažnai sunkiai sekasi suvaldyti savo emocijas tiek namuose, tiek mokykloje, ko pasėkoje tėvai gauna daug replikų iš ugdymosi įstaigų dėl netinkamo vaikų elgesio, todėl daroma prielaida, kad tėvams, turintiems intelekto negalią, tėvystės įgūdžių ugdymas gali tapti gana sunkiu išbandymu. Tėvams, turintiems intelekto negalią, dažnai kyla sunkumų tėvystės įgūdžių ugdyme vien dėl tos priežasties, nes sociumas diskriminuoja asmenis, turinčius proto negalią, dėl informacijos apie intelekto negalią stokos. Psichinę negalią turinti moteris bei motina visuomenės akivaizdoje gali būti ne tik stigmatizuojama, bet ir patirti emocinį, psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą. (Plummer, Findley, 2012) atlikusios literatūros analizę išskyrė, jog tai susiję su informacijos apie neįgalumą trūkumu, iš kurio formuojasi neįgalios moters kaip priklausomos ir neseksualios vaizdinys. Džiugu, kad visuomenė ugdoma apie protinę negalią turinčių asmenų ypatybes, tačiau asmenims, turintiems intelekto negalią, vis dar itin sunku sėkmingai integruotis į visuomenę, na ir, žinoma, ugdyti savo kaip tėvų tėvystės įgūdžius bei diegti pozityviosios tėvystės metodus savo vaikų auklėjime, nes pozityvus auklėjimas gali tapti tarsi priemone siekiant ugdyti tėvų tėvystės įgūdžius.

Pastebima, kad netinkamai pritaikius tėvystės įgūdžių ugdymo programas, gali kilti sunkumų ir vaikams. Netinkamas valdžios panaudojimas gali tapti viena iš didžiausių problemų

nepritaikant tėvystės įgūdžių ugdymo žinių, specialistų rekomendacijų. Netinkamas vaikų auklėjimas gali ilgainiui turėti neigiamos įtakos ir tolimesniame vaikų gyvenime.

Netinkamo vaikų auklėjimo pasekmėmis gali tapti:

1. Vaikų asocialumas;
2. Nepagarbus elgesys su aplinkiniais;
3. Polinkis į savižudybę;
4. Polinkis į nusikalstamą elgesį;
5. Polinkis į smurtą;
6. Prasti ugdymosi įstaigos rezultatai;
7. Negebėjimas bendrauti su bendraamžiais.

Šios problemos vaikų elgesyje ilgainiui gali išryškėti netinkamai pritaikius tėvystės įgūdžių žinias bei dėl netinkamai panaudotos tėvų valdžios.

Taip pat, ugdant tėvystės įgūdžius intelekto negalia turintiems tėvams, gana dažnai būna nepritaikytos ir tėvystės įgūdžių ugdymo programos. Manoma, kad visos tėvystės įgūdžių ugdymo programos turi būti universalios bei tinkančios kiekvienam paslaugų gavėjui. Lietuvoje veikia tik viena tėvystės įgūdžių ugdymo programa, pritaikyta tėvams, turintiems intelekto negalia. Tėvystės įgūdžių ugdymo programa „Neįtikėtini metai“ pritaikyta tėvams, turintiems intelekto negalia bei auginantiesiems vaikus. Ši programa siekia pozityvaus vaikų auklėjimo bei tėvystės įgūdžių gerinimo.

Iš tiesų asmenims, su intelekto negalia ypatingai sunku integruotis į visuomenę. Dėl šios priežasties dėl bendrų sunkumų, su kuriais tenka susidurti asmenims, turintiems protinę negalia, yra dar papildomi sunkumai, kurie daro neigiamą įtaką tėvystės įgūdžių ugdymo proceso užtikrinimui. Štai kelios sąlygos, kurias įgyvendinus, galimai, asmenų, turinčių intelekto negalia, tėvystės įgūdžių ugdymo procesas būtų sklandesnis (žr. 1 lentelė)

Pagrindiniai sunkumai asmenims su intelekto negalia ugdant tėvystės įgūdžius (parengta darbo autorės)

1 lentelė

Sunkumai	Sunkumų apibrėžimas
Asmens veiksnumas	<i>Asmenys su intelektine negalia gali turėti sunkumų priimant sprendimus, kurie yra būtini tėvystei.</i>
Socialinių paslaugų teikimas	<i>Asmenims su intelekto negalia gali reikėti papildomų socialinių paslaugų, kad jie galėtų tinkamai vykdyti tėvystės vaidmenį; Dažnai šeimoms teikiama socialinės priežiūros šeimoms paslauga, asmeninio asistento paslauga bei kitos paslaugos.</i>

Individualizuotos tėvystės įgūdžių ugdymo programos	<i>Asmenims su protine negalia gali reikėti individualizuotų ugdymo programų, kurios padėtų jiems išmokti ir gerinti tėvystės įgūdžius bei mokėti šiuos įgūdžius pritaikyti praktikoje.</i>
Visuomenės stigma	<i>Tėvai, turintys protinę negalią, gali patirti stigmą ir diskriminaciją, kurios gali trukdyti jiems vykdyti tėvystės vaidmenį.</i>
Teisiniai klausimai	<i>Gali kilti teisinių klausimų, susijusių su tėvyste ir intelektine negalia (vaiko globos paskyrimas, antstolių dokumentų tvarkymas).</i>

Taip pat didelę įtaką tėvystės įgūdžių ugdymui daro ir asmens veiksnumas. Asmens paskyrimas neveiksniu – itin ilgas procesas, kurio metu asmuo, turintis intelekto negalią, praranda teisę balsuoti, susituokti, pasirašyti dokumentus už save. Dėl šios priežasties asmens paskyrimas neveiksniu tampa didele kančia ir asmeniui, turinčiam intelekto negalią.

Socialinių paslaugų klausimas, iš tikrųjų, yra itin aktualus. Dažnai asmenims, turintiems intelekto negalią, neužtenka tik bendrųjų socialinių paslaugų teikimo, būtina įtraukti ir specialiąsias socialines paslaugas. Dažnai socialiniams darbuotojams, dirbantiems su šeima reikia atstovauti paslaugų gavėją, lydėti į numatytus vizitus (pas gydytoją, į banką, į savivaldybę ar teismą). Taip pat dažna socialinė paslauga, kuria naudojasi paslaugų gavėjai, - transporto organizavimas. Pastebima, kad paslaugų gavėjai dažnai neturi pakankamai lėšų vykti traukiniu ar autobusu, dėl šios priežasties, socialines paslaugas teikianti organizacija, organizuoja transporto paslaugas.

Taip pat verta paminėti ir tai, kad asmenims, turintiems intelekto negalią, privalo būti perteikiama tėvystės įgūdžių ugdymo programa pagal individualizuotą programą. Manoma, kad Lietuvoje visos tėvystės įgūdžius ugdančios programos privalo būti universalios, arba kitaip tariant, tinkančios kiekvienai paslaugų gavėjų grupei. Pasitaiko tokių atvejų, kai tėvai, besilankantys tėvystės įgūdžių ugdymo mokymuose, dažnai nesupranta, kokius tėvystės įgūdžių ugdymo metodus vertėtų pritaikyti įvairiose situacijose, taip pat negeba ilgai išlaikyti dėmesio, ilgainiui pradeda replikuoti.

Taip pat dideliu sunkumu bei išbandymu tampa ir paslaugų gavėjų teisinių klausimų sprendimas. Paslaugų gavėjams, gaunantiems socialines paslaugas, dažnai kyla sunkumų sprendžiant teisinius klausimus. Specialisto lydėjimas į antstolių kontorą, teismą, advokatus ar kt. yra privalomas dėl paslaugų gavėjų negebėjimo tinkamai suprasti reikiamą informaciją. Galime pateikti pavyzdį: mama turi intelekto negalią, šiuo metu dukrai suėjo pilnametystė, dėl šios priežasties mama nori paskirti globą dukrai. Iš tiesų, laukia ilgas teisinis procesas, kurio metu mama, galimai, negebės tinkamai užtikrinti sklandaus teisinio proceso.

Dažnai tėvai, turintys intelekto negalią, negeba užtikrinti savo sėkmingo tėvystės įgūdžių ugdymo proceso ir dėl kitų papildomų sunkumų. Pavyzdžiui, natūralu, kad tėvai, turintys intelekto

negalia, negebės užtikrinti savo turimų tėvystės įgūdžių ar turimų žinių dėl papildomų problemų, kurios persekioja šį žmogų visą gyvenimą. Pavyzdžiui – visuomenės stigma. Itin opi problema, dėl kurios dažnu atveju tėvai negali tinkamai vykdyti savo kaip tėvų turimų pareigų, nes jaučia spaudimą iš visuomenės (prikaištavimas dėl išvaizdos, būdo savybių, negebėjimo suprasti tam tikrų aspektų, socialinių įgūdžių stokos, tėvystės įgūdžių stokos).

Manoma, kad šie iššūkiai reikalauja atitinkamų socialinių, švietimo ir teisinių strategijų, kad būtų užtikrinta, jog asmenys su intelekto negalia gebėtų tinkamai vykdyti tėvystės vaidmenį. Galime teigti, kad tėvystės įgūdžių ugdymo pagrindiniai sunkumai apima ne tik pačius tėvus, turinčius intelekto negalia, tačiau ir šių tėvų visą socialinį ratą (šeimą, aplinką). Taip pat netinkamas tėvystės įgūdžių ugdymas gali neigiamai paveikti ir vaikus, gyvenančius šiose šeimose. Tai gali pakenkti šių vaikų ugdymosi rezultatams ir kt.

Taigi iš tikrųjų galime teigti, kad pozityvios tėvystės svarba šiuolaikinėje visuomenėje itin svarbus aspektas siekiant teigiamų pokyčių savo atžalų auklėjimo klausimais. Dažnai tėvystės įgūdžių ugdymas suvokiamas kaip „susa“ teorija, tačiau verta paminėti, kad tėvystės įgūdžių ugdymo programos skirtos skirtingiems įgūdžiams tobulinti ir programos pritaikytos pagal kiekvieno paslaugų gavėjo poreikį. Būtina pabrėžti, jog tėvystės įgūdžių ugdymo programos rengiamos atlikus tyrimus ir skirtos konkrečioms tėvystės įgūdžiams lavinti. Vieniems tėvams pritrūksta kontrolės, kitiems priešingai – švelnumo bei supratingumo. Kiekvienas žmogus, dalyvaujantis šioje programoje, gali atrasti ir save. Sužinoti ir bandyti suprasti, kokius įgūdžius ar elgesio manieras tėvams vertėtų tobulinti siekiant sėkmingos vaikų socializacijos bei integracijos į visuomenę. Manoma, kad šios specialistų sukurtos programos, duos sėkmingų rezultatų tolimesniame tėvystės įgūdžių ugdyme, na, o pozityviosios tėvystės ugdymas asmenims, turintiems intelekto negalia bei auginantiems vaikus, gali tapti tarsi priemonė, įgyvendinant visus esamus šeimos sunkumus.

1.3. Tėvystės įgūdžių ugdymo galimybės Lietuvoje ir Ukrainoje

Atsižvelgiant į vis jaunėjančią motinų amžių, asmenis, turinčius intelekto negalia bei auginančius vaikus, socialinės rizikos reiškinius patiriančias šeimas, šiuolaikinė visuomenė pradeda imtis priemonių siekiant ugdyti šių paslaugų gavėjų grupių tėvystės įgūdžius bei skatinti pozityviąją tėvystę. Kaip žinome, vaiko asmenybės pagrindai pradeda formuotis dar šeimoje, dėl šios priežasties būtina šviesti tėvus pozityvios tėvystės klausimais tam, kad vaiko raida susiformuotų sėkmingai. Kai tėvams nepakanka žinių apie vaiko auklėjimą bei jo raidos ypatumus, daromos klaidos, kurios daro įtaką tiek visos šeimos gerovei, tiek vaikui, tiek visuomenės gerovei (Drobelenė, 2016). Tėvystės įgūdžių ugdymas bei pozityviosios tėvystės skatinimas – puikus būdas išspręsti tėvų, turinčių intelekto negalia, sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių stoka.

Tėvystės įgūdžių ugdymo programos dažnai tampa tarsi priemonė išspręsti ne tik su tėvystės įgūdžiais susijusias problemas. Šių programų tikslas – gerinti tėvų santykį su vaikais, ugdyti socialinius įgūdžius, negebėjimą tarpininkauti vaikų ugdymosi įstaigose. Taigi iš tiesų, galime paantrinti, kad šių programų diegimas šiuolaikinėje visuomenėje gali tapti puikia priemone siekiant ugdyti tėvystės, socialinius įgūdžius šeimose, kuriose šių įgūdžių nepakanka. Dėl įgūdžių stokos dažnai tokiose šeimose kyla įvairių problemų, susijusių su šeimos tarpusavio santykiais. Dažnu atveju socialiai pažeidžiamos paslaugų gavėjų grupės dažnai vadinamos šeimomis, patiriančiomis socialinės rizikos reiškinius, neretai šioms šeimoms trūksta žinių apie tėvystės įgūdžių ugdymą. (Račkauskienė, 2018) ir (Kasnauskienė, 2010) paantrina šiai nuomonei. Taip pat autorės nurodo ir kas nulemia šių šeimų tėvystės įgūdžių stoką. Tėvystės įgūdžių stoką tokiose šeimose dažnai nulemia nesupratimas apie vaikų auklėjimą. Socialinę riziką patiriančių šeimų tėvų tėvystės įgūdžių ugdymas yra aktualus, nes šiose šeimose susiduriama su įvairiomis socialinėmis problemomis, kurioms išspręsti reikia atitinkamų žinių ir įgūdžių. Šios žinios asmenims būna suteikiamos dalyvaujant tėvystės įgūdžių ugdymo programose, dėl šios priežasties būtina apibrėžti, kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos šiuo metu taikomos Lietuvos ir Ukrainos mastu.

Galime pasidžiaugti, kad Lietuvoje yra žymiai daugiau tėvystės įgūdžių ugdymo programų nei Ukrainoje, šios programos tarpusavyje gana skirtingos. Lietuvoje vykdomos programos yra labiau orientuotos į socialinės rizikos reiškinius patiriančias šeimas. Apie Ukrainoje vykdomas tėvystės įgūdžių ugdymo programas yra mažai informacijos, tačiau dalis šių programų taip pat skiriasi nuo tų, kurios vykdomos Lietuvoje. Dėl dabartinės situacijos Ukrainoje, tėvystės įgūdžių ugdymo programos, dažnai vyksta nuotoliniu būdu, tačiau verta paminėti, kad apie pasiteisinusias programas Ukrainoje – mažai informacijos. Verta paminėti tėvystės įgūdžių ugdymo programas Lietuvoje ir Ukrainoje (žr. 2 lentelę).

Tėvystės įgūdžių ugdymo programos Lietuvos ir Ukrainos aspektas (parengta darbo autorės)

2 lentelė

Tėvystės įgūdžių ugdymo programos	Vaikų amžiaus grupė	Tikslinė grupė
Lietuva		
VO „Gelbėkit vaikus“ Pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai	Bet kokia	Socialinės rizikos reiškinius patiriančios šeimos
„Neįtikėtini metai“	Nuo 3-6m. ir nuo 6-12m.	Suaugę, intelekto negalią turintys, asmenys

Vilniaus VSB „Tėvystės mokyklėlė“	Nenurodyta	Nėštumą planuojančioms, besilaukiančioms, pagimdžiusioms moterims (Vilnius)
Šiaulių PPT „Sėkminga tėvystė“	7-11m.	Bet kokia
Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymo programa, tėvams auginantiems vaikus, turinčius elgesio ir emocijų sutrikimų	Nuo 10-17m.	Socialinės rizikos reiškinius patiriančios šeimos
Ukraina		
„Tėvystė džiaugsme“	Bet kokia	Socialinės rizikos reiškinius patiriančios šeimos
„Tėvas 24/7“	Bet kokia	Tėvų grupė
„Padaryk tėvystę malonumu“	Bet kokia	Bet kokia

Nors Lietuvoje pastebima ir daugiau tėvystės įgūdžių ugdymo programų, nei Ukrainoje, Lietuva susiduria su problema, kad tėvystės įgūdžių ugdymo programos dažnai nėra pritaikytos asmenims, turintiems intelekto negalią, dėl šios priežasties šių programų medžiaga šiems tėvams gali būti nesuprantama, ko pasekoje ir programos efektyvumas gali būti mažesnis. Manoma, kad tėvystės įgūdžių ugdymo programos turėtų būti universalios, tinkamos kiekvienai paslaugų gavėjų grupei, arba, vertėtų šias programas individualizuoti pagal kiekvieno paslaugų gavėjo poreikius. Nepritaikius tėvystės įgūdžių ugdymo programų asmenims, turintiems intelekto negalią, daroma prielaida, kad šiai paslaugų gavėjų grupei ne visada gali pavykti tinkamai išklausti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas bei jas pritaikyti praktikoje. Matome, kad Ukrainoje informacijos apie tėvystės įgūdžių ugdymo programas yra kiek mažiau, greičiausiai dėl karo Ukrainoje konteksto šios programos plėtimas yra kiek susilpnėjęs.

Atsižvelgiant į pagrindinį tėvystės įgūdžių ugdymo programų tikslą – padėti tėvams geriau suprasti savo vaikus ir gauti žinių, kaip palaikyti tarpusavio ryšį, išgirsti ir suprasti vieniems kitus, nustatyti ribas, padėti vaikams tapti savarankiškais, verta apibrėžti tėvystės įgūdžių ugdymo programų taikomų Lietuvoje ir Ukrainoje išskirtinumus:

Lietuvoje organizuojamos tėvystės įgūdžių ugdymo programos:

1. **VO „Gelbėkit vaikus“ Pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai** – ši tėvystės įgūdžių ugdymo programa orientuota į socialinės rizikos reiškinius patiriančias šeimas. Šioje programoje gali dalyvauti bet kokios grupės vaikus turinčios šeimos.
2. **„Neįtikėtini metai“** – ši tėvystės įgūdžių ugdymo programa skirta suaugusiems asmenims, turintiems intelekto negalią. Ši programa organizuojama dvejomis grupėmis (paslaugų gavėjams, turintiems vaikus nuo 3-6 metų bei paslaugų gavėjams, turintiems

vaikus nuo 6-12 metų). Kiekvienoje grupėje aptariamas vaiko elgesys pagal jo amžių bei numatomos priemonės puoselėti tėvystės įgūdžius.

3. **Vilniaus VSB „Tėvystės mokyklėlė“** – ši programa orientuota ne į tėvystės įgūdžių gerinimą, tačiau į planuojančių, besilaukiančių ar pagimdžiusių mamų sveikatą bei jų artimųjų stiprinimą. Teorinių nuotolinių paskaitų ciklą sudaro 13 paskaitų, kurių metu aptariamas būsimos mamos naujasis gyvenimo periodas, skiriamas dėmesys psichinei sveikatai bei emocinei būsenai gerinti.
4. **Šiaulių pedagoginės psichologinės tarnybos „Sėkminga tėvystė“** – ši programa skirta suaugusiems asmenims, auginantiems vaikus nuo 7-11 metų. Programa orientuota į paauglių netinkamą (linkusį į nusikaltimus) elgesį.
5. **Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymo programa, tėvams auginantiems vaikus, turinčius elgesio ir emocijų sutrikimų** – programos tikslas mokyti tėvus pozityvios tėvystės įgūdžių ir gerinti visų šeimos narių socialines emocines kompetencijas, bendravimą ir tokiu būdu stiprinti vaikų ir paauglių bei jų šeimos narių psichikos sveikatą, gerinti šeimos socialinę adaptaciją, taip pat vykdyti vaikų elgesio sutrikimų ir nusikalstamumo ankstyvąją prevenciją ir intervenciją. Programa orientuota į paauglių netinkamą elgesį, kurių amžius svyruoja nuo 10-17 metų.

Verta paminėti, kad šiuo metu Ukrainoje (dėl karo situacijos Ukrainos regionuose) tėvystės įgūdžių ugdymo programos vykdomos nuotoliniu būdu. Šiuo metu dabartinė situacija Ukrainoje, neleidžia nustatyti, kiek tėvystės įgūdžių ugdymo programų iš tiesų yra. Nes tėvystės įgūdžių ugdymo programas gali vesti ir Nevyriausybinės organizacijos ar Ukrainoje veikiančios socialinių paslaugų centrai. Yra žinoma, kad šiomis dienomis, socialinių paslaugų poreikis bei tėvystės įgūdžių ugdymo poreikis Ukrainos regionuose itin didelis (*nuotolinės praktikos metu gauta informacija*). Dėl šios priežasties, šalis, kaip įmanydama bando vykdyti numatytas tėvystės įgūdžių ugdymo programas.

Ukrainoje organizuojamos tėvystės įgūdžių ugdymo programos:

1. **„Tėvystė džiaugsme“** - Per pastaruosius dvejus metus programa „Tėvystė džiaugsme“ tapo žinoma ir Ukrainos specialistams, dėka USAID „Šeima vaikui“ programos, kurią Ukrainoje įgyvendina Holt International Children's Services. Programos pagrindu parengtas to paties pavadinimo mokymas apie sąmoningos tėvystės įgūdžių. Mokymo kurso „Tėvystė džiaugsme“ tikslas - didinti tėvų kompetencijos lygį rūpinantis, auklėjant ir ugdant vaikus, skatinti formavimąsi ir sąmoningos tėvystės ugdymą. Kurso metu pabrėžiama mintis – norint gerai pasirūpinti vaikais, - būtina pasirūpinti ir savimi.

2. „Tėvas 24/7“ – tai unikali edukacinė programa vyrams, kurie jau yra tėčiai. Kursas – tai atsakymas į skubų edukacinių programų poreikį vyrams, kurie jau turi vaikų. Kurso programa parengta suprantant suaugusio vyro kasdienybę, atsižvelgiama į tėvų darbo grafikus. auklėjimo pagrindai“ išskirtinumas yra tas, kad nuo pat pradžių į tėčio ugdymo procesą siekiama įtraukti žmoną ir vaikus. Po pirmojo susitikimo, už kurį vyras gauna darbo knygelę, jam reikia gauti „šeimos pritarimą“. Šio žingsnio tikslas – įtraukti tėvą į tėvystės įgūdžių mokymo procesą, kad būtų įtraukta visa šeima. Visi šeimos nariai turėtų būti įtraukti į tarpusavio santykių gilinimo ir tobulinimo procesą. Kai tai įmanoma padaryti, rezultatas visada būna labai aukštas, jei rezultatu turime omenyje šeimos stiprinimą.
3. „Padaryk tėvystę malonumu“ – tėvystės įgūdžių ugdymo programa, skirta bet kokiai paslaugų gavėjų grupei (nepritaikyta asmenims, turintiems intelekto negalią).

Šiuo metu Ukrainoje socialinių paslaugų bei tėvystės įgūdžių ugdymo poreikis yra ypač išaugęs (*nuotolinės praktikos metu gauta informacija*). Ukrainoje didžiausio populiarumo susilaukusi tėvystės įgūdžių gerinimo programa – „Tėvystė džiaugsme“. Ši tėvystės įgūdžių ugdymo programa pritaikyta pagal nūdienos individo poreikius. Ši tėvystės įgūdžių ugdymo programa prieštarauja Ukrainos tradicijoms, įnešamas naujas požiūris į tėvystės įgūdžių ugdymo programas. Ši programa vadovaujasi tokiu principu, kad norint tinkamai pasirūpinti savo vaikais, būtina rūpintis savimi. Šiai idėja pritarė didžioji dalis, Ukrainoje gyvenančių, paslaugų gavėjų, dėl šios priežasties teigiama, kad ši programa susilaukė itin didelio sėkmingumo.

„Tėvas 24/7“ – tai gana „jauna“ tėvystės įgūdžių ugdymo programa Ukrainos regionuose. Tai programa sukurta esamiems tėčiams. Kadangi moterys visais laikais buvo iniciatorės siekiant gerinti savo tėvystės įgūdžius, parodoma, kad šiuo atveju tėvystės įgūdžius gerina tėvai. Tačiau ši programa, galimai, itin įtraukianti, nes į šią programą įtraukus tėčius, į tėvystės įgūdžių gerinimo procesą įsitraukia ir visa šeima. „Padaryk tėvystę malonumu“ - programa gana universali tuo, jog skirta bet kokiai paslaugų gavėjų grupei, tačiau negali būti individualizuota pagal asmenų, turinčių intelekto negalią, poreikius. ši programa gana universali, tačiau, gaila, bet nepritaikyta tėvams, turintiems intelekto negalią.

Apibendrinama galiu teigti, kad apie vykdomas programas Lietuvoje informacijos daugiau. Džiugu, kad Lietuvoje veikia viena programa, galinti padėti tėvams, turintiems intelekto negalią, tobulinti savo tėvystės įgūdžius. Kalbant apie Ukrainos kontekstą, buvo pastebima, kad Ukrainoje yra žymiai mažiau tėvystės įgūdžius ugdančių programų, kurios galėtų padėti tėvams, turintiems protinę negalią, ugdyti savo tėvystės įgūdžius. Galime teigti, kad šiuo metu daugiau informacijos apie Lietuvoje teikiamas tėvystės įgūdžių ugdymo programas, nei Ukrainoje, manoma, kad Lietuva tėvystės įgūdžių ugdymo programų klausimu šiek tiek lankstesnė.

1.4. Tėvystės įgūdžių svarba tėvams, turintiems intelekto negalią

Tėvystės įgūdžių ugdymas itin svarbus klausimas kiekvienos šeimos gyvenimuose. Pozityviosios tėvystės ugdymas tiesiogiai veikia vaiko socialinę kompetenciją, taip pat tikslingi tėvystės įgūdžiai padeda tėvams geriau suprasti savo vaikus, įsigilinti į vaikų emocijas, įvairius išgyvenimus ir kt. Pozityvi tėvystė kuria teigiamą santykį tarp tėvų ir vaikų, ugdo abipusę empatiją, užtikrina sėkmingą vaiko socializaciją bei kūrybiškumą, taip pat moko, kaip derėtų priimti įvairius gyvenimo sunkumus, arba įvairius žmones. Dar didesnė tėvystės įgūdžių ugdymo svarba atsispindi daugiavaikėse šeimose, kuriose šeimos, galimai, neturi pakankamai žinių bei įgūdžių kaip vertėtų tinkamai bei pozityviai auklėti vaikus. Taip pat, tėvystės įgūdžių ugdymas padeda tėvams susidoroti su pagrindiniais tėvystės iššūkiais, susijusiais su vaikų auginimu. Be abejonės, tėvystės įgūdžių ugdymas itin svarbus tose šeimose, kurių tėvai ar bent vienas iš tėvų, turi intelekto negalią.

Tėvystės įgūdžių ugdymo svarba glaudžiai siejama ir su vaiko socializacijos procesu, šio proceso metu formuojasi vaiko vertybinis pagrindas, požiūris į gyvenimą: šeimą, draugus. Anot (Juodraičio, 2002) „socializacija yra ilgalaikis tęstinis individo raidos ir sąveikavimo aplinkoje procesas, kurio metu sudėtingumas ir variabilškumas yra tyrinėjami įvairiais lygmenimis: socialiniu, ekonominiu, kultūriniu, psichologiniu, pedagoginiu, juridiniu ir pan.“ Tėvų auklėjimas tarsi vaikų veidrodis, sakoma, kad vaikai elgiasi lygiai taip pat, kaip su jais elgiasi jų tėvai, tai, galimai, galima pavadinti ir tam tikra vaiko pirminės socializacijos forma, kai vaikas perima elgesį bei manieras iš tėvų. (Žukauskienė, 2012) teigia, kad, „stebėdami, kaip įvairiomis situacijomis elgiasi vaikai, galime daug pasakyti apie tai, koks auklėjimas vyrauja toje šeimoje. Vienose šeimose auga laimingi, pasitikintys savimi, draugiški, o kitose – nelaimingi, neturintys saugumo jausmo, priešiški kitiems vaikai.“ Taigi iš tiesų galime teigti, kad didžioji dalis vaikų auklėjimo persiduoda vaikui socializuojantis.

Verta paminėti, kad šeimoms, kurioms rekomenduojama dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdymo programose, neretai kyla klausimas, dėl ko tėvai, turintys atžalų, turi dalyvauti šiose programose. Tėvams, turintiems intelekto negalią, vis dažniau kyla klausimas, kodėl žmogus, auginantis nebe pirmą vaiką turi mokytis naujų žinių. Nuolat kintantis gyvenimo ritmas bei besikeičiančios šeimos vertybės daro įtaka ir šeimų gyvenimo pokyčiuose. Kas atrodė normalu prieš dešimt ar daugiau metų, nebėra normalu nūdienos visuomenėje. Didžioji dalis tėvų, buvo užauginti ne itin pozityviais metodais, dėl šios priežasties šią patirtį tėvai neretai bando pritaikyti ir savo vaikų auklėjime. Dėl šios priežasties pažymima, kad tėvams, ugdantiems tėvystės įgūdžius, nemažai įtakos turi ir tai, kaip patys tėvai savo vaikystėje buvo auklėjami (Harper-Dorton, 2002).

Auklėjant vaikus ne pozityviais metodais, atsiranda vis daugiau trikdžių vaikų tolimesniame gyvenime. Socialiniai, psichologiniai veiksniai gali lemti šeimos gyvenimą. Nors tėvai anksčiau

vaikams buvo autoritetas, netinkamai auklėjant vaikus, šis autoritetas gali priblsėti. Neigiama patirtis vaikui gali kelti nerimą, pyktį, nuovargį bei nusivylimą. Negatyvi tėvystė yra tuomet, kai tėvai apleidžia vaikus: skiria mažai dėmesio vaikams, elgiasi autoritariškai, arba, priešingai, viską leidžia, nekontroliuoja vaikų elgesio, nenustato elgesio ribų ar taisyklių bei netaiko vaikų elgesio skatinimo bei drausminimo priemonių. Tokio auklėjimo pasekmės – menka vaikų savivertė, nepasitikėjimas savimi ir kitais, nemokėjimas mylėti, bendravimo sunkumai, polinkis į priklausomybes, socialiai nepriimtinas elgesys ir kt. (Vyšniauskytė-Rimkienė, Liobikienė, 2012, p. 124). Dėl šios priežasties sėkmingas tėvystės įgūdžių ugdymo procesas gali duoti peno sėkmingam šeimų gyvenimui.

Tėvystės įgūdžių puoselėjimo aspektu atsispindi ir tam tikri auklėjimo metodai, kurie skatina atkreipti dėmesį į vaikų stiprybes bei galimybes. Anot (Radzevičienės, 2018), pozityvi tėvystė – tai vaikų auginimo filosofija, kuri didžiausią dėmesį skiria vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymui, kad užaugęs jis sugebėtų visiškai save realizuoti. Vaikas auginamas jį padrašinant, bet nebaudžiant, o netinkamas vaiko elgesys keičiamas nenaudojant psichologinio ir fizinio smurto. Pozityvios tėvystės aspektas tėvystės įgūdžių ugdymo tema gali būti tarsi smurto prieš vaikus prevencija. Tinkamos pozityvios tėvystės žinios gali turėti itin didelę įtaką smurtui prieš vaikus. Tėvai, negebėdami užtikrinti vaikų tinkamo elgesio, dažnu atveju taiko ir fizines bausmes, ko pasekoje, prarandamas vaiko pasitikėjimas tėvais bei vaikui neužtikrinamos saugios ir sveikos gyvenimo sąlygos. Tėvams, turintiems intelekto negalią, dažnu atveju nepavyksta auklėti vaikų pozityviais nesmurtiniais būdais, dėl šios priežasties šeimose dažnai neužtikrinamos tinkamos sąlygos augti vaikui.

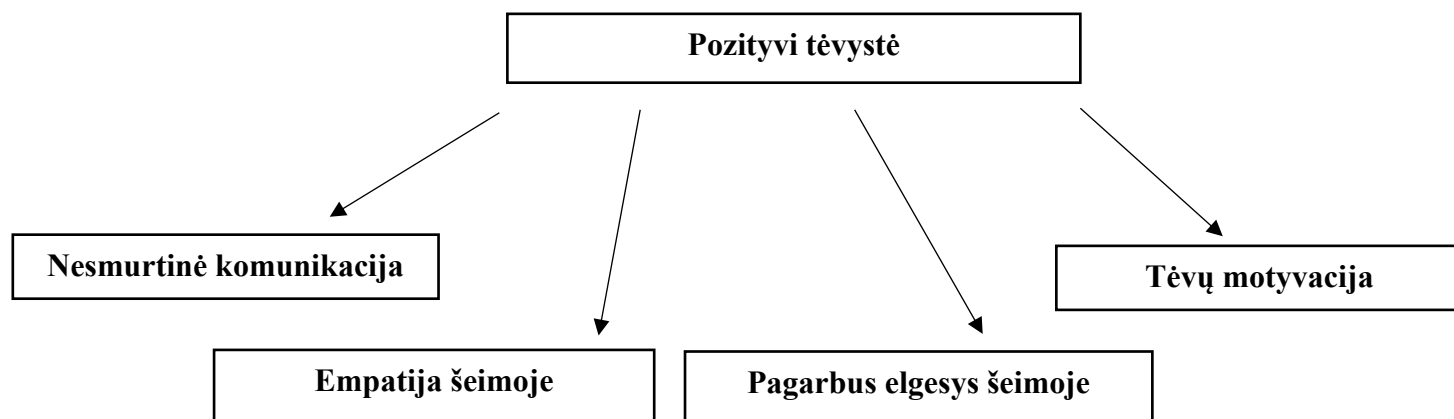
Tėvystės įgūdžių ugdymas asmenims su intelekto negalia yra svarbus ir reikalingas procesas. Štai keletas pagrindinių aspektų:

1. **Individualizuotos ugdymo programos:** Intelektu sutrikimą turintiems asmenims būtina individualizuoti ugdymo programas. Jiems reikia pagalbos sudėtingose socialinėse situacijose, darbinėje veikloje, planuojant savo laisvalaikį.
2. **Socialinių paslaugų teikimas:** Visose šalies savivaldybėse yra teikiamos socialinės paslaugos negalią turintiems žmonėms, kuriems nepakanka gebėjimų ir reikalinga pagalba, taip pat ir jų šeimos nariams.
3. **Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas:** Žmonių su intelekto ir psichosocialine negalia savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą ir palaikymą skatinančios socialinės paslaugos yra orientuotos į paslaugų gavėjus, jų individualius lūkesčius bei poreikius.
4. **Tėvystės įgūdžių ugdymo programos:** Yra specialios programos, skirtos tėvystės įgūdžių ugdymui, pavyzdžiui, programa „Neįtikėtini metai“.

Pozityviosios tėvystės skatinimas gali tarsi priemone išspręsti visus sunkumus, asmenims, turintiems intelekto negalią, tėvystės aspektu. Pozityviosios tėvystės skatinimas itin susijęs su tėvystės įgūdžių ugdymu, turi ir tam tikras sudedamąsias dalis. Šių sudedamųjų dalių reikšmė itin svarbi siekiant susidoroti su sunkumais ugdant tėvystės įgūdžius. Galime išskirti pozityvios tėvystės sudedamąsias dalis, kurios atskleidžia ir pozityvios tėvystės svarbą bei galimą santykį tarp vaikų ir tėvų. (žr. 1 schema)

Pozityvios tėvystės sudedamosios dalys (parengta darbo autorės)

1 schema

Pozityvioji tėvystė susideda iš keletos dalių: **Nesmurtinė komunikacija** – tai tokia komunikacijos bei bendravimo forma, kurioje taikomi pozityvios tėvystės auklėjimo metodas, siekiantis pozityvių ir teigiamų santykių šeimoje, kitaip tariant, tėvai ilgainiui išmoksta nebetaikyti fizinį bausmių, tačiau taiko kitas drausminimo priemones. Pažymėtina, kad tėvams būtina taikyti ne tik drausminamąsias priemones vaikų auklėjime, tačiau būtina vaikus ir skatinti už gerą elgesį bei taikyti skatinamąsias priemones. **Empatija šeimoje** – tarpusavio supratimas šeimoje duoda teigiamų rezultatų siekiant pozityvaus auklėjimo šeimoje. Gebėjimas suprasti bei suvokti kitų žmonių jausmus bei vyraujančias emocijas. **Pagarbus elgesys šeimoje** – žinoma, ugdant tėvystės įgūdžius šeimoje, svarbus ir pagarbus elgesys toje aplinkoje, kurioje auga vaikai. Tik esant pagarbiam elgesiui šeimoje, bei tarpusavio sutarimui, bus galima matyti ir teigiamus pokyčius šeimoje. **Tėvų motyvacija** – itin reikšmingas reiškinys siekiant teigiamų pokyčių. Motyvacija ir noras tobulintis tėvystės įgūdžių ugdymo klausimais – svarbus aspektas norint siekti sėkmingų rezultatų šeimoje.

Apibendrinant galime teigti, kad tėvystės įgūdžių ugdymo svarba šiuolaikinėje visuomenėje itin reikšminga. Pažymima, kad tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus kyla itin daug sunkumų, susijusių su vaikų socializacijos stoka, tėvystės įgūdžių žinių trūkumu, dėl šios priežasties išskiriama, kad pozityviosios tėvystės skatinimas, šiuo aspektu, tampa tarsi priemone,

siekiant išspręsti didžiąją dalį sunkumų, susijusių su tėvystės įgūdžių ugdymu ar tėvystės įgūdžių ugdymo stoka. Tėvystės įgūdžių ugdymas yra itin svarbus aspektas, siekiant gerų tarpusavio santykių, dėl šios priežasties, tėvystės įgūdžių ugdymas tampa itin reikšmingu asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, nes, normalu, kad šie žmonės susiduria su dar daugiau sunkumų nei įprastose šeimose, dėl šių žmonių negebėjimo kritiškai vertinti situacijos bei įsigilinti į svarbius aspektus, susijusius su tėvystės įgūdžių gerinimu.

2. ASMENŲ TURINČIŲ INTELEKTO NEGALIĄ DISKRIMINACIJOS APRAIŠKOS

Asmenys, turintys intelekto negalią, itin pažeidžiama visuomenės dalis. Šiuo metu visuomenėje nors ir telkiamas itin didelis dėmesys į neįgalųjų integraciją į visuomenę, lygių teisių užtikrinimą bei nediskriminavimą, požiūris į asmenį, turintį negalią, po mažo kinta, tačiau Ruškaus (2014) teigimu, padėtis visuomenėje jau nuo senų laikų buvo ir vis dar yra pakankamai sudėtinga.

2.1. Asmenų turinčių intelekto negalią diskriminacija šiuolaikinėje visuomenėje

Mokslinių šaltinių, analizuojančių asmenų, turinčių proto negalią, diskriminacijos apraiškas gana nemažai. Tačiau yra žinoma, kad intelektinę negalią turinčių asmenų tėvystės įgūdžiai ir gebėjimai taip pat gali būti glaudžiai susiję su asmenų, turinčių intelekto negalią, diskriminavimo apraiškomis. Diskriminavimo apraiškos gali turėti neigiamą įtaką tolimesniam tėvystės įgūdžių ugdymui bei pozityviosios tėvystės raiškai. Diskriminacijos apraiškos gali pasireikšti iš aplinkinių, galinčių taip pat dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Motyvuojant tėvus, turinčius intelekto negalią bei auginančius vaikus, dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdymo programose, tėvai neišreiškia itin didelio noro dalyvauti šiose programose dėl to, nes žino, kad gali būti diskriminuojami dėl savo netinkamo suvokimo, sutrikusios kalbos, ko pasekoje, tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, gali susidurti su įvairiomis diskriminacijos apraiškomis, o tai, galimai, gali daryti neigiamą įtaką šių tėvų tėvystės įgūdžių ugdymo klausimuose.

Šiuolaikinė visuomenė itin nesupratinga asmenų, turinčių intelekto negalią, diskriminavimo atžvilgiu. Diskriminacijos apraiškas šiuolaikinėje visuomenėje nagrinėjantys moksliniai šaltiniai išskyrė keletą diskriminacijos elgsenos apraiškų: patyčios, priekabiavimas, ignoravimas, išskirtinių sąlygų sudarymas, smurtas ir atstūmimas (Jonutytė, Indrašienė, Merfeldaitė, Rupšienė, Šmitienė, Valeckienė, 2009). Minėti autoriai teigia, kad diskriminacijos apraiškų šiuolaikinėje visuomenėje gali būti itin daug. Nebūtinai gali būti diskriminacija išreikšta kontaktine forma. Reikėtų įsivertinti tai, jog šiuo metu itin paplitusi diskriminacijos apraiška yra internetinės patyčios. Asmenys, turintys intelekto negalią, dažnai filmuodamiesi „Tiktok“ paskyroje savo

trumpus vaizdometražinius filmukus, dažnai iš aplinkinių sulaukia replikų dėl savo negalios. Na, o šios replikos, dažniausiai, supykdo asmenys, turinčius intelekto negalią, ko pasekoje, internetinėje erdvėje kyla konfliktas.

Pastebima, kad sociumo požiūris į asmenį, su intelekto negalia kinta, tačiau vis dar pasitaiko atvejų, kai tam tikra stigma daro įtaką tolimesniam asmens diskriminavimui. (Okunevičiūtė, 2012) teigia, kad asmenys, turintys proto negalią, susiduria su diskriminacijos apraiškomis savo gyvenime. Maža visuomenės dalis priima žmogų, turintį intelekto negalią, dažnai būna nusistačiusi prieš šį asmenį. (Ruškus, Mažeikis 2007). Pažymėtina, kad tinkamas visuomenės švietimas apie žmogų su intelekto negalia, galinti tapti tarsi priemone kovojant su diskriminacijos raiška bei diskriminaciniu visuomenės požiūriu. (Jankauskaitė, Šumskienė, Levickaitė, 2014) teigia, kad reikia remti tarptautinius ir vietinius tyrimus, kurie atskleidžia priemonės galinčias sumažinanti diskriminacijos paplitimą visuomenėje. Svarbu stiprinti švietimo aplinką ir neformalaus švietimo svarbą, norint visiškai pakeisti diskriminacinę aplinką visuomenėje. Pažymima, kad visuomenės ugdymas bei informavimas apie intelekto negalią turinčius asmenys, gali pakeisti požiūrį į šią paslaugų gavėjų grupę. Ko pasekoje, galimai, ir šiuolaikinis sociumas pradės tinkamai vertinti šiuos paslaugų gavėjus pagal jų būdo savybes, ne pagal išvaizdą ar suvokimą.

Pastebima, kad sudaryta ir klaidinga nuomonė apie šią paslaugų gavėjų grupę gali tapti pagrindu diskriminacijai. Išryškinama tai, jog asmenys diskriminuoja šią paslaugų gavėjų grupę dėl per mažo kiekio informacijos. Dėl menko visuomenės švietimo apie asmenis, turinčius intelekto negalią, sudaromas it klaidingas požiūris į šią paslaugų gavėjų grupę. (Weisz, 2015) teigia, kad asmuo turintis proto negalią yra įsivaizduojamas kaip pavojingas, nenusipėjamas ir neturintis charakterio žmogus. Visgi visuomenės labai stereotipiškai ir nepatikliai nusiteikusi prieš asmenis turinčius proto negalią. Tačiau didžioji dalis asmenų, turinčių intelekto negalią, neretai būna pavyzdingesniais visuomenės nariais, nei jie yra laikomi.

Diskriminacijos apraiškos reiškiasi visuomenei to net nesuprantant. (Ruškus, 2014) teigia, kad visuomenė nesusimąščiusi menkina negalią turinčius asmenis, vartodama netinkamas juos apibūdinančias sąvokas. Asmenis, turinčius negalią, žemina ir požiūris, užuojauta, gailestis ar mažybiniai vardai, nes asmuo yra nuvertinimas. Žmogaus, turinčio negalią, nevertėtų pervertinti ar nuvertinti, turi būti išlaikoma pusiausvyra, kitu atveju, galimos diskriminacijos formos šių asmenų požiūriu. Sovietmečio laikotarpiu žmogų, turintį negalią, vadinti „invalidu“ buvo norma, tačiau šiuo metu šiuolaikinėje visuomenėje, ši sąvoka nevertotina, nes anot (Ruškaus, 2014) šiuolaikinėje visuomenėje, ši sąvoka yra įgavusi stipriai neigiamą atspalvį. Autorius teigia, kad ši sąvoka gali turėti menkinantį ar net žeminantį atspalvį.

Kalbama, kad asmenims, turintiems psichosocialinę negalią, dėl diskriminacijos visuomenėje apraiškų, tampa sudėtingesnis socialinio dalyvavimo klausimas. Psichosocialinę

negalią turintieji dažnu atveju atsiduria atskirtyje, nes dėl neigiamo, stigmatizuoto visuomenės požiūrio, užimtumo ir pajamų trūkumo jų socialinio dalyvavimo galimybės tampa ribotos, dėl šios priežasties prarandama motyvacija ieškoti ir kreiptis pagalbos (Petrauskienė, Kudarauskienė, 2019). Socialinio dalyvavimo klausimas yra itin svarbus šiuolaikinėje visuomenėje. Žmonės, turintys negalia, siekia turėti tokias pat laisves bei teises, įsitraukiant į sociumo socialinį dalyvavimą, įsitraukiant į įvairias veiklas bei renginius. Dažnai asmenims, turintiems intelekto negalią, nepavyksta visavertiškai įsitraukti į visuomeninį gyvenimą. Dalis socialiai pažeidžiamų asmenų, neįsitraukia į visuomeninį gyvenimą, nes bijo, kad gali susilaukti diskriminacijos apraiškų iš sociumo. Taip pat šie asmenys nesikreipia pagalbos į specialistus, nes mano, kad specialistai negali išspręsti įsisenėjusių visuomenės opiausių problemų, dėl šios priežasties nesikreipia pagalbos, net siekiant ugdyti su kasdieninių įgūdžių ugdymo klausimais susijusias temas.

Pažymima, kad žmogaus diskriminacija susijusi ir su asmens, turinčio raidos sutrikimų, gyvenimo kokybe. Kaip teigia (Vazonienė, 2010), gyvenimo kokybė smarkiai paliečia žmogaus kultūrinės bei materialines gyvenimo savybes bei ypatybes. Ruškaus teigimu (2002), gyvenimo kokybė – tai savo gyvenimo pozicijos individualus suvokimas, kuris vyrauja žmogaus vertybių ir kultūros kontekste. Kalbama ir apie tai, kad gyvenimo kokybės indeksą galima pamatuoti. Manoma, kad gyvenimo kokybės indeksą galima ir pamatuoti, vertinant pagrindinius požymius: komunikacija (bendravimas su aplinkiniais ir informacijos gavimas), savarankiškumas, laisvė bei tapatumas. Kuo žmogus geriau įvertina visas paminėtas funkcijas, tuo kokybiškesnį gyvenimą jis gyvena (Ruškus, 2002). Kaip teigia (Vazonienė, 2010), gyvenimo kokybė smarkiai paliečia žmogaus kultūrinės bei materialines gyvenimo savybes bei ypatybes. Na, o be galimybės socialiai dalyvauti, nebus galimybės ir gyventi kokybišką, visavertį gyvenimą. Lygių teisių bei asmenų, turinčių negalią, laisvės temos buvo aktualizuojamos dar 2006 m. Kai gruodžio 13 dieną Niujorke buvo priimta Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolas, siekiant užtikrinti visapusišką ir lygiateisį negalią turinčių asmenų naudojimąsi visomis žmogiškosiomis teisėmis ir laisvėmis, nepatiriant diskriminacijos. (Ruškaus, 2020) teigimu, visuomenės sėkmė, visų pirma, vertinta pagal tai, kiek visuomenės nariai gali būti laisvi. Yra žinoma, kad žmogaus psichinė sveikata susideda iš kelių komponentų: emocinė gerovė, psichinė gerovė, socialinė gerovė. Psichinei sveikatai gerinti, būtina, kad „veiktų“ visi šie komponentai, kitu atveju asmenų, turinčių proto negalią, dalyvavimas, galimai, bus nesėkmingas. Būtinai šių komponentų suderinamumas. (Keyes, 2014)

Asmenys, turintys negalią, sudaro visuomenės asmenų grupę, priklausančią socialinei atskirčiai. Šiems asmenims būtina kompleksinė socialinė parama, socialinių paslaugų teikimas, kuriomis siekiama sudaryti visas sąlygas integruotis į visuomenę. Tačiau neįgalieji yra pasmerkti socialiniai atskirčiai, jie apsiriboja ar yra apribojami minimaliu išsilavinimu, iškritimu iš darbo

rinkos ir atsiduria uždaramė rate. (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012). Iš tiesų galime teigti, jog dėl pernelyg menko visuomenės švietimo ir ribotų galimybių, žmonių požiūris į asmenį, turintį intelekto negalią pakankamai siauras, tačiau pastebima, kad visi šie veiksniai gali turėti įtakos tolimesniam asmenų, turinčių proto negalią, įsitraukimui į socialinio dalyvavimo procesus. Manoma, kad šiuo atveju, socialinį dalyvavimą galima būtų sulyginti su tėvystės įgūdžių ugdymu bei tobulinimu. Socialinio dalyvavimo sąvoka šiuolaikinėje visuomenėje suprantama kaip žmogaus, galinčio įsitraukti į visavertį gyvenimą būdas. Tėvystės įgūdžių ugdymo sėkmingumas suaugusiam asmeniui, turinčiam intelekto negalią, galėtų tapti pagrindas socialinio dalyvavimo visuomenėje kūrimui.

3. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS ASMENIMS, TURINTIEMS INTELEKTO NEGALIĄ BEI AUGINANTIEMS VAIKUS

3.1. Socialinio darbo aspektas

Socialinių paslaugų teikimas sudaro pagrindą ugdant tėvystės įgūdžius asmenims, turintiems intelekto negalią. Dažnai asmenys, turintys intelekto negalią, turi žalingo alkoholio vartojimo problemą, dėl šios priežasties asmenys nukreipiami gydytojo psichiatro konsultacijai (dėl medikamentų skyrimo), psichologo (dėl valios ugdymo atsisakant neigiamą įtaką darančių psichoaktyvių priemonių) bei priklausomybės konsultanto konsultacijos (siekiant išvengti alkoholio vartojimo atkryčių). Neišsprendus minėtos paslaugų gavėjų grupės alkoholio vartojimo problemos, dažnai vaikams, augantiems šiose šeimose, kyla grėsmė jų saugumui. Dėl šios priežasties, dažnai asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, yra teikiamos socialinės paslaugos: bendrosios socialinės paslaugos (informavimas, konsultavimas, atstovavimas, tarpininkavimas, lydėjimas) bei specialiosios paslaugos (socialinių įgūdžių ugdymas palaikymas ir (ar) atkūrimas, socialinės priežiūros šeimoms paslauga, transporto organizavimas, psichosocialinių paslaugų suteikimas ir kt..) Specialistai, dirbantys su šeima vadovaujasi etikos principais bei abipuse pagarba. Verta paminėti, kokios paslaugos yra teikiamos analizuojamai paslaugų gavėjų grupei, bei kokie papildomi specialistai, dirbantys su šeima, yra įtraukiami į pagalbos šeimai procesą bei asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių ugdymą.

Pastebima, kad socialinio darbo aspektas šiuolaikinėje visuomenėje tampa vis aktualesnis, atsiranda vis daugiau paslaugų gavėjų grupių, susiduriančių su įvairiomis problemomis, kadangi patys paslaugų gavėjai šių problemų išspręsti savarankiškai nėra įgalūs, dėl šios priežasties, pasitelkiama socialinio darbuotojo pagalba sprendžiant įvairias socialines problemas. Šiai nuomonei paantrina ir (Kurnickaitė, 2020), kuri teigia, kad socialinio darbo veikla leidžia

žmonėms, šeimoms, bendruomenėms ir visuomenėms spręsti kylančias socialines problemas. Taigi, iš tiesų galime pastebėti, kad socialinio darbo aspektas susijęs su problemų sprendimu tu, kurie negali savarankiškai išspręsti šias problemas.

Socialinis darbas pagrįstas ir vertybių sistema, kai laikomasi tam tikrų principų. Socialinio darbo vertybės praktikoje įgyvendinamos socialinio darbo principais, kurių laikosi socialinis darbuotojas (Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas, 2017). Minima, kad specialistai, dirbantys su šeimomis (socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai) privalo vadovautis socialinių darbuotojų etikos principais, užtikrinančiais visapusišką pagalbą teikiant paslaugas socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose bei šeimose, kuriose suaugę intelekto negalią turintys tėvai augina atžalas (Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas, 2017) 6 dokumento straipsnyje nurodo, kad socialinis darbuotojas privalo laikytis šių etikos principų siekiant sėkmingo darbo su šeima proceso:

6.1. gerbia visų žmonių prigimtine vertę ir orumą; 6.2. siekia didinti socialinį teisingumą ir stiprinti solidarumą; 6.3. gerbia žmogaus teises, demokratijos principus ir žmogaus apsisprendimo teise; 6.4. veikia sąžiningai, patikimai, nešališkai ir empatiškai; 6.5. siekia įgalinti žmones spręsti tarpusavio santykių ir socialines problemas; 6.6. skatina teigiamus socialinius pokyčius, socialinę kaitą, asmens dalyvavimą ir savarankiškumą; 6.7. nuolat siekia tobulinti savo profesines kompetencijas; 6.8. dalinasi gerąja patirtimi.

Iš tiesų galime teigti, kad socialinių paslaugų teikimas susideda ne tik iš bendrųjų socialinių paslaugų. Neužtenka socialiniam darbuotojui (darbui su šeimomis) teikti socialinių paslaugų, vertėtų atsižvelgti ir į teikiamų paslaugų kokybę, dėl šios priežasties yra numatyti ir (Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodekse, 2017) iškelti principai, kurių vertėtų vadovautis siekiant sėkmingų pokyčių šeimoje. Kadangi tėvams, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus kyla begalę sunkumų, būtina užtikrinti ir tėvų gebėjimą būti tėvais. Dėl šios priežasties socialinis darbuotojas nukreipia puoselėti savo tėvystės įgūdžius į atitinkamas organizacijas, bendrus pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo klausimus specialistas aptaria su šeima. Gavusi informaciją šeima sprendžia, kaip galėtų puoselėti savo tėvystės įgūdžių ugdymą.

Taip pat minėjome, kad paslaugas gaunančiai paslaugų gavėjų grupei dažnai teikiamos ir kitų specialistų rekomendacijos, pagalba. Asmenims, turintiems intelekto negalią, kyla sunkumų sprendžiant alkoholio vartojimo problemą, tokioje padėtyje, socialinis darbuotojas „įsijungdamas: konsultanto vaidmenį, konsultuoja paslaugų gavėjus galimos priklausomybės sprendimo būdais. Nukreipia į atitinkamas organizacijas. Informuoja bei suteikia informaciją apie užsiregistravimui į konsultacijas reikalingą informaciją.

Apibendrinama galiu teigti, kad socialinio darbo aspektas teikiant socialines paslaugas paslaugų gavėjams – asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, itin svarbus. Būtina įsivertinti paslaugų gavėjų paslaugų poreikį bei numatyti pagalbos teikimo eigą. Asmenys, turintys intelekto negalią, itin pažeidžiama visuomenės dalis, dėl šios priežasties būtina organizuoti nuoseklų pagalbos teikimą tokio pobūdžio šeimoms. Socialinio darbo kontekstas vadovaujasi etikos principais, tad specialistas privalo laikytis šių etikos principų, siekiant teigiamų pokyčių.

3.2.Socialinių darbuotojų, dirbančių su šeima, vaidmuo asmenims, turintiems intelekto negalią ir auginantiems vaikus bei kitų specialistų įsitraukimas

Socialinio darbuotojo (darbui su šeimomis) bei socialinio darbuotojo (atvejo vadybininko) vaidmuo teikiant socialines paslaugas panašaus pobūdžio šeimose yra itin reikšminga ugdant šių tėvų tėvystės įgūdžius. Kadangi dažnai šioms šeimoms yra teikiamos socialinio darbuotojo bei atvejo vadybininko paslaugos, dėl šios priežasties šeimai teikiamos socialinės priežiūros šeimoms paslaugos dėl negebėjimo tinkamai pasirūpinti vaikais, socialinių įgūdžių stokos, kasdieninių įgūdžių ugdymo klausimų stokos. Asmenims, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus taip pat teikiamos ir kitų specialistų paslaugos: individualios priežiūros darbuotojai, krizių centrų socialiniai darbuotojai, kineziterapeutai, psichologai. Asmenims, turintiems intelekto negalią, tačiau neturintiems atžalų – teikiamos ir asmeninio asistento paslaugos (siekiant gerinti kasdieninius savitvarkos įgūdžius). Specialistų įsitraukimas į pagalbos šeimai procesą dalinai užtikrina socialinės rizikos veiksnius patiriančioms šeimoms problemų sprendimą bei įvairių įgūdžių gerinimą.

Individualios priežiūros darbuotoja, atsakinga už tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių ugdymą, pozityvios tėvystės šeimoje sklaidą, ši specialistė dirba tose šeimose, kuriose yra mažamečių vaikų iki dviejų metų amžiaus, o vaikų su negalia iki trijų metų amžiaus. „Individualios priežiūros darbuotojai teikia pagalbą prižiūrint mažamečius vaikus ir vaikus su negalia, siekiant padėti šeimoms savarankiškai rūpintis ir tinkamai prižiūrėti savo vaikus, pozityviai auklėti ir ugdyti vaikus nuo gimimo, padėti šeimai sukurti palankią aplinką vaikų augimui ir raidai, kad jie galėtų sėkmingai augti ir vystytis, vėliau lankyti priešmokyklinio ugdymo įstaigas, turėtų vienodą startą tolimesniam gyvenimui.“ (SADM informacija, 2023).

Kadangi darbas su asmenimis, turinčiais intelekto negalią, reikalauja daug kantrybės, pastangų, atkaklumo, dėl šios priežasties tam, kad pagalbos šeimai procesas būtų kuo sklandesnis, reikalingas ir socialinio darbuotojo vaidmenų pasiskirstymas. Pasak (Raudeliūnaitės ir Buškevičiūtės, 2014), socialiniai darbuotojai, dirbantys su psichikos negalią turinčiais asmenimis,

turi atlikti įvairius vaidmenis, kad galėtų padėti šiems žmonėms. Pirmiausia, socialinis darbuotojas turi atlikti socialinės situacijos ir poreikių įvertinimą, kad galėtų nustatyti, kokios yra problemos ir kaip galėtų padėti spręsti problemas. Pagrindiniai socialinio darbuotojo, dirbančio su paslaugų gavėju, turinčiu protinę negalią, vaidmenys nurodyti lentelėje (žr. 3 lentelę).

Socialinio darbuotojo vaidmenų pasiskirstymas dirbant su paslaugų gavėjais. Sudaryta autorės remiantis: (Arbataitienė, 2020), (Raudeliūnaite, Buškevičiūtė 2014), (Vaicekauskienė, Savickienė 2013), (Leliūgienė ir kt., 2013)

3 lentelė

SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMUO	SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS APIBRĖŽTYS
ĮGALINTOJAS	Šis vaidmuo leidžia socialiniam darbuotojui padėti asmenims, turintiems psichikos negalią, atrasti savo stipriąsias puses, kurios padeda įgyti ir išlaikyti savo nepriklausomybę ir autonomiją, savarankiškai priimti sprendimus, dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdymo programose, dalyvauti visuomeninėje veikloje ir tapti visaverčiais visuomenės nariais.
VERTINTOJAS	Vertina psichikos negalią turinčių asmenų poreikius, suvokti jų situaciją ir apibrėžti geriausius veiksmus, padeda rasti tinkamą pagalbos sistemą.
KOORDINATORIUS	Užtikrina, kad psichikos negalią turintiems asmenimis teikiamos paslaugos būtų koordinuojamos ir organizuojamos efektyviai ir sklandžiai.
TARPININKAS	Tarpininkas sujungia ir siekia derinti dvi puses, t. y. psichikos negalią turinčius asmenis ir kitus žmones ar organizacijas, su kuriais jie turi susidurti ar susiduria (Savivaldybė, vaikų ugdymosi įstaigos).
INICIATORIUS	Iniciatorius skatina pokyčius, teikia pasiūlymus ir rekomendacijas dėl psichikos negalią turinčių asmenų priežiūros ir gydymo kokybės gerinimo, taip pat skatina socialinę ir visuomeninę integraciją į visuomenę.
KONSULTANTAS	Konsultantas dirbant su psichikos negalią turinčiais asmenimis yra svarbus ir reikalauja tam tikrų kompetencijų bei žinių. Konsultantas teikia tiek individualias, tiek grupines konsultacijas.
MOKYTOJAS (ŠVIETĖJAS)	Padeda asmenims, turintiems psichikos negalią teikdamas aktualią informaciją, žinias, kurios gali padėti išspręsti iškilusius sunkumus.

Be šių socialinio darbuotojo atliekamų vaidmenų, specialistas, dirbantis su šeima atlieka ir kitus vaidmenis: informuoja paslaugų gavėją apie jo teises, motyvuoja dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdymo programose (kartais šias programas pats ir veda), skatina paslaugų gavėjų savarankiškumą, organizuoja labdaros ar maisto produktų dalijimą, lydi asmenis, turinčius proto negalią į reikiamus specialistų vizitus, nes dėl savo negalios gali nesuprasti apie esamą diagnozę ir kt.

Socialinio darbo kontekste atsispindi **įgalinimo teorija**. Socialiniam darbuotojui būtina teisingai suprasti įgalinimo teorijos pritaikomumą socialinio darbo aspektu, būtina išanalizuoti paslaugų gavėjus, įsivertinti jų galimybes, atliekant vienas ar kitas funkcijas. Tokiu atveju socialinis darbuotojas atlieka SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) analizę. (žr. 4 lentelę)

4 lentelė

<i>Stiprybės</i>	<i>Silpnybės</i>	<i>Galimybės</i>	<i>Grėsmės</i>
Užtikrina vaikų auklėjimą (pagal savo supratimą), sveikatos priežiūrą	Menka paslaugų gavėjų motyvacija įsitraukiant į tėvystės įgūdžių ugdymo programas	Bendrauti su specialistais, dirbančiais su šeima	Galimas alkoholio vartojimas šeimoje (nesaugi aplinka vaikams)

SSGG analizė asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus

(Parengta darbo autorės)

Apibendrinant galime teigti, kad socialinių paslaugų teikimas asmenims, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus, yra itin svarbus procesas, siekiant gerinti minėtos paslaugų gavėjų grupės tėvystės įgūdžius. Socialinis darbuotojas privalo vadovautis socialinio darbuotojo etikos kodekso principais, tam, kad specialistas, dirbantis su šeima, gebėtų suprasti paslaugų gavėją, taip pat bet kuriam specialistui, dirbančiam su šeima būtina būti empatišku kiekvienam žmogui, to žmogaus problemai bei situacijai. Socialinis darbuotojas įvairiose situacijose privalo pasiskirstyti vaidmenis tam, kad pagalbos šeimai procesas būtų kuo efektyvesnis. Taip pat į socialinę pagalbą, asmenims, kuriems reikia paslaugų, įsitraukia ir kiti specialistai. Siekiant gerinti asmenų, turinčių proto negalią, tėvystės įgūdžius, būtina įtraukti kitus specialistus, būtina kompleksinė pagalba bei teikiamos paslaugos.

Apibendrinant tėvystės įgūdžių tobulinimo kontekstą, pažymima, kad asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, kyla įvairių sunkumų siekiant gerinti šių asmenų tėvystės įgūdžius. Neįvykusi vaikų socializacija, tėvų negebėjimas tarpininkauti vaikų ugdymosi procese, apibrėžiamos ir vaikų netinkamo auklėjimo pasekmės: polinkis į smurtą, vaikų bei paauglių savižudybės, negebėjimas bendrauti su bendraamžiais. Išanalizavus tėvystės įgūdžių ugdymo sąvoka šiuolaikinėje visuomenėje, pastebima, kad tėvystės įgūdžiai susiję su daug reikšmingų detalių. Taip pat išanalizuotos ir kitos problemos, neleidžiančios tėvams, turintiems intelekto negalią, tinkamai atlikti tėvystės pareigų.

Taip pat išanalizuotos ir tėvystės įgūdžių ugdymo programos Lietuvoje bei Ukrainoje. Pastebima, kad Lietuvoje veikia tik viena programa, pritaikyta tėvams, turintiems intelekto negalią, dėl šios priežasties tėvystės įgūdžių ugdymo pašalines programas pritaiko specialistai, vedantys tėvystės įgūdžių gerinimo programas. Tikimasi, kad programos netolimoje ateityje bus individualizuotos.

Apibrėžiama ir tėvystės įgūdžių ugdymo svarba asmenims, turintiems proto negalią, bei turintiems atžalų. Apibrėžtos pagrindinės vaikų auklėjimo šeimoje teorijos. Apibrėžtos ir pozityviosios tėvystės sudedamosios dalys.

Išsiaiškinta, kad tėvams nepavyksta tinkamai atlikti tėvystės pareigų ir dėl aplinkinių diskriminacijos apraiškų. Dėl visuomenės stigmatizacijos, tėvai, turintys intelekto negalią, dažnai negeba atlikti tėvystės pareigų dėl aplinkinių daromo spaudimo, įtakos.

Išanalizavus teoriją, paaiškėjo, kad asmenims, turintiems negalią bei auginantiems vaikus, itin svarbi socialinio darbuotojo pagalba. Pagalbos procesą vertina bei pagalbos šeimai planą, visų pirma, parengia šeimos socialinis darbuotojas (atvejo vadybininkas), paskyrus socialines paslaugas šeimai, įtraukiami ir kiti specialistai, galintys padėti pagalbos šeimai procese bei tėvystės įgūdžių ugdymo klausimais. Žinoma, socialinio darbuotojo veikla itin specifiška, specialistas privalo laikytis socialinio darbuotojo etikos kodekso, tam, kad pagalbos šeimai procesas būtų sklandesnis. Taip pat darbuotojas, turi paskirstyti savo vaidmenis, išsiaiškinta, kad socialinio darbo veikloje vaidmenys itin svarbūs norint pasiekti teigiamų rezultatų. Prieš teikiant socialines paslaugas, ar pradėjus teikti socialines paslaugas, būtina sudaryti ir SSSGGG analizę, kuri nuspręstų tolimesnį darbą su šeima. Įvertinant paslaugų gavėjų stiprybes, silpnybes, galimybes bei grėsmes.

4. TYRIMO METODIKA ORGANIZAVIMAS IR REZULTATŲ ANALIZĖ

4.1. Tyrimo metodologija

Siekiant tiksliai atlikti kokybinį tyrimą, verta apibrėžti ir kokybinio tyrimo atlikimo pagrindinius aspektus, siekiant apibrėžti pagrindines kokybinio tyrimo savybes. Kokybinis tyrimas – sistemingas situacijos, įvykio, atvejo, individo ar grupės tyrimas natūralioje aplinkoje siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį (išgyventą patirtį) iš situacijų analizės kylantį paaiškinimą (Žukauskienė, 2008). Šis kokybinis tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo ir sistemų teorijomis. Viena iš pagrindinių konstruktyvizmo teorijos dalių – socialinis konstruktyvizmas (Berger, Lukman, 1999), analizuojantis žinių formavimąsi tarp socialinius santykius kuriančių bei palaikančių dalyvių, kartu realybę konstatuojant kaip socialinio konstravimo rezultatą. (Karvelienės, 2019) teigimu, socialinio konstruktyvizmo teorija apibrėžia, kad šioje teorijoje komunikacija ir santykiai yra laikomi socialiniu procesu, vykstančiu tarp žmonių specifiniame kontekste, kurį lemia tam tikros (emocinės, kultūrinės, socialinės, istorinės) charakteristikos.

4.2. Tyrimo metodai

Tyrimo metodai. Siekiant tyrimo tikslo, panaudotas kokybinio tyrimo metodas. Pripažįstama, kad nėra universalus kokybinio tyrimo apibrėžimo (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Kokybinio tyrimo metodas suteikia daugiau galimybių sužinoti daugiau informacijos apie tiriamuosius, tokio tipo tyrimo metodas dažnai skatina žmones atsiverti, galbūt netgi išsipasakoti. Anot (Žukauskienės, 2008), kokybiniai tyrimai pasižymi informacijos gausumu, galima sužinoti daug daugiau nei tikėtasi prieš pradėdant pokalbį su informantu. Nors toks tyrimas, manoma, yra sistemingas situacijos ar atvejo tyrimas, kuriuo siekiama suprasti tiriamuosius reiškinius. (Žukauskienė, 2008). Tyrimo metu buvo naudotas ir mokslinės literatūros analizės metodas, kuriuo buvo siekiama išgauti daugiau informacijos bei geriau apibendrinti gautus rezultatus. Tyrimo metu buvo analizuojami moksliniai šaltiniai.

Duomenų rinkimo, analizės metodai. Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, content analizė (tyrimo metu gauti atsakymai grupuojami pagal semantinius duomenis). Empirinis tyrimas buvo atliktas panaudojant iš dalies struktūruoto interviu ir apklausos raštu, pateikiant atviro tipo klausimus, metodus duomenims surinkti ir kokybinė turinio analizė jiems apdoroti. Pusiaus struktūruotas interviu laikomas interviu tipu, kuris naudojamas duomenims gauti užduodant klausimus žodžiu, tačiau neprisiriant prie klausimų tvarkos, laisvai juos keičiant vietomis ir pateikiant papildomų klausimų, kurie gali kilti spontaniškai (Rupšienė, 2007). Kalbant apie surinktų duomenų apdorojimą, surinktų respondentų duomenų apdorojimas atliktas panaudojant turinio analizės metodą, kuris apibūdinamas kaip standartinis metodas, naudojamas socialiniuose moksluose komunikavimo supratimui (Žukauskienė, 2008). Teigiama, kad turinio analizė turi semantinę prasmę – ji siejama su tyrimo kontekstu, kuriame vyko arba vyksta nagrinėjami procesai (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Dėl šios priežasties respondentų atsakymai į tyrimo klausimus, buvo grupuojami pagal semantinius žodžius. Kadangi žinome, kad turinio analizės metodas remiasi duomenų kategorizavimu, o tai padeda didelės apimties tekstus grupuoti pagal prasmę, sudarant kategorijas ir jas pagrindžiančias subkategorijas.

Tyrimo instrumentas. Pusiaus struktūruoto interviu klausimai parengti pagal atliktą dalinę tyrimo objekto operacionalizaciją (žr. 1 priedą), siekiant atskleisti tiriamą reiškinį. Parengta 17 klausimų specialistams, dirbantiems su šeima – socialiniams darbuotojams (darbui su šeimomis) bei socialiniams darbuotojams (atvejo vadybininkams), (žr. 2 priedą). Diagnostinės sritys susijusios su tėvystės įgūdžių ugdymo aspektu tėvams, turintiems intelekto negalią. Išanalizavus literatūrą ir mokslinius šaltinius apie tėvystės įgūdžių ugdymą asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, tyrimo metu buvo sudaryti 8 klausimai paslaugų gavėjams (žr. 3 priedą), turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus. Taip pat šie paslaugų gavėjai yra dalyvavę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programose.

Tyrimo organizavimas. Duomenų rinkimas ir analizė vyko 2023 metų rugpjūčio 14 – 25 dienomis. *Tyrimui atlikti pasirinktas duomenų rinkimo metodas.* Informantų atsakymai buvo pildomi pasitelkiant MS Word programą, kontaktinio susitikimo metu. *Tyrimo imčiai sudaryti* buvo taikoma tikslinės imties vienetų atrankos kriterinė strategija. Interviu metu buvo apklausti 5 paslaugų gavėjai, gaunantys socialines paslaugas, bei turintys intelekto negalią, auginantys vaikus. Taip pat tyrimo metu buvo apklausti ir 3 socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis) bei 2 šeimos socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai). Specialistai, dirbantys su šeima yra dirbantys socialines paslaugas teikiančioje organizacijoje. Specialistų dirbančių su šeima, atsakymai taip pat buvo pildomi kontaktinio susitikimo metu, pasitelkiant MS Word programą. Su kiekvienu respondentu individualiai buvo suderinta interviu laikas ir vieta.

Tyrimo etikos principai. Tyrimo etikos principų taikymas itin svarbus aspektas siekiant tikslingai atlikti tyrimą. Respondentas, dalyvaujantis tyrime, privalo žinoti visą su tyrimu susijusią bei jam aktualią informaciją. Nesilaikant tyrimo etikos principų, galimai, tyrimas nebus atliktas kokybiškai, taip pat, gali būti, kad respondentas negalės pakankamai atsiskleisti, netaikant, tyrimo etikos principų. Anot (Rupšienės, 2007): tyrimo esmės atskleidimas – tyrimo dalyvis turi teisę žinoti tyrimo tikslą ir galimą riziką; laisvanoriškumas – žmogus negali būti verčiamas dalyvauti tyrime, pats turi nuspręsti ir dėl dalyvavimo; tiriamojo sutikimas – be asmens sutikimo negalima pokalbio įrašyti ar filmuoti; konfidencialumas ir anonimiškumas.

Šis tyrimas buvo atliekamas laikantis etikos principų. Tyrimas atliktas panaudojus konfidencialumo principą. Prieš tyrimo eigą, tiriamieji buvo informuojami apie tyrimo tikslą, informuoti apie tai, kur bus naudojami gauti duomenys, taip pat informuoti ir apie duomenų konfidencialumą. Tiriamieji nesutiko atskleisti vardų ir pavardžių, todėl laikomasi anonimiškumo principo. Tyrimo metu buvo apklausti 5 paslaugų gavėjai, tyrimo analizėje tiriamieji pateikiami kaip (PG1), (PG2), (PG3), (PG4), (PG5). Taip pat tyrimo metu buvo apklausti ir 3 socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis). Tyrimo analizėje tiriamieji pateikiami kaip (SD1), (SD2), (SD3). Tyrimo metu buvo apklausti ir 2 šeimos socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai). Tyrimo analizėje tiriamieji pateikiami kaip (AV1), (AV2). Tyrimo duomenys nėra klastojami. Tiriamųjų atsakymai į klausimus ir rezultatai yra pateikiami tokie, kokius nurodė tiriamieji.

Tyrimo tinkamumas ir patikimumas. Atliekant kokybinį tyrimą, atkreiptinas dėmesys ir į tyrimo tinkamumą bei patikimumą. Vadovaujamosi tokia nuostata, kad tyrėjas, kuris atlieka kokybinius tyrimus, turi būti jautrus patikimumo ir tinkamumo problemoms (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Iš tiesų kokybinio tyrimo tinkamumas ir patikimumas yra laikomi pagrindiniais visų kokybinių tyrimų aspektais. Tinkamumo sąvoka atspindi tyrimo rezultatų tikroviškumą realybėje (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Kokybinio tyrimo metu apibrėžtas patikimumas išreiškia tyrimo dalyvių teiginių pakartojamumą bei stabilumą.

4.3. Tyrimo dalyviai

Tyrimo imčiai sudaryti buvo taikoma tikslinės imties vienetų atrankos kriterinė strategija. Kriterinė strategija padeda užtikrinti tyrimo duomenų kokybę, gali būti parenkami itin informatyvūs atvejai (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). RPBSPC atstovams keliami šie kriterijai: 1. Socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis) bei socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai) turi teikti socialines paslaugas asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus. 2. Specialistai, dirbantys su šeima, turi būti prisidėję prie pagalbos šeimai proceso teikimo siekiant ugdyti ar stiprinti paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžius.

Tyrimo imtis. Tyrimo imtis 5 tiriamieji, paslaugų gavėjai, gaunantys RPBSPC socialinės paslaugas (asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus). Kadangi su paslaugų gavėjais, turinčiais protinę negalią ir auginančiais vaikus, dažnu atveju dirba socialinę priežiūrą teikiantys specialistai, dėl šios priežasties tyrime dalyvavo ir specialistai, dirbantys su šeima – RPBSPC socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis), teikiantys socialinės priežiūros šeimoms paslaugas. Bei RPBSPC socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai), teikiantys su atvejo vadybos procesu susijusias paslaugas.

Pasitelkiant kokybinio tyrimo interviu klausimus ir iš dalies struktūruoto interviu metodus, buvo apklausti 5 specialistai, dirbantys su paslaugų gavėjais, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus. Visi šie specialistai teikia socialines paslaugas šeimoms, patiriančioms socialinės rizikos reiškinius, Radviliškio mieste bei rajone. Iš šių 5 specialistų buvo apklausti 3 socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis) bei 2 šeimos socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai). Tyrime dalyvavusios specialistės, dirbančios su šeimomis, buvo moterys, nes šioje socialines paslaugas teikiančioje įstaigoje dirba tik moterys. Specialistų, dirbančių su šeima interviu protokolo klausimai nekito, nes abiejų specialistų grupių užimamos pareigos reikalauja socialinio darbuotojo aukštojo išsilavinimo. Lentelėse pateikiama tyrimo dalyvių socialinė-demografinė charakteristika (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Socialinių darbuotojų (darbui su šeimomis) socialinė-demografinė charakteristika

Interviu ir apklausos raštu kodas	Užimamos pareigos	Darbo stažas
SD1	Socialinė darbuotoja (darbui su šeimomis)	5 metai
SD2	Socialinė darbuotoja (darbui su šeimomis)	10 metų
SD3	Socialinė darbuotoja (darbui su šeimomis)	3 metai

Kaip pastebime 5 lentelėje, tyrime dalyvavo 3 socialinės darbuotojos (darbui su šeimomis). Visos šios specialistės, dirbančios su šeima, turi Universitetinį socialinio darbuotojo Bakalauro ir (ar) Magistro išsilavinimą bei dirba socialines paslaugas teikiančioje įstaigoje, Kaip

galime pastebėti, socialinių darbuotojų (darbui su šeimomis) darbo stažas gana įvairus, yra ir itin patyrusių socialinių darbuotojų (darbui su šeimomis), tačiau yra ir mažiau patyrusių specialistų (sprendžiant pagal darbo stažą, teikiant paslaugas asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginančiams vaikus).

6 lentelė

Socialinių darbuotojų (atvejo vadybininkų) socialinė-demografinė charakteristika

Interviu ir apklausos raštu kodas	Užimamos pareigos	Darbo stažas
AV1	Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)	12 metų
AV2	Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)	3 metai

Tyrimo metu taip pat buvo apklausti ir socialinės darbuotojos (atvejo vadybininkės), teikiančios su atvejo vadybos procesu susijusią pagalbą šeimai. Kaip matome, buvo apklaustos 2 socialinės darbuotojos (atvejo vadybininkės), kurių darbo stažas dirbant su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, svyruoja nuo 3 iki 12 metų, socialines paslaugas teikiančioje įstaigoje, patirties.

Taip pat tyrimo metu dalyvavo ir paslaugų gavėjai – asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus bei dalyvavę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programose.

4.4. Tyrimo duomenų rezultatų analizė ir interpretacija

4.4.1. Darbo specifika su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, specialistų, dirbančių su šeima aspektas

Pirmosios diagnostinės srities klausimais siekta išsiaiškinti, kokių profesijų atstovai teikia paslaugas socialines paslaugas teikiančioje įstaigoje, bei koks skaičius yra asmenų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus, kuriems specialistės teikia įvairaus pobūdžio paslaugas. Taip pat apibrėžtas ir darbo pobūdis su asmenimis, turinčiais intelekto negalią. Išanalizavus specialistų, teikiančių paslaugas, interviu ir apklausos raštu tekstus, paaiškėjo, kad šioje įstaigoje dirbančių specialistų profesija yra ta pati. Tiek socialinio darbuotojo (darbui su šeimomis) darbui vykdyti, tiek socialiniam darbuotojui (atvejo vadybininkui) teikti paslaugas, reikia turėti tos pačios (socialinio darbo krypties) Bakalauro ir (ar) Magistro išsilavinimą. Tyrimo duomenys pateikti 7 lentelėje. (žr. 7 lentelę)

Diagnostinė sritis – specialisto veiklos aspektas

Specialisto, dirbančio su paslaugų gavėjais aspektas

7 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Specialisto profesijos aspektas	Socialinis darbuotojas (darbui su šeimomis)	„<...> socialinė darbuotoja (darbui su šeimomis)<...>“ (SD1). „<...> socialinė darbuotoja<...>“ (SD2). „<...> socialinė darbuotoja<...>“ (SD3).	3
	Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)	„<...>socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)<...>“ (AV1). „<...>socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)<...>“ (AV2).	2
Specialisto, dirbančio su tėvais turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus patirtis	Panaši darbo patirtis	„<...> 3 metai<...>“ (SD3). „<...> 3 metai<...>“ (AV1).	2
	Gana nemaža darbo patirtis	„<...> 5 metai<...>“ (SD1).	
	Pakankama darbo patirtis	„<...> 10 metų<...>“ (SD2).	
	Didelė darbo patirtis	„<...> 12 metų<...>“ (AV1).	
Specialisto, dirbančio su šeima darbo pobūdis	Šeimos, kuriose tėvai turi intelekto negalią bei augina vaikus	<...>kurios turi intelekto negalią, kurios augina vaikus<...>“ (SD1).	
	Šeimos, kuriose visi paslaugų gavėjai turi intelekto negalias	„<...> vaikai turi protines negalias ir tėvai abu turi, sunku susikalbėti, su viena šiek tiek lengviau, nes vaikas jau užaugęs, paauglys<...>“ (SD3).	
Asmenų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus, skaičius, specialisto aspektas	Šeimų skaičius	„<...> dirbu su 3 šeimomis <...>“ (SD1). „<...> tokias šeimas turiu 3 iš 13-kos<...>“ (SD2). „<...> turiu 2 šeimas<...>“ (SD3). „<...> septyni suaugę asmenys<...>“ (AV1). „<...> turiu 9 paslaugų gavėjus, kurie turi intelekto negalią, auginančius vaikus<...>“ (AV2).	5
Darbo pobūdis su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus	Noriai priima pagalbą	„<...> šeimos noriai priima socialinio darbuotojo pagalbą, esant poreikiui patys kreipiasi pagalbos <...>“ (SD1). „<...> gana gerai šeimos priima kol kas paslaugas<...>“ (SD2).	2
	Sunkus darbas, reikalaujantis tinkamos kompetencijos	„<...> su viena šeima labai sunkiai<...>“ (SD3). „<...> darbas su žmonėmis turinčiais intelekto negalią sunkus, reikalaujantis kompetencijos ir žinių ir įgūdžių<...>“ (AV2).	2

	Atsižvelgimas į paslaugų gavėjo gebėjimus	„<...> pagrindas tai atsižvelgti į patį klientą, jo gebėjimus ir turimų gebėjimų stiprinimą<...>“ (AV1).	

Kadangi darbo tema susijusi su socialiai pažeidžiama paslaugų gavėjų grupe, natūralu, kad šiai paslaugų gavėjų grupei paslaugas teikia socialinėje srityje dirbantys specialistai. Tačiau specialistai, dirbantys su šeima ne visuomet turi socialinio darbuotojo išsilavinimą. Kokybinio tyrimo respondentės, šiuo atveju, visos turi socialinio darbuotojo Universitetinį išsilavinimą. Kitos turi ir Magistro laipsnį. Prieš atliekant tyrimą, būtina išsiaiškinti, kokios profesijos atstovės šiuo metu dirba su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus. Dėl šios priežasties buvo išsiaiškinta dėl respondenčių profesijos. Kadangi tyrimas buvo atliktas ir pasitelkiant socialinių darbuotojų nuomone, dalis savo profesiją įvardijo kaip socialinės darbuotojos. Tai įrodantys teiginiai: „<...> socialinė darbuotoja<...>“ (SD2); „<...> socialinė darbuotoja<...>“ (SD3). Taip pat tyrime dalyvavo ir socialinės darbuotojos (darbui su šeimomis), kadangi šios specialistės paslaugų gavėjams dažniau teikia socialines paslaugas. Tai įrodantis teiginys: „<...> socialinė darbuotoja (darbui su šeimomis)<...>“ (SD1). Taip pat tyrime dalyvavo ir dvi socialinės darbuotojos (atvejo vadybininkės). Šios specialistės įvardijo savo profesiją kaip socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė). Tai įrodantys teiginiai: „<...>socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)<...>“ (AV1); „<...>socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)<...>“ (AV2). Kadangi atlikto kokybinio tyrimo metu buvo apklaustos 3 socialinės darbuotojos (darbui su šeimomis) bei 2 socialinės darbuotojos (atvejo vadybininkės), pirmosios diagnostinės srities klausimai buvo susiję su specialisčių, dirbančių su šeima profesija. Šis aspektas atsispindėjo ir tyrimo metu, iš tyrimo dalyvavusių specialisčių, dirbančių su šeima profesijų. Taip pat ypatingai svarbi ir specialisčių, dirbančių su šeima, turimas darbo stažas. Kadangi darbas su šia paslaugų gavėjų grupe reikalauja pakankamai įgūdžių bei kompetencijų, siekiant sėkmingų rezultatų šeimoje, būtina apibrėžti ir darbo patirtį. Tarp dviejų specialisčių atsispindi panaši darbo patirtis, - specialistės dirba 3 metus su šia paslaugų gavėjų grupe. Tai įrodantys teiginiai: „<...> 3 metai<...>“ (SD3); „<...> 3 metai<...>“ (AV1). Taip pat atsispindi ir gana nemaža darbo patirtis - 5 metai darbo patirties. Tai įrodantis teiginys: „<...> 5 metai<...>“ (SD1). Manoma, kad 5 metų darbo patirties užtenka išsiugdyti kompetenciją dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe. Taip pat viena socialinė darbuotoja (darbui su šeimomis) teigė dirbanti 10 metų: „<...> 10 metų<...>“ (SD2). Manoma, jog tai taip pat didelė darbo patirtis, dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe. Ir, žinoma, verta apibrėžti ir tai, kad viena respondentė dirba daugiau nei 10 metų: „<...> 12 metų<...>“ (AV1). Taigi, iš tikrųjų galime pastebėti, kad tyrime dalyvavusios specialistės, dirbančios su šeima, turi gana nemažą darbo patirtį dirbant su asmenimis, turinčiais intelekto

negalią bei auginančiais vaikus. Daroma prielaida, kad specialistėms, galimai, užtenka pakankamai kompetencijų bei darbo įgūdžių, siekiant sėkmingai dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe. Taip pat labai svarbu dirbant su šeima apibūdinti ir specialisčių, dirbančių su šeima, darbo pobūdį, su kokia paslaugų gavėjų grupe dirba šios specialistės. Atsispindėjo, kad specialistė dirba su socialinės rizikos reiškinius patiriančiomis šeimomis: „<...> dirbu su rizikos reiškinius patiriančiomis šeimomis<...>“ (SD2). Taip pat išryškėjo ir tokia mintis, kad darbas būna gana sudėtingas, nes neretai visi šeimos nariai turi intelekto negalias: „<...> vaikai turi protines negalias ir tėvai abu turi, sunku susikalbėti, su viena šiek tiek lengviau, nes vaikas jau užaugęs, paauglys<...>“ (SD3). Teikiant paslaugas šeimos namuose, labai dažnai specialistams, dirbantiems su šeima, tenka susidurti ir su darbo tema susijusia paslaugų gavėjų grupe – asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus. Šeimų apibūdinimas: <...>kurios turi intelekto negalią, kurios augina vaikus<...>“ (SD1). Taip pat išryškėja ir tokia nuomonė, kad darbo rezultatai siejami su pagalba paslaugų gavėjams: „<...> man sekasi neblogai, nes prisidedu prie tų žmonių problemų sprendimų, bandymo integruotis į visuomenę bei būtinų sąlygų užtikrinimo geresniam jų gyvenimui<...>“ (AV2). Nurodoma, kad specialistas, dirbantis su šia šeima, prisideda prie būtinų sąlygų užtikrinant geresnį paslaugų gavėjų gyvenimą. Kadangi darbo tema susijusi su asmenų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus aspektu, būtina nurodyti su kiek paslaugų gavėjų dirba specialistai. „<...> dirbu su 3 šeimomis <...>“ (SD1); „<...> tokias šeimas turiu 3 iš 13-kos<...>“ (SD2); „<...> turiu 2 šeimas<...>“ (SD3); „<...> septyni suaugę asmenys<...>“ (AV1) „<...> turiu 9 paslaugų gavėjus, kurie turi intelekto negalią, auginančius vaikus<...>“ (AV2). Taip pat būtina apibrėžti ir paslaugų gavėjų norą priimti specialisto pagalbą. Dvejos respondentės išreiškė nuomonę, kad paslaugų gavėjai noriai priima specialistų, dirbančių su šeima pagalbą: „<...> šeimos noriai priima socialinio darbuotojo pagalbą, esant poreikiui patys kreipiasi pagalbos <...>“ (SD1). Išryškinamas ir toks atvejis, kai paslaugų gavėjas pats netgi kreipiasi pagalbos, iškilus klausimams ar esant poreikiui. Kadangi teikiant socialines paslaugas šeimai, labai svarbus paslaugų gavėjų bendravimo ir bendradarbiavimo klausimai, - būtina pažymėti ir tai, kad esant paslaugų gavėjų bendradarbiavimo atvejams, specialistui nevertėtų nudžiugti, nes tai gali būti laikina „<...> gana gerai šeimos priima kol kas paslaugas<...>“ (SD2). Taip pat dvi respondentės išreiškė tokią nuomonę, kad šis darbas gana sunkus bei reikalaujantis tinkamos specialisto kompetencijos bei reikiamų įgūdžių. Tai įrodantys teiginiai: „<...> darbas su žmonėmis turinčiais intelekto negalią sunkus, reikalaujantis kompetencijos ir žinių ir įgūdžių<...>“ (AV2). Taip pat išryškinama ir tokia nuomonė, kad vienai specialistei, sunkus darbas tik su viena šeima. Tai įrodantis teiginys: „<...> su viena šeima labai sunkiai<...>“ (SD3). Taip pat dar itin svarbus aspektas yra toks, kad dirbant su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, būtina atsižvelgti į paslaugų gavėjų gebėjimus. Socialinio darbo praktikoje

ypatingai svarbus empatiškas požiūris į paslaugų gavėją, dėl šios priežasties, būtina kiekvienam specialistui atsižvelgti į paslaugų gavėjo gebėjimus, žinias bei įgūdžius, siekiant teigiamų pokyčių šeimoje ar tėvystės įgūdžių ugdyme, būtina pastebėti stipriausias paslaugų gavėjo savybes ir tuomet sudaryti tam tikrą „planą“, kuriuo vadovaujantis, bus pradedamas darbas su šeima. Apie tai, kaip vertėtų dirbti su paslaugų gavėjais, nurodo ir šeimos socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė). Tai įrodantis teiginys: „<...> pagrindas tai atsižvelgti į patį klientą, jo gebėjimus ir turimų gebėjimų stiprinimą<...>“ (AVI). Vadinasi, kad siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, ar tėvų tam tikrų įgūdžių ugdyme, būtina atsižvelgti į kiekvieno paslaugų gavėjo poreikius.

Iš tyrimo metu tyrimo dalyvių gautų interviu rezultatų, galime pastebėti, kad didžioji dalis respondentų yra socialinio darbuotojo profesijos atstovai, dirbantys su šeimomis, ar šeimos socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai). Taip pat respondantai atsakė, kiek turi tėvų, turinčių protinę negalią bei auginančių vaikus, paaiškėjo, kad buvo pasirinkta tinkama respondentų grupė, nes tokio pobūdžio paslaugų gavėjų paslaugas teikiantys specialistai turi gana nemažai. Taip pat buvo apibūdinta ir darbo su šia paslaugų gavėjų grupe, stažas. Galime teigti, kad apklausiami buvo gana patyrę specialistai, paaiškėjo, kad specialistai turi ir nemažai panašaus pobūdžio paslaugų gavėjų, su kuriais tenka dirbti ar ugdyti šių paslaugų gavėjų tam tikrus įgūdžius. Taip pat buvo pastebėta, kad dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe, reikia nemažai patirties, kompetencijos bei tam tikrų veiksmų, galinčių prisidėti prie sėkmingo šeimos tėvystės įgūdžių gerinimo proceso.

Diagnostinė sritis – asmenys, gaunantys paslaugas

Antrosios diagnostinės srities klausimais siekta išsiaiškinti, kokias paslaugas teikia socialinės darbuotojos (darbui su šeimomis) bei socialinės darbuotojos (atvejo vadybininkės), aptartas paslaugų gavėjų motyvacijos klausimas bei pagrindinių paslaugų gavėjų spektras. Išanalizavus specialisčių, teikiančių paslaugas, interviu ir apklausos raštu tekstus, paaiškėjo, kad šioje įstaigoje dirbančių specialisčių teikiamos paslaugos gana įvairios, veikiausiai tai susiję ir su užimamomis pareigomis. (žr. 8 lentelę)

8 lentelė

Paslaugų gavėjų aspektas

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
	Bendrojo pobūdžio paslaugos	„<...> konsultavimas, informavimas, lydėjimas, tarpininkavimas<...>“ (SDI). „<...>konsultuoju paslaugos gavėjus jiems rūpimais klausimais <...>“ (AVI).	3

Teikiamų paslaugų įvairumas		„<...>poreikiui esant palydi šeimos narius į reikalingas institucijas ir organizacijas<...>“(AV2).	
	Socialinių paslaugų teikimas	„<...> Socialinės paslaugos <...>“(SD3).	
	Įgūdžių ugdymas	„<...> įgūdžių ugdymas <...>“(SD3). „<...>ugdo paslaugų gavėjų tėvystės ir socialinius įgūdžius<...>“(AV2). „<...>ugdo ir palaiko šeimų kasdieninio gyvenimo įgūdžius <...>“(AV2).	3
	Papildomų funkcijų atlikimas	„<...>planuojant ir atliekant namų ruošos darbus, tvarkant pinigų apskaitą, apsiperkant bei mokant mokesčius, prižiūrint vaikus bei padeda kitais klausimais<...>“(AV2).	
	Koordinuotų bei kompleksinių paslaugų teikimas	„<...>Kompleksines socialines paslaugas <...>“(SD1). „<...>Teikiame koordinuotą kompleksinę pagalbą vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą<...>“(AV2).	2
	Socialinė priežiūra bei šeimos stebėseną	„<...> teikiame socialinės priežiūros šeimoms paslaugą<...>“(SD2). „<...>priežiūra...<...>“(SD3). „<...>atlieku šeimos stebėseną<...>“(AV1).	3
	Šeimos poreikių vertinimas	„<...>Atlieku šeimos poreikių vertinimą“(AV1). „<...>šeimos poreikių pagalbai vertinimas<...>“(AV2).	2
	Socialinės rizikos reiškinų vertinimas	„<...>socialinės rizikos veiksnių reiškimosi šeimoje lygiai<...>“(AV2).	
	Apsaugos faktorių vertinimas	„<...>vaiko ir jo šeimos apsaugos faktorių vertinimas<...>“(AV2).	
	Pagalba šeimai bei pagalbos organizavimas ir koordinavimas	„<...> sudarau pagalbos šeimai planą<...>“(AV1). „<...>pagalbos organizavimas; pagalbos plano sudarymas<...>“(AV2). „<...>organizuoju šeimai ar asmeniui pagalbą<...>“(AV1). „<...>koordinuoju pagalbos plano įgyvendinimą<...>“(AV1). „<...>pagalbos plano įgyvendinimo koordinavimas<...>“(AV2).	5
	Bendrųjų socialinių paslaugų sąsajos su teigiamais pokyčiais	„<...>paslaugų gavėjai yra nuolat konsultuojami, informuojami vaikų	

Pasaujų teikimas susijęs su teigiamais pokyčiais		<i>priežiūros auginimo, auklėjimo klausimais <...>“(SD1).</i>	
	Įgalinimas savarankiškam funkcionavimui	<i>„<...>teikiant socialines paslaugas, stengiamasi tėvus įgalinti savarankiškam funkcionavimui <...>“(SD1).</i>	
	Tai nuolatinis darbas	<i>„<...>iš tikrųjų, tai nesibaigiantis darbas <...>“(SD2).</i>	
	Teikiamų paslaugų sąsajos su pagalba šeimai	<i>„<...>teikiant socialines paslaugas, paslaugų gavėjai gauna iš specialistų pagalbą, siekiant teigiamų pokyčių šeimoje <...>“(SD1). „<...>tarpininkauja šeimai ir dėl kitų pagalbos priemonių, teikia šeimoms informaciją, konsultacijas, dėl joms būtinos pagalbos<...>“(AV2). „<...>socialiniai paslaugų teikimo metu socialiniai darbuotojai informuoja ir konsultuoja šeimas, auginančias nepilnamečius vaikus ir patiriančias socialinę riziką, ugdo paslaugų gavėjų tėvystės ir socialinius įgūdžius <...>“(AV2). „<...>tarpininkauja šeimai dėl pagalbos priemonių<...>“(AV2).</i>	4
	Preveninės pagalbos organizavimas	<i>„<...>organizuoja reikalingą ir prevencinę pagalbą<...>“(AV2).</i>	
	Emocinės ir socialinės paramos teikimas	<i>„<...>teikia emocinę bei socialinę pagalbą šeimos socialinėje aplinkoje<...>“(AV2).</i>	
	Kitų specialistų įtraukimas į pagalbos šeimai procesą siekiant teigiamų pokyčių	<i>„<...>psichologinės, taikinamojo tarpininkavimo, mediacijos, paslaugų vaikų dienos centre<...>“(AV2). „<...>drauge su socialiniais darbuotojais dirba ir individualios priežiūros darbuotojai, kurie bendrauja ir bendradarbiauja su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką<...>“(AV2).</i>	2
	Specialiosios pagalbos priemonės	<i>„<...>specialiųjų pagalbos priemonių ar kitokios pagalbos gavimo<...>“(AV2).</i>	
	Daugiau dėmesio skiriama vaikų auklėjimui	<i>„<...>tėvai daugiau dėmesio skiria tinkamam vaikų auklėjimui <...>“(AV1).</i>	
	Atsižvelgia į vaikų poreikius	<i>„<...>daugiau išmoksta pastebėti vaikų poreikius ir bando juos patenkinti <...>“(AV1).</i>	
Paslaugų teikimas nepadeda šeimai	Mažai daliai paslaugų gavėjų teikiamos paslaugos padeda	<i>„<...>labai maža dalis paslaugų gavėjų, kuriems teikiamos paslaugos padeda kažkiek <...>“(SD3).</i>	

Paslaugų gavėjų motyvacija priimant paslaugas	Motyvuoti paslaugų gavėjai	„<...>būna ir labai motyvuotų paslaugų gavėjų <...>“(SD2). „<...>kiek man teko susidurti, tai didžioji dauguma noriai priima socialinio darbuotojo pagalbą<...>“(AV1). „<...>su motyvuotais paslaugų gavėjais dirbti lengva, jie priima siūlomą pagalbą, keičia savo požiūrį į susidariusią situaciją<...>“(AV2). „<...>dauguma paslaugų gavėjų noriai priima teikiamas socialines paslaugas, patys kreipiasi pagalbos, išsako savo problemas, bendradarbiauja su socialiniu darbuotoju siekiant teigiamų pokyčių<...>“(SD1).	4
	Paslaugų apsunkinimas	„<...>apsunkindami paslaugų teikimą, dažnu atveju prailgina visą procesą <...>“(SD2). „<...>jiems paaiškinta, kad kuo daugiau pasitaikys nebendradarbiavimo atveju, tuo ilgiau paslaugos bus teikiamos<...>“(SD2).	2
	Nemotyvuoti paslaugų gavėjai	„<...>didžioji dalis net nenori šių paslaugų, retai bendradarbiauja <...>“(SD3). „<...>su nemotyvuotais klientais sunku dirbti, jie nepriima pagalbos, nekeičia nei savo elgesio, nei požiūrio, juos sunku įgalinti spręsti savo problemas<...>“(AV2). „<...>yra dalis paslaugų gavėjų, kurie nemotyvuoti priimti siūlomos specialistų pagalbos, neprisiima atsakomybės už savo veiksmus, kaltina kitus asmenis, specialistus<...>“(SD1).	3
	Paslaugų gavėjų skyrimas į motyvuotus ir nemotyvuotus	„<...>paslaugų gavėjus galėčiau išskirti į dvi grupes: motyvuoti ir nemotyvuoti paslaugų gavėjai<...>“(AV2).	
	Problemų sprendimo alternatyvos	„<...>socialiniai darbuotojai siūlo šeimai socialinių problemų sprendimų alternatyvas<...>“(AV2).	
	Specialistas palaiko paslaugų gavėjų motyvaciją	„<...>ugdo ir palaiko šeimos narių motyvaciją siekti teigiamų pokyčių šeimos gyvenime<...>“(AV2).	
	Paslaugų gavėjai negali nepriimti paslaugų	„<...>kadangi dirbu nebe pirmus metus, tai mano paslaugų gavėjai žino, kad turi paslaugas priimti<...>“(SD2).	

Paslaugų gavėjų spektras	Socialinę atskirtį patiriančios šeimos	„<...> taip pat dirbu ir socialinę atskirtį patiriančiomis šeimomis<...>“ (SD2).	
	Patiriantys socialines problemas	„<...> Tai žmonės, susiduriantys su įvairiomis socialinėmis problemomis<...>“ (AV2).	
	Jauno amžiaus tėvai	„<...> labai jauni tėvai<...>“ (SD2).	
	Tėvai, turintys priklausomybių	„<...> turintys priklausomybes<...>“ (SD1). „<...> tėvai su priklausomybėmis<...>“ (AV2).	2
	Asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus	„<...> tėvai, turintys protinę negalią<...>“ (SD2). „<...> šeimos, kuriose tėvai turi proto negalią<...>“ (SD3). „<...> protinę negalią turintys asmenys, kurie augina vaikus<...>“ (AV2). „<...> tačiau tarp šių šeimų yra asmenų kuriems yra nustatyta protinė negalia<...>“ (AV1).	4
	Neturintys socialinių įgūdžių	„<...> tėvai stokojantys socialinių įgūdžių<...>“ (SD1). „<...> neturintys pakankamai socialinių įgūdžių<...>“ (SD2). „<...> Šeimos, trūkstančios socialinių įgūdžių<...>“ (SD3).	3
	Stokojantys tėvystės įgūdžių	„<...> tėvai stokojantys tėvystės įgūdžių<...>“ (SD1).	
	Patiriančios socialinės rizikos reiškinius	„<...> šeimos, patiriančios socialinės rizikos reiškinius<...>“ (SD2). „<...> Dirbu su socialinės rizikos veiksnius patiriančiomis šeimomis<...>“ (AV1).	2
	Šeimos, turinčios sunkumų	„<...> lankausi šeimose, kurios turi sunkumų<...>“ (SD2).	
Skyrybas išgyvenantys tėvai	„<...> besiskiriantys tėvai<...>“ (SD2).		

Natūralu, kad asmenims, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus kyla sunkumų, susijusių su kasdieniniu gyvenimu, dėl šios priežasties, šiai paslaugų gavėjų grupei yra teikiamos įvairios paslaugos tarp jų ir socialinės paslaugos, kurios gali būti bendrosios bei specialiosios (Socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Lietuvoje socialinių paslaugų teikimą reglamentuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Teikiamų paslaugų kompleksiskumas yra itin svarbus norint teikti kokybiškas paslaugas. Socialinių paslaugų kokybę vertinama pagal EQUASS kokybės sistemą. Socialines paslaugas dažnu atveju skiria ir nutraukia miestų savivaldybės. Socialinių paslaugų teikimas galimas kiekvienai paslaugų gavėjų grupei: asmenims,

turintiems negalią, turintiems sunkumų, negalintiems savarankiškai pasirūpinti savimi, senyvo amžiaus žmonėms, socialinės rizikos reiškinius patiriančioms šeimoms, asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus. Iš 7 lentelės pastebime, kokias paslaugas gali pasiūlyti specialistai, dirbantys socialinių paslaugų srityje bei taikantys atvejo vadybos procesą. Pastebima, kad teikiamų paslaugų pobūdis tam tikrai paslaugų gavėjų grupei yra gana platus. Visų pirma, specialistai, dirbantys su šeima dažnai šeimoms teikia bendrojo pobūdžio paslaugas. Respondentų teigimų, didžioji dalis specialistų teikiamų paslaugų, apima konsultavimas informavimas ir tarpininkavimas. Tai įrodantys teiginiai: („<...> konsultavimas, informavimas lydėjimas, tarpininkavimas <...>“(SD1)). („<...> konsultuoju paslaugos gavėjus jiems rūpimais klausimais <...>“(AV1)). Taip pat išryškėja ir lydėjimo paslauga, kai socialinis darbuotojas lydi paslaugų gavėją į reikiamą organizaciją, instituciją, ar gydymo įstaigas kituose miestuose ar rajonuose. Tai įrodantis teiginys: („<...> poreikiui esant palydi šeimos narius į reikalingas institucijas ir organizacijas <...>“(AV2)) leidžia daryti prielaidą, kad socialines paslaugas teikiančiose įstaigose teikiamos ne tik specialiosios socialinės paslaugos, tačiau ir bendrosios socialinės paslaugos. Taip pat, nors įstaigoje teikiamos įvairios paslaugos, socialines paslaugas teikiančioje įstaigoje tik viena respondentė teigė teikianti socialines paslaugas. Tai įrodantis teiginys: („<...> socialinės paslaugos <...>“(SD3)). Taip pat teigiama, kad teikiamos paslaugos susijusios ir su paslaugų gavėjų įgūdžių ugdymu: („<...> įgūdžių ugdymas <...>“(SD3)). Išryškėja ir tai, kad ugdomi paslaugų gavėjų tėvystės ir socialiniai įgūdžiai: („<...> ugdo paslaugų gavėjų tėvystės ir socialinius įgūdžius <...>“(AV21)). Taip pat atsispindi ir paslaugų gavėjų kasdieninių įgūdžių ugdymas: („<...> ugdo ir palaiko šeimų kasdieninio gyvenimo įgūdžius <...>“(AV2)). Taip pat socialinio darbuotojo darbo praktikoje pastebima, kad socialinių paslaugų teikimas apima ne tik paslaugas, susijusias su socialinio darbuotojo pareigybių aprašymu. Dažnai tėvai, turintys intelekto negalią, bei auginantys vaikus, neužtikrina sklandaus vaikų ugdymosi proceso, ko pasekoje, negeba padėti su namų darbų ruoša, negeba tinkamai pasiskirstyti prioritetas išlaidas ir kt. Tai įrodantis teiginys: („<...> planuojant ir atliekant namų ruošos darbus, tvarkant pinigų apskaitą, apsiperkant bei mokant mokesčius, prižiūrint vaikus bei padeda kitais klausimais<...>“(AV2)). Taip pat teikiant paslaugas, o ypač socialines paslaugas, be galo svarbus paslaugų kompleksiskumas. Tai teigia ir respondentai: („<...> kompleksinės socialinės paslaugos <...>“(SD1)). Teikiamos kompleksinės paslaugos, susijusios ir su koordinuotu paslaugų teikimu, tačiau paslaugų koordinavimas apima ir visą šeimą. Koordinuotos paslaugos itin susijusios su atvejo vadybos proceso metu taikomomis paslaugomis. Tiriamosios, teikiančios socialines paslaugas taip pat tai įrodo: („<...> teikiame koordinuotą kompleksinę pagalbą vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą <...>“(AV2)). Socialinių paslaugų teikimas susijęs ir su šeimos priežiūra bei stebėjimu. Nuo 2023m. sausio mėnesio socialinės rizikos reiškinius patiriančioms šeimoms

pradėtos taikyti ir socialinės priežiūros šeimoms paslaugos. Ši paslauga susijusi ne tik su šeimos priežiūra bei stebėjimu, ši paslauga labiau orientuota į apsilankymų šeimose skaičių, kitaip tariant, nuolatinė paslaugų gavėjų priežiūra gali duoti teigiamų rezultatų šeimos keitimosi procese. Tai patvirtina ir respondentės: („<...> *teikiame socialinės priežiūros šeimoms paslaugą* <...>“(SD2)). Taip pat nurodoma, kad šeimoms teikiama ir tam tikra priežiūra: („<...> *priežiūra* <...>“(SD3)). Siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, būtinas nuolatinis šeimos stebėjimas apie tai, kaip šeimai pavyksta įgyvendinti pagalbos šeimai plane numatytas priemonės. Tai labiau būdinga atvejo vadybos proceso metu. Dėl šios priežasties specialistai, dirbantys su šeima, atlieka ir tam tikrą stebėjimą: („<...> *atlieku stebėseną* <...>“(AV1)). Taip pat su atvejo vadybos procesu susijęs ir šis paslaugų teikimas – šeimos poreikių vertinimas. Įsigilinimas, kokios pagalbos reikia šeimai, empatiškas požiūris į paslaugų gavėją: („<...> *atlieku šeimos poreikių vertinimą* <...>“(AV1)). Šeimos poreikių vertinimas susijęs ir su pagalbos šeimai proceso teikimu: („<...> *šeimos poreikių pagalbai vertinimas* <...>“(SD3)). Taip pat prieš pradėdant teikti socialines paslaugas būtina įsivertinti ir socialinės rizikos šeimoje reiškinius: („<...> *socialinės rizikos veiksnių reiškimosi šeimoje lygiai* <...>“(AV2)). Esant poreikiui, šeimoje taikomas ir apsaugos poreikis, dėl šios priežasties paslaugų teikimas susijęs ir su apsaugos faktorių vertinimu: („<...> *vaiko ir jo šeimos apsaugos faktorių vertinimas* <...>“(AV2)). Deja, bet asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiesiems vaikus, dažnu atveju tenka įvertinti šių paslaugų gavėjų gebėjimą būti tėvais ir taikyti vaikams apsaugos poreikį dėl tėvų negebėjimo kritiškai vertinti situacijos, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus. Taip pat paslaugų šeimai teikimas susijęs ir su pagalba šeimai. Pagalbos šeimai procesą reikia itin gerai suorganizuoti bei ilgainiui koordinuoti, nes be koordinavimo, galimai, negalime tikėtis sėkmingų šeimos pokyčių: („<...> *sudarau pagalbos šeimai planą* <...>“(AV1)). Atvejo vadybos procesas taip pat leidžia specialistams orientuotai žvelgti į pagalbą: („<...> *pagalbos organizavimas; pagalbos plano sudarymas* <...>“(AV2)). Pagalbos organizavimas: („<...> *organizuoju šeimai ar asmeniui pagalbą* <...>“(AV1)). Taip pat būtina koordinuoti ir pagalbos šeimai plano įgyvendinimą: („<...> *koordinuoju pagalbos plano įgyvendinimą* <...>“(AV1)); („<...> *pagalbos plano įgyvendinimo koordinavimas* <...>“(AV2)). Kaip ir buvo minima, paslaugos teikiamos įvairioms paslaugų gavėjų grupėms. Tačiau atsižvelgiama ir į paslaugų gavėjų stipriąsias bei silpnąsias savybes. Taip pat paaiškėjo, kad bendrųjų socialinių paslaugų teikimas susijęs su teigiamais šeimos pokyčiais: („<...> *paslaugų gavėjai yra nuolat konsultuojami, informuojami vaikų priežiūros auginimo, auklėjimo klausimais* <...>“(SD1)). Taip pat išryškinama, kad siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, - būtina paslaugų gavėjus įgalinti, tačiau neatlikti veiksmų už pačius paslaugų gavėjus: („<...> *teikiant socialines paslaugas stengiamasi tėvus įgalinti savarankiškam funkcionavimui* <...>“(SD1)). Yra žinoma, kad socialinio darbuotojo veikla teigiamų pokyčių atneša greitai, tai itin sunkus darbas,

reikalaujantis tinkamų kompetencijų, žinių bei įgūdžių, kaip dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe. Apibrėžiama, kad tai nuolatinis darbas: („<...> iš tikrųjų, tai nesibaigiantis darbas <...>“(SD2)). Taip pat atvejo vadybos procese vartojamas žodis – pagalba šeimai. Atvejo vadybos tvarkos apraše nurodyta, kad siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, būtina sudaryti pagalbos šeimai planą tam, kad šie pokyčiai būtų pasiekti. Tai įrodantys teiginiai: („<...> teikiant socialines paslaugas, paslaugų gavėjai gauna iš specialistų pagalbą, siekiant teigiamų pokyčių šeimoje <...>“(SD1)). Taip pat pastebimas ir tarpininkavimas: („<...> tarpininkauja šeimai ir dėl kitų pagalbos priemonių, teikia šeimoms informaciją, konsultacijas, dėl joms būtinos pagalbos <...>“(AV2)). Atsispindi tarpininkavimas ir dėl pagalbos priemonių: („<...> tarpininkauja šeimai dėl pagalbos priemonių <...>“(AV2)). Konsultuoja vaikų auginimo temomis: („<...> socialiniai paslaugų teikimo metu socialiniai darbuotojai informuoja ir konsultuoja šeimas, auginančias nepilnamečius vaikus ir patiriančias socialinę riziką, ugdo paslaugų gavėjų tėvystės ir socialinius įgūdžius <...>“(AV2)). Organizuoja prevencinę pagalbą: („<...> organizuoja reikalingą ir prevencinę pagalbą <...>“(AV2)). Teikia emocinę ir socialinę paramą: („<...> teikia emocinę bei socialinę pagalbą, šeimos socialinėje aplinkoje <...>“(AV2)). Taip pat būtina apibrėžti, kad siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, būtina įtraukti ir papildomus specialistus, galinčius padėti šeimai: („<...> psichologinės, talkinamojo tarpininkavimo, mediacijos, paslaugų vaikų dienos centre <...>“(AV2)). Būtinai individualios priežiūros darbuotojo įtraukimas toms šeimoms, kuriose auga vaikai iki dviejų metų: („<...> drauge su socialiniais darbuotojais dirba ir individualios priežiūros darbuotojai, kurie bendrauja ir bendradarbiauja su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką <...>“(AV2)). Apibrėžiama, kad kartais verta panaudoti ir specialiąsias pagalbos priemones: („<...> specialiųjų pagalbos priemonių ar kitokios pagalbos gavimo <...>“(AV2)). Verta užsiminti ir apie teigiamų pokyčių pastebėjimą. Taip pat nusakoma, kad tėvai tuo atveju daugiau dėmesio skiria vaikų auklėjimui: („<...> tėvai daugiau dėmesio skiria tinkamam vaikų auklėjimui <...>“(AV1)). Atsižvelgiama į vaiko poreikius: („<...> daugiau išmoksta pastebėti vaikų poreikius ir bando juos patenkinti <...>“(AV1)). Išryškėja ir visiškai priešinga nuomonė, dėl teigiamų pokyčių. Mažai daliai paslaugų gavėjų, teikiamos paslaugos pagelbėja: („<...> labai maža dalis paslaugų gavėjų, kuriems teikiamos paslaugos padeda kažkiek <...>“(SD3)). Taip pat socialinio darbo veikloje ypatingai svarbus bendravimo ir bendradarbiavimo aspektas. Teikiant socialines paslaugas šeimoms namuose, pastebima, kad paslaugų gavėjai ne visada linkę bendrauti su socialiniu darbuotoju, bendradarbiauti (vykdyti pagalbos šeimai plane numatytas pagalbos šeimai priemones), dėl šios priežasties itin svarbi paslaugų gavėjų motyvacija priimant paslaugas. Dažnu atveju specialistams, dirbantiems su šeima, pavyksta sumotyvuoti paslaugų gavėją priimti socialines paslaugas, dėl šios priežasties kalbama apie motyvuotus paslaugų gavėjus. Specialistai daugiausiai pasisakė apie motyvuotus paslaugų gavėjus (4 teiginiai) tai įrodantys teiginiai: („<...>

būna ir labai motyvuotų paslaugų gavėjų <...>“(SD2)). Kalbama ir apie paslaugų gavėjų motyvaciją priimant socialinio darbuotojo pagalbą: (*„<...> kiek man teko susidurti, tai didžioji dauguma noriai priima socialinio darbuotojo pagalbą <...>“(AV1)).* Taip pat apibrėžiama, kad su motyvuotais paslaugų gavėjais gana lengva dirbti: (*„<...> su motyvuotais paslaugų gavėjais dirbti lengva, jie priima siūlomą pagalbą, keičia savo požiūrį į susidariusią situaciją<...>“(AV2)).* Taip pat iš respondentų gautų duomenų, pastebimas ir paslaugų gavėjų iniciatyvumas: (*„<...> dauguma paslaugų gavėjų noriai priima teikiamas socialines paslaugas, patys kreipiasi pagalbos, išsako savo problemas, bendradarbiauja su socialiniu darbuotoju siekiant teigiamų pokyčių <...>“(SD1)).* Dažnu atveju, socialinio darbo veikloje, pasitaiko atveju, kai socialinių paslaugų teikimas specialiai yra apsunkinamas arba, kitaip tariant, trikdomas. Kalbama, kad dažnai apsunkinant paslaugų teikimą, užtrunka pačių paslaugų teikimas: (*„<...> apsunkindami paslaugų teikimą, dažnu atveju prailgina visą procesą <...>“(SD2)).* Paslaugų gavėjams yra paaiškinama situacija. Ypač asmenims, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus, informacija perduodama keliskart, dėl baimės, kad informacija gali būti ne taip suprasta, arba išvis nesuprasta: (*„<...> jiems paaiškinta, kad kuo daugiau pasitaikys nebendradarbiavimo atveju, tuo ilgiau paslaugos bus teikiamos <...>“(SD2)).* Taip pat kalbama ir apie nemotyvuotus paslaugų gavėjus. Išryškėja teikiamų paslaugų nenoras, pasitaiko nebendradarbiavimo su specialistu atveju, nenoriai priima pagalbą: (*„<...> didžioji dalis net nenori šių paslaugų, retai bendradarbiauja<...>“(SD3)).* Taip pat paaiškinama, kad su nemotyvuotais paslaugų gavėjais ypatingai sunku dirbti: (*„<...> su nemotyvuotais klientais sunku dirbti, jie nepriima pagalbos, nekeičia nei savo elgesio, nei požiūrio, juos sunku įgalinti spręsti savo problemas <...>“(AV2)).* Taip pat išryškėja, kad dalis paslaugų gavėjų neprisiima atsakomybės už savo veiksmus: (*„<...> yra dalis paslaugų gavėjų, kurie nemotyvuoti priimti siūlomos specialistų pagalbos, neprisiima atsakomybės už savo veiksmus, kaltina kitus asmenis, specialistus <...>“(SD1)).* Dirbant socialinių paslaugų teikimo srityje, paslaugų gavėjai skirstomi į motyvuotus bei nemotyvuotus: (*„<...> paslaugų gavėjus galėčiau išskirti į dvi grupes: motyvuoti ir nemotyvuoti paslaugų gavėjai <...>“(AV2)).* Taip pat paslaugų gavėjams socialiniai darbuotojai nuolat siūlo problemų sprendimo alternatyvas: (*„<...> socialiniai darbuotojai siūlo šeimai socialinių problemų sprendimų alternatyvas <...>“(AV2)).* Taip pat kalbama ir apie specialisto gaunamą motyvacijos palaikymą: (*„<...> ugdo ir palaiko šeimos narių motyvaciją siekti teigiamų pokyčių šeimos gyvenime <...>“(AV2)).* Tačiau išryškėja ir nuomone specialisto, kuris teigia, kad paslaugas gaunantis asmuo negali nepriimti teikiamų paslaugų, išryškėja prievarta dėl socialinių paslaugų priėmimo paslaugų gavėjų atžvilgiu: (*„<...> kadangi dirbu nebe pirmus metus, tai mano paslaugų gavėjai žino, kad turi paslaugas priimti <...>“(SD2)).* Taip pat teikiant paslaugas svarbu paminėti, kad socialinių paslaugų teikimo srityje yra ypatingai platus paslaugų gavėjų spektras, dėl šios priežasties, verta apibendrinti respondentų

pateiktus duomenis. Apžvelgiama, kad socialinės paslaugos teikiamos paslaugų gavėjams, patiriantiems socialinę atskirtį. Tai įrodantis teiginys: („<...> *taip pat dirbu ir socialinę atskirtį patiriančiomis šeimomis* <...>“(SD2)). Taip pat išryškintos ir socialinės problemos: („<...> *tai žmonės, susiduriantys su įvairiomis socialinėmis problemomis*<...>“(AV2)). Taip pat išryškėja ir gana nauja paslaugų gavėjų grupė – jauno amžiaus tėvai. Tai įrodantis teiginys: („<...> *labai jauni tėvai* <...>“(SD2)). Taip pat labai aktuali šių dienų paslaugų gavėjų grupė asmenų, turinčių intelekto negalią, bei auginančių vaikus – priklausomybės. Tai įrodantis teiginiai: („<...> *turintys priklausomybes* <...>“(SD1)); („<...> *tėvai su priklausomybėmis* <...>“(AV2)). Taip pat labai populiarūs paslaugų gavėjų grupė, susijusi ir su darbo tema – asmenys, turintys proto negalią bei auginantys vaikus. Tai įrodantis teiginiai: („<...> *tėvai, turintys protinę negalią* <...>“(SD2)); („<...> *šėimos, kuriose tėvai turi proto negalią* <...>“(SD2)); („<...> *protinę negalią turintys asmenys, kurie augina vaikus* <...>“(AV2)); („<...> *tačiau tarp šių šeimų yra asmenų kuriems yra nustatyta protinė negalia*<...>“(AV1)).

Kadangi socialinės paslaugos yra skiriamos bei teikiamos asmenims, susiduriantiems su sunkumais, verta apibūdinti ir apie šią paslaugų gavėjų grupę: neturintys arba stokoiantys socialinių įgūdžių tėvai. Tai įrodantis teiginiai: („<...> *tėvai stokoiantys socialinių įgūdžių* <...>“(SD1)); („<...> *šėimos trūkstančios socialinių įgūdžių* <...>“(SD3)). Taip pat neturintys pakankamai socialinių įgūdžių: („<...> *neturintys pakankamai socialinių įgūdžių* <...>“(SD2)). Taip pat kalbama ir apie paslaugų gavėjų grupę, stokojančių tėvystės įgūdžių: („<...> *tėvai stokoiantys tėvystės įgūdžių*<...>“(SD1)). Taip pat populiarūs paslaugų gavėjų grupių – socialinės rizikos reiškiniai patiriančios šėimos. Tai įrodantis teiginiai: („<...> *šėimos, patiriančios socialinės rizikos reiškiniai* <...>“(SD2)); („<...> *dirbu su socialinės rizikos veiksniais patiriančiomis šeimomis* <...>“(AV1)). Taip pat kalbama apskritai, apie šėimas, turinčias sunkumų: („<...> *lankausi šėimose, kurios turi sunkumų* <...>“(SD2)). Taip pat, kadangi pakito atvejo vadybos tvarkos apraše numatytos nuostatos, atsirado ir nauja paslaugų gavėjų grupė – skyrybas išgyvenantys tėvai. Dažnu atveju socialinės paslaugos tokio pobūdžio šėimai reikalingos dėl to, nes teisiniai procesai užtrunka ilgai, dėl šios priežasties būtina teikti socialines paslaugas, siekiant geriausių vaiko interesų. Dažnai kyla problemos dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo priteisimo vienam iš tėvų, dažnai teisiniai procesai yra vilkinami tam, kad paslaugų gavėjai sutaupyti laiko, dėl šios priežasties, socialinės paslaugos yra teikiamos tam, kad būtų užtikrinama saugi aplinka augti vaikui (vaikams), vaikai šėimoje nepastebėtų tarpusavio konfliktų ir kitų šėimos nesutarimų. Tai gana nauja paslaugų gavėjų grupė, tačiau darbas su šia paslaugų gavėjų grupe gana sudėtingas ir ilgas. Respondentė, pranešusi apie šią paslaugų gavėjų grupę įvardija, kad paslaugas tenka teikti ir tėvams, kurie išgyvena skyrybų procesą. Tai įrodantis teiginys: („<...> *besiskiriantys tėvai* <...>“(SD2)).

Iš tyrimo metu tyrimo dalyvių gautų interviu rezultatų, galime pastebėti, kad teikiamų paslaugų pagrindas – kompleksinės bei koordinuotos paslaugos, galinčios išspręsti įvairius šeimų sunkumus. Taip pat teikiamos ir su atvejo vadybos procesu susijusios paslaugos – pagalbos šeimai organizavimas ir šios pagalbos koordinavimas, pagalbos šeimai plano sudarymas, apsaugos faktorių vertinimas, socialinė priežiūra šeimoms ir kt. Tačiau būtina pabrėžti, kad kiekvienas paslaugų teikimas turi būti kompleksiškas bei koordinuotas. Būtinai specialistų intensyvus paslaugų teikimas ir po pagalbos šeimai suteikimo. Bet kokių atveju pastebima, kad teikiamos paslaugos susijusios su pagalba šeimai, empatišku požiūriu į šeimą bei jos galimybes auginti vaikus savarankiškai. Pabrėžiama, kad pagalbos šeimai teikimas susijęs ir su teigiamais pokyčiais šeimoje. Iš tyrimo metu gautų duomenų, pastebima, kad didžiąją dalį paslaugų gavėjų sudaro motyvuoti paslaugų gavėjai, siekiantys teigiamų pokyčių šeimoje. Verta paminėti ir apie pagrindinį paslaugų gavėjų spektrą – asmenis, turinčius intelekto negalią, bei auginančius vaikus. Tyrimo metu gauta rezultatų analizė rodo, kad šio paslaugų gavėjų spektro asmenų yra gana daug. Taigi iš tikrųjų galime teikti, kad ši diagnostinė sritis gana informatyvi tiek teikiamų paslaugų atžvilgiu, tiek paslaugų gavėjų, gaunančių socialines paslaugas.

Diagnostinė sritis – asmenų, turinčių intelekto negalią tėvystė

Asmenų, turinčių intelekto negalią tėvystės aspektas

Trečiosios diagnostinės srities klausimai susiję su asmenų, turinčių intelekto negalią tėvyste. Šios diagnostinės srities klausimais, buvo bandoma išsiaiškinti, su kokiais pagrindiniais sunkumais susiduria asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, išsiaiškintos ir priežastys, galinčios lemti šių asmenų sunkumus tėvystės aspektu. Taip pat išsiaiškinta, kokia yra paslaugų gavėjų motyvacija tobulinti ar gerinti savo tėvystės įgūdžius bei aptarta ir keletas būdų, kaip asmenims, turintiems proto negalią būtų galima ugdyti savo tėvystės įgūdžius (žr.9 lentelę).

Tėvystės įgūdžių ugdymas paslaugų gavėjų kontekste

9 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Sunkumai, tėvystės aspektu	Reikalingas specialistų tarpininkavimas	„<...>reikalingas tarpininkavimas tarp tėvų ir institucijų (gydymo įstaigų, ugdymo įstaigų, kitų įstaigų) <...>“(SD1).	
	Trūksta tėvystės įgūdžių	„<...>tėvams trūksta tėvystės įgūdžių <...>“(SD1). „<...>o ką kalbėti apie tėvystės sunkumus <...>“(SD2).	2
	Negebėjimas tinkamai diegti vertybių	„<...>negeba tinkamai diegti vertybių <...>“(SD1).	

	Neužtikrinamos saugios sąlygos vaikams	„<...>pagrindiniai sunkumai galbūt tokie, kad tėvai vaikams ne visada užtikrina saugias augti sąlygas <...>“(SD2). „<...>dažnai į namus kviečiami policijos pareigūnai, lankosi neblaivūs asmenys, rūkoma namuose <...>“(SD2). „<...>taip pat sunku užtikrinti vaiko saugumo poreikį <...>“(AV2).	3
	Sunkus socialinių ryšių užmezgimas	„<...>tėvai per bendravimą padeda vaikui užmegzti socialinius ryšius su kitais žmonėmis, bendruomene, tokiems tėvams tas sunkiau sekasi <...>“(AV2).	
	Negebėjimas atliepti vaikų poreikių	„<...>pagrindiniai sunkumai tėvams tai negebėjimas atpažinti vaikų poreikių <...>“(AV1). „<...>tokiems tėvams sunku atpažinti ir atliepti vaikų poreikius<...>“(AV2). „<...>sunku suprasti vaiko poreikius<...>“(AV2).	3
	Negebėjimas užtikrinti nuoseklaus ugdymosi proceso vaikams	„<...>taip pat neužtikrina nuoseklaus vaikų ugdymosi proceso, dažnai negeba atsikelti ankščiau už vaikus tam, kad išleistų į mokyklą ar darželį <...>“(SD2).	
	Negebėjimas užtikrinti vaikų sveikatos priežiūros	„<...>laiku neatliekami profilaktiniai vaikų sveikatos patikrinimai <...>“(SD2).	
	Negebėjimas adekvačiai vertinti situacijos	„<...>pradėkime nuo to, kad šiems tėvams išvis labai sunku susigaudyti aplinkoje <...>“(SD2). „<...>negebėjimas adekvačiai vertinti kylančius sunkumus auklėjant ir prižiūrint vaikus <...>“(AV1). „<...>sunku jiems suprasti juos supantį pasaulį<...>“(SD3).	2
	Vaikų nepriežiūros apraiškos	„<...>dažnai vaikai būna su purvinais rūbais <...>“(SD2).	
	Silpni kasdieniniai įgūdžiai	„<...>kasdieninės vaiko priežiūros įgūdžiai silpni <...>“(AV2).	2
	Socialinės orientacijos stoka	„<...>dažnai tėvai, turintys protinę negalią stokoja socialinės orientacijos <...>“(AV2).	
	Negebėjimas savarankiškai prižiūrėti vaikų	„<...>negeba savarankiškai pasirūpinti vaikais <...>“(AV2).	
	Negebėjimas auklėti savo vaikų nesmurtiniais būdais	„<...>sunku auklėti savo vaikus pozityviais nesmurtiniais būdais <...>“(SD3).	

	Pernelyg dažnas bausmių taikymas vaikams	„<...>dažnai taiko vaikams bausmes, žodinius grasinimus <...>“(AV2).	
Priežastys, lemiančios sunkumus tėvystės aspektu	Sunku suprasti aplinką	„<...>Sunku jiems suprasti juos supantį pasaulį<...>“(SD3).	
	Aplinkos diskriminacija dėl negalios	„<...>ši paslaugų gavėjų grupė diskriminuojama dėl negalios<...>“(SD3).	
	Palaikymo nebuvimas	„<...>neturi palaikymo iš artimos aplinkos<...>“(SD3).	
	Sunkiai sekasi užmegzti ryšį su aplinka	„<...>šiems tėvams išvis labai sunku susigaudyti aplinkoje<...>(SD2).	
	Išoriniai sunkumai	„<...>iš tikrųjų sunkumai gal kiek išoriniai, ne vidiniai<...>(SD2).	
Tėvystės įgūdžių ugdymas specialistų aspektu	Konsultavimas vaikų auklėjimo ir priežiūros klausimais	„<...>vaikų auklėjimo <...>(SD1). „<...>vaikų priežiūros klausimais <...>(SD1). „<...>socialinio darbuotojo konsultavimas pozityvios tėvystės ugdymo klausimais<...>(SD2).	3
	Konsultavimas vaikų ugdymo klausimais	„<...>ugdymo <...>(SD1).	
	Informavimas dėl tėvų pareigų atlikimo	„<...>tėvai nuolat informuojami ir informuojami dėl tėvų pareigų atlikimo <...>(SD1).	
	Tėvystės įgūdžių ugdymo programų vaidmuo	„<...>dažnu atveju nukreipiame į pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas, kurių metu paslaugų gavėjai daugiau sužino <...>(SD2). „<...>tėvystės įgūdžių ugdymo programos<...>(SD3).	2
	Praktinių užsiėmimų metodas	„<...>dažniausiai per praktinius užsiėmimus<...>(AV1).	
	Paslaugų gavėjų motyvacija tėvystės įgūdžių ugdymo aspektu	Didesnis specialisto motyvavimas atneša daugiau teigiamų pokyčių	„<...>tėvai gauna žinių apie vaikų raidą, pozityvius auklėjimo ir skatinimo būdus, būna labiau motyvuoti daugiau laiko praleisti su vaiku užsiimant bendromis veiklomis <...>(SD1).
„Auganti“ motyvacija		„<...>motyvacija su kiekvienu užsiėmimu auga <...>(AV2).	
Įgyjant žinioms, atsiranda baimės		„<...>tačiau pastebima, kad įgyjant naujų žinių ir įgūdžių atsiranda ir daugiau baimių <...>(AV2).	
Motyvacijos stoka		„<...>menka motyvacija<...>(SD3).	

	Nėra motyvacijos ugdyti tėvystės įgūdžius	„<...>motyvacijos nėra, atrodo, kad čia mums reikia ne jiems<...>“(SD2).	
	Motyvacijos lygis priklauso nuo specialisto užsiėmimų vedimo	„<...>jei mokymus vėdi jiems suprantama kalba, su praktiniais užsiėmimais, motyvacija mokytis kyla, jei ugdant tėvystės įgūdžius tik aiškini teoriją, motyvacija ugdytis mažėja<...>“(AV1).	
	Netinkamai pritaikytos auklėjimo priemonės	„<...>nors ir sakai, kad negalima mušti vaikų, vis tiek randi, kad vaikas su mėlynėmis<...>“(SD3).	

Neretai asmenims, turintiems intelekto negalią, bei auginantiems vaikus, tenka susidurti su įvairiais sunkumais auklėjant bei ugdant savo atžalas. Manoma, kad tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, susiduria su sunkumais dėl įvairių priežasčių, manoma, kad socialinio darbo praktikoje atsiranda vis daugiau informacijos, kaip specialistams vertėtų dirbti su tėvais, turinčiais intelekto negalią siekiant užtikrinti šių tėvų tėvystės įgūdžių tobulinimą. Visų pirma, manoma, kad vertėtų aptarti pagrindinius sunkumus, su kuriais tenka susidurti tėvams auginant savo atžalas. 9 lentelės duomenimis, apibūdinti pagrindiniai sunkumai, neleidžiantys tėvams tinkamai atlikti savo, kaip tėvų, pareigų. Dirbant su šeimomis, kuriose tėvai turi intelekto negalią, dažnai yra teikiamos socialinės paslaugos šeimos namuose ir bendrosios paslaugos. Vienos respondentės nuomone, tėvams, turintiems intelekto negalią, sunku atstovauti prieš įvairias institucijas ar organizacijas, dėl šios priežasties kaip vienu iš sunkumų išskiriamas specialistų tarpininkavimas tarp tėvų ir kitų institucijų. Tai įrodantis teiginys: („<...> reikalingas tarpininkavimas tarp tėvų ir kitų institucijų (gydymo įstaigų, ugdymo įstaigų, kitų įstaigų) <...>“(SD1)). Šis interviu atsakymas rodo faktą, jog tėvams dažnai reikalingas tarpininkavimas tarp gydymo įstaigų, savivaldybės, seniūnijos ar kt. institucijų. Taip apibūdinama, kad tėvams neretai trūksta ir tėvystės įgūdžių. Dėl šios priežasties specialistams, dirbantiems su šeima, kartais reikia pabūti vaikams ir už tėvus (palydėti į gydymo įstaigą, tarpininkauti mokykloje, dalyvauti susirinkimuose, domėtis vaikų veiklomis ar kt.). Tėvai dažnai negeba tinkamai panaudoti tėvų valdžios, trūksta tėvams ir atsakingumo vaikų auklėjimo klausimais. Tai įrodantys teiginiai: („<...> tėvams trūksta tėvystės įgūdžių <...>“(SD1)); („<...> o ką kalbėti apie tėvystės sunkumus <...>“(SD2)). Taip pat vienu iš daugelio sunkumų galime apibūdinti ir netinkamą tėvų vertybių vaikams diegimą: („<...> negeba tinkamai diegti vertybių<...>“(SD1)). Teikiant paslaugas šeimos namuose, pastebima, kad dažnai šeimoje, galimai, yra girtaujama, buriasi pašaliniai neblaivūs asmenys, na, o šie aspektai vaikams neužtikrina saugių sąlygų. Ko pasekoje, nustatomi VTAS pažeidimai. („<...> pagrindiniai sunkumai galbūt tokie, kad tėvai vaikams ne visada užtikrina saugias augti sąlygas <...>“(SD2)). Taip pat kalbama ir apie tai, kad namus dažnai aplanko ir

policijos pareigūnai bei dažnu atveju tokio pobūdžio šeimų namuose, rūkoma namuose. Tai įrodantis teiginys: („<...> dažnai į namus kviečiami policijos pareigūnai, lankosi neblaivūs asmenys, rūkoma namuose <...>“(SD2)). Taip pat užsimenama ir apie tai, kad sunku užtikrinti vaiko saugumo poreikį: „<...> taip pat sunku užtikrinti vaiko saugumo poreikį <...>“(AV2). Natūralu, kad asmenims, turintiems intelekto negalią, gana sunku užmegzti pažintis, socialinius ryšius, sunkiai sekasi bendrauti su aplinkiniais. Vienas iš sunkumų, taip pat galėtų tapti ir sunkus socialinių ryšių užmezgimas. Tai įrodantis teiginys: „<...> tėvai per bendravimą padeda vaikui užmegzti socialinius ryšius su kitais žmonėmis, bendruomene, tokiems tėvams tas sunkiau sekasi <...>“(AV2). Taip pat vienu iš pagrindinių sunkumų tėvams, - negebėjimas atliepti vaikų poreikių: „<...> pagrindiniais sunkumais tėvams tai negebėjimas atpažinti vaikų poreikių <...>“(AV1); „<...> tokiems tėvams sunku atpažinti ir atliepti vaikų poreikius <...>“(AV2). Kalbama ir apie tai, kad tėvams sunku suprasti vaikų poreikius: „<...> sunku suprasti vaiko poreikius <...>“(AV2). Iš tikrųjų, dirbant su asmenims, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, dažnu atveju pasitaiko situacijų, kada vaikams nėra užtikrinamas nuoseklus ugdymosi procesas. Neretai tėvai, turintys proto negalią, negeba tinkamai suvokti ugdymosi proceso užtikrinimo vaikams poreikį, negeba vaikų sumotyvuoti nuvykti į pamokas, ar dalyvauti užklasinėje veikloje. Tai įrodantis teiginys: „<...> taip pat neužtikrina nuoseklaus vaikų ugdymosi proceso, dažnai negeba atsikelti ankščiau už vaikus tam, kad išleistų į mokyklą ar darželį <...>“(SD2). Kitaip tariant, tėvai nesuvokia, kad ugdymosi proceso vaikui bei socializacijos užtikrinimas yra ypatingai svarbus siekiant tinkamai ugdyti ar gerinti tėvų tėvystės įgūdžius. Taip pat, vienas iš didžiausių darbo praktikoje pasitaikiusių sunkumų – negebėjimas vaikams užtikrinti sveikatos priežiūros. Dažnai šeimos negeba vaikams užtikrinti sveikatos priežiūros, laiku įsigyti reikiamų medikamentų, nepagalvoja, kad vertėtų kreiptis į medikus ar kt., ko pasekoje, vaikams sutrinka sveikatos būklė, atsiranda ligos, kurios prieš tai nebūdavo nustatytos. Tai įrodantis teiginys: „<...> laiku neatliekami profilaktiniai vaikų sveikatos patikrinimai <...>“(SD2). Taip pat galime išskirti ir dar vieną sunkumą, su kuriuo tenka susidurti tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus. Tėvai dažnai negeba adekvačiai vertinti situacijos, net nenumano, kaip elgtis vienoje ar kitoje situacijoje, negeba priimti teisingų sprendimų. Tai įrodantys teiginiai: „<...> pradėkime nuo to, kad šiems tėvams išvis labai sunku susigaudyti aplinkoje <...>“(SD2); „<...> negebėjimas adekvačiai vertinti kylančius sunkumus auklėjant ir prižiūrint vaikus <...>“(AV1); „<...> sunku jiems suprasti juos supantį pasaulį <...>“(SD3). Dar vienas sunkumas – tėvų kasdieninių įgūdžių stoka. Vaikų nepriežiūra yra pripažįstama smurtu prieš vaikus. Pasitaiko situacijų, kada tėvai neišgali nupirkti vaikams naujų rūbų, ar bent batų. Kadangi tėvai dažnai gauna tik socialines išmokas, mano, kad išgalės vaikus aprūpinti būtiniausiais daiktais ar priemonėmis tik kitą mėnesį, dėl šios priežasties, dažnu atveju manoma, kad tai yra psichologinis smurtas prieš vaikus, nes tėvai

negeba užtikrinti vaiko aprangos: „<...>dažnai vaikai būna su purviniais rūbais<...>“(SD2); „<...>kasdieninės vaiko priežiūros įgūdžiai silpni <...>“(AV2). Taip pat, vienas iš svaresnių faktorių – tėvų socialinės orientacijos stoka: „<...>dažnai tėvai, turintys protinę negalią stokoja socialinės orientacijos<...>“(AV2). Taip pat dar itin svarbiu aspektu galime išskirti ir tėvų negebėjimą pasirūpinti savo vaikais. Dažnu atveju, tėvams, kurie augina vaikus iki 2 metų, yra teikiamos ir individualios priežiūros darbuotojos paslaugos, kuri nuolat prižiūri tėvų gebėjimą savarankiškai rūpintis savo vaikais, ko pasekoje, tėvai įpranta, kad jiems nebereikia tobulinti savo tėvystės įgūdžių, nes specialistė gali kartais prižiūrėti vaikus, tačiau reikia suprasti ir tai, kad specialistė gali tik įgalinti tėvus savarankiškai rūpintis savo vaikais, tačiau tėvams, turintiems intelekto negalią, įgalinimo sąvoka dažnai nesuprantama. Tai įrodantis teiginys: „<...>negeba savarankiškai pasirūpinti vaikais<...>“(AV2). Taip pat atsižvelgiant į tai, kaip buvo auklėjami tėvai savo vaikystėje, dažnu atveju visus auklėjimo būdus pritaiko ir auginant savo vaikus. Teikiant paslaugas pastebima, kad tėvai negali auklėti savo vaikų pozityviais nesmurtiniais būdais. Tai įrodantis teiginys: „<...>sunku auklėti savo vaikus pozityviais nesmurtiniais būdais<...>“(AV2). Ko pasekoje, smurtas prieš vaiką yra grubus Vaiko teisių pažeidimas, dėl šios priežasties VTAS atlieka šeimos vertinimą, nes dėl tėvų nesuvokimo apie tai, kaip galima vaikus auklėti pozityviais būdais, nustatomi grubūs Vaiko teisių pažeidimai. Kadangi manome, kad tėvams, turintiems proto negalią, neužtenka pakankamai tėvystės įgūdžių,- tėvai dažnai taiko vaikams bausmes bei žodinius grasinimus. Tai įrodantis teiginys: „<...>dažnai taiko vaikams bausmes, žodinius grasinimus<...>“(AV2). Taip pat verta apibrėžti ir priežastis, kurios galėtų lemti tėvų sunkumus, tėvystės aspektu. Dėl tėvų menko aplinkos suvokimo bei socialinių ryšių kūrimo, sunku suprasti aplinką: „<...>sunku jiems suprasti juos supantį pasaulį<...>“(SD3). Taip pat pasižymi ir tai, kad prieš tėvus, turinčius intelekto negalią pasirodo ir diskriminacijos apraiškos aplinkinių atžvilgiu: „<...>ši paslaugų gavėjų grupė diskriminuojama dėl negalios<...>“(SD3), dėl šios priežasties, galimai, tėvai negali tinkamai vykdyti savo kaip tėvų pareigų ir dėl diskriminacijos apraiškų iš aplinkinių. Taip pat tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, dažai nesusilaukia palaikymo iš artimos aplinkos, šeimos, antrosios pusės ir kt. Kitaip sakant paslaugų gavėjai dažnai neturi palaikymo iš aplinkinių: „<...>neturi palaikymo iš artimos aplinkos<...>“(SD3). Taip pat sunku užmegzti ryšį su aplinka: „<...>šiems tėvams išvis labai sunku susigaudyti aplinkoje<...>“(SD2). Taip pat kalbama apie tai, kad sunkumai yra išoriniai, o ne vidiniai, kaip yra linkę manyti, kad išoriniai sunkumai galimi išspręsti lengviau nei vidinius: „<...>iš tikrųjų sunkumai gal kiek išoriniai, ne vidiniai<...>“(SD2). Taip pat, siekiant gerinti savo kaip tėvų tėvystės įgūdžius, būtinos ir konsultacijos paslaugų gavėjams, dėl šios priežasties specialistai, dažnai konsultuoja tėvus ir vaikų auklėjimo klausimais. Tai įrodantys teiginiai: „<...>vaikų auklėjimo<...>“(SD1); „<...>vaikų priežiūros klausimais<...>“(SD1);

„<...>socialinio darbuotojo konsultavimas pozityvios tėvystės ugdymo klausimais<...>“(SD2). Taip pat paslaugų gavėjai konsultuojami ir vaikų ugdymo klausimais: „<...>ugdymo<...>“(SD1). Taip pat specialistai informuoja tėvus dėl tėvų pareigų atlikimo: „<...>tėvai nuolat informuojami ir informuojami dėl tėvų pareigų atlikimo<...>“(SD1). Žinoma, tam, kad būtų kuo labiau išugdyti tėvų tėvystės įgūdžiai, neužtenka vien socialinių darbuotojų konsultacijų. Verta paminėti tai, kad šiuo metu vykdomos ir pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos, kurių siekis suteikti tėvams informaciją apie tėvystės įgūdžių ugdymą bei informuoti apie pagrindinius tėvystės aspektus. Dėl šios priežasties verta užsiminti ir apie tai, kad socialiniai darbuotojai dažnu atveju nukreipia paslaugų gavėjus į tėvystės įgūdžių ugdymo programas, kurių metu tėvai gali bent pabandyti pradėti taikyti pagrindines kursuose išmoktas technikas. Tai įrodantys teiginiai: „<...>dažnu atveju nukreipiame į pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas, kurių metu paslaugų gavėjai daugiau sužino<...>“(SD2); „<...>tėvystės įgūdžių ugdymo programos<...>“(SD3). Taip pat kalbama ir apie tai, kad specialistas, dirbantis su šeima, kartais taiko ir praktinius užsiėmimus, siekiant stiprinti paslaugų gavėjų tėvystės įgūdžius. Tai įrodantis teiginys: „<...>dažniausiai per praktinius užsiėmimus<...>“(AV1). Taip pat, siekiant gerinti savo kaip tėvų tėvystės įgūdžius, būtina ir paslaugų gavėjų motyvacija keisti savo požiūrį, elgesį, bendravimo būdą, dėl šios priežasties tėvų nusiteikimas priimti konsultacijas bei visą suteikiamą informaciją, skatina jų motyvaciją. Vyrauja nuomonė, kad kuo daugiau specialistas motyvuos paslaugų gavėją,- tuo didesni bei geresni pokyčiai bus šeimoje: „<...>tėvai gauna žinių apie vaikų raidą, pozityvius auklėjimo ir skatinimo būdus, būna labiau motyvuoti daugiau laiko praleisti su vaiku užsiimant bendromis veiklomis <...>“(SD1). Matoma, kad paslaugų gavėjams reikia specialisto motyvavimo bei nuolatinio palaikymo, siekiant tobulinti tėvystės įgūdžius. Pastebima, kad kartais išryškėja ir paslaugų gavėjų auganti motyvacija: „<...>motyvacija su kiekvienu užsiėmimu auga<...>“(AV2). Tačiau taip pat yra žinoma, kad turint kuo daugiau žinių apie tai, kaip auginti bei auklėti vaikus, dažnu atveju paslaugų gavėjams kyla baimė pradėti savarankiškai vykdyti savo kaip tėvų pareigas pagal įgytas žinias: „<...>tačiau pastebima, kad įgyjant naujų žinių ir įgūdžių atsiranda ir daugiau baimių <...>“(AV2). Pasitaiko tokių paslaugų gavėjų, kuriems trūksta motyvacijos ugdyti savo tėvystės įgūdžius, nes jie mano, kad viską šiuo metu gerai daro ir nemato poreikio kažką keisti: „<...>menka motyvacija <...>“(SD3). Daliai paslaugų gavėjų yra motyvacija keisti savo tėvystės ugdymą, o kitai daliai visiškai nėra motyvacijos kažką keisti. Matoma, kad dažnu atveju paslaugų gavėjai nesistengia nieko keisti, nes mano, kad jiems tai daryti neprivaloma, galvoja, kad specialistui, dirbančiam su šeima reikia visų šių įgūdžių tobulinimo „<...>motyvacijos nėra, atrodo, kad čia mums reikia ne jiems <...>“(SD2). Išryškėja ir tokia nuomonė, kad motyvacijos lygis gali priklausyti ir nuo pačio specialisto, ar tėvystės įgūdžių ugdymo programų vedančiojo. Nurodoma, kad mokymų medžiagą vertėtų pateikti

paslaugų gavėjams suprantama kalba, tuomet galbūt ir galime tikėtis sėkmingų rezultatų: „<...>jei mokymus vedi jiems suprantama kalba, su praktiniais užsiėmimais, motyvacija mokytis kyla, jei ugdant tėvystės įgūdžius tik aiškini teoriją, motyvacija ugdytis mažėja <...>“(AV1). Tačiau išryškinama ir tokia nuomonė, kad dažnai tėvams, kuriems trūksta bet kokių įgūdžių,- sunkiau sekasi pritaikyti vaikams tam tikras auklėjimo priemones: „<...>nors ir sakai, kad negalima mušti vaikų, vis tiek randi, kad vaikas su mėlynėmis<...>“(SD3). Pastebima, kad dažnai prieš vaikus yra dar vis taikomos ir fizinės bausmės.

Taigi iš tiesų apibendrinama galiu teigti, kad 9 lentelėje pateikti duomenys rodo esminius sunkumus, su kuriais tenka susidurti tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus. Taip pat apibrėžtos ir pagrindinės priežastys, galinčios lemti šiuos sunkumus. Būtinasis aspektas ir paslaugų gavėjų motyvacija, nes be noro keistis,- nebus ir pokyčio.

Diagnostinė sritis – asmenų, turinčių intelekto negalią tėvystės įgūdžių ugdymas taikant tėvystės įgūdžių ugdymo programas

Asmenų, turinčių intelekto negalią tėvystės įgūdžių ugdymo aspektas

10 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Papildomų specialistų įtraukimas ugdant tėvystės įgūdžius	Asmeninio asistento paslauga	„<...>intelekto negalią turintiems tėvams galima skirti asmeninio asistento paslaugą <...>“(SD1).	
	Individualios priežiūros darbuotojas	„<...>jei šeimoje, kurioje mama ar tėvas turi vaiką nuo gimimo iki dviejų metų, jų šeimai skiriamas individualios priežiūros specialistas <...>“(SD1). „<...>taip pat prieš metus mūsų įstaigoje atsirado ir individualios priežiūros darbuotojos, dirbančios su naujagimiais, itin pasiteisinusi profesija<...>“(SD2).	2
	Tėvystės įgūdžių ugdymo specialistai	„<...>todėl esant galimybei tėvai turintys negalią nukreipiami į pozityvios tėvystės mokymus <...>“(SD1). „<...>aš asmeniškai nukreipiu pas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos specialistus<...>“(SD3). „<...>vedančių tėvystės mokymų specialistus<...>“(AV1).	3
	Psichologų įtraukimas	„<...>psichologai būtini manyčiau<...>“(SD2). „<...>prieš metus laiko buvo kažkokia kita programa organizuojama, tuomet šią programą vedė psichologė<...>“(SD2).	4

		„<...>psychologus<...>“(AV1). „<...>psichologai <...>“(AV2).	
	Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)	„<...>socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)<...>“(SD2).	
Artimųjų įtraukimas į tėvystės įgūdžių ugdymą	Artimųjų įtraukimas	„<...>įtraukiami paslaugų gavėjų artimieji, kurie taip pat padeda auginti vaikus <...>“(SD1).	
Paslaugų gavėjų motyvacija dalyvaujant tėvystės įgūdžių ugdymo programose	Auklėja pagal savo supratimą	„<...>tėvai stengiasi auklėti, ugdyti ir prižiūrėti pagal savo supratimą <...>“(SD1).	
	Motyvuoti paslaugų gavėjai	„<...>mano paslaugų gavėjai turintys negalią motyvuoti lankyti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą<...>“(SD1). „<...>mano paslaugų gavėjai gana noriai dalyvauja, jiems kai kuriems patiems įdomu, ką ten papasakos<...>“(SD3). „<...>yra asmenų, kurie noriai dalyvauja<...>“(AV1). „<...>paskutiniu metu pastebima, kad žmonės noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose, ateina motyvuoti<...>“(AV2).	4
	Nemotyvuoti paslaugų gavėjai	„<...>nenoriai jie priima šias paslaugas<...>“(SD2). „<...>yra asmenų, kurie nenoriai eina į tėvystės įgūdžių mokymus<...>“(AV1).	2
	Sunkumai dalyvauti kontaktiniuose užsiėmimuose	„<...>dažnai paslaugų gavėjai prašo šių programų nuotoliu dėl nesamų galimybių nuvykti išklaudyti mokymų į vietą <...>“(SD2).	
	Sąlygos dalyvauti programoje yra sudarytos	„<...>nors ir taip sąlygos visos sudarytos<...>“(SD2).	
	Motyvacija gana įvairi	„<...>pasitaiko įvairiai<...>“(AV1).	
Problemos, skatinančios nukreipti paslaugų gavėjus ugdyti tėvystės įgūdžius	Socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka	„<...>intelektu negalią turintys tėvai, stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių <...>“(SD1).	
	Vaikų emocijų nepaisymas	„<...>negebėjimas atsižvelgti į vaikų emocijas, negebėjimas sutvarkyti vaikų emocijų<...>“(SD2).	
	Vaikų nepriežiūra	„<...>vaikų nepriežiūra<...>“(SD2).	
	Vaikų poreikių neatpažinimas	„<...>negebėjimą atpažinti ir užtikrinti vaikų poreikių<...>“(AV1).	
	Vaikų auklėjimas priklauso nuo to, kaip buvo auklėjami patys	„<...>dažnai bando vaikus auklėti fizinėmis bausmėmis, tai priklauso nuo to,	

		<i>kaip patys buvo auklėjami tėvai<...>“(SD3).</i>	
	Negeba įsisavinti perteiktos informacijos mokymų metu	<i>„<...>sugebėjimu įsisavinti pateiktą medžiagą mokymų metu<...>“(AV1).</i>	
	Vaikų nepažangumas mokykloje	<i>„<...>vaikų nepažangumas mokykloje, nepateisinamas pamokų praleidimas<...>“(SD3).</i>	
	Vaikų linkimas į priklausomybės	<i>„<...>vaikų linkimas į priklausomybes <...>“(SD3).</i>	
	Tarpusavio problemos	<i>„<...>bei problemos tarp tėvų ir paauglių vaikų <...>“(SD3).</i>	
	Neskiriama pakankamai dėmesio	<i>„<...>dažnai tėvai neskiria visiems vaikams pakankamai dėmesio, nes dažnai šeimoje yra daugiau nei 1 vaikas <...>“(SD3).</i>	
Tėvystės įgūdžių ugdymo programų organizavimas	Kontaktiniai pozityvios tėvystės mokymai	<i>„<...>taip pat organizuojami pozityvaus auklėjimo kiekvienai dienai užsiėmimai <...>“(SD1). „<...>pozityvios tėvystės mokymai<...>“(AV1).</i>	2
	Nuotoliniai pozityvios tėvystės mokymai	<i>„<...>pas mus organizuojami nuotoliniai pozityvios tėvystės mokymai <...>“(SD1). „<...>kadangi koronos laikotarpiu išsiugdėme galimybę dirbti nuotoliu<...>“(SD2).</i>	2
	Programa - „Pozityvi tėvystė kasdien“	<i>„<...>pozityvios tėvystės mokymai <...>“(AV2). „<...>mūsų kolegės organizuoja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą „Pozityvi tėvystė kasdien“<...>“(SD2). „<...>bei kolegės organizuoja taip pat mokymus<...>“(SD3). „<...>pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai<...>“(AV2).</i>	4
	Esant poreikiui galimas nukreipimas į kitus miestus	<i>„<...>dažnai esant itin dideliame poreikiui, siunčiame ir į gretimus miestus<...>“(SD2).</i>	
	Bendruomeniniai šeimos namai	<i>„<...>bendruomeninių šeimos namų organizuojamos tėvystės įgūdžių ugdymo programos<...>“(SD3).</i>	
	Prierašios tėvystės mokymai	<i>„<...>prierašios tėvystės mokymai<...>“(AV2).</i>	
	Sunkumai tėvystės įgūdžių ugdymo aspektu	Tėvai ne visada supranta perteiktą informaciją	<i>„<...>tėvai ne visuomet supranta jiems sakomą informaciją pozityvaus auklėjimo klausimais, negeba išsakyti rekomendacijų</i>

		<i>pritaikyti praktikoje, pateikti pavyzdžių iš savo vaikų auklėjimo, priežiūros <...>“(SD1).</i> <i>„<...>dažnai šie tėvai net nesupranta apie ką eina kalba<...>“(SD2).</i> <i>„<...>didžiausi sunkumai, kurie iškyla tai informacijos nesuvokimas, nesupratimas <...>“(AV2).</i>	
	Sunku perteikti informacija	<i>„<...>sunku perteikti informaciją<...>“(AV2).</i>	
	Sudėtinga organizuoti praktinius užsiėmimus	<i>„<...>organizuoti praktinius užsiėmimus<...>“(AV2).</i>	
	Ugdant tėvystės įgūdžius būtina medžiagą individualizuoti	<i>„<...>atsižvelgiant į kiekvieno žmogaus gebėjimus<...>“(AV2).</i>	
	Negebėjimas pritaikyti įgytų žinių bei įgūdžių	<i>„<...>negebėjimas priimti ir pritaikyti naujų žinių bei įgūdžių<...>“(AV2).</i>	
Tėvystės įgūdžių ugdymo programų pritaikomumas asmenims, turintiems intelekto negalią	Programos nepritaikytos asmenims, turintiems intelekto negalią	<i>„<...>pozityvios tėvystės įgūdžių programos nepritaikytos paslaugų gavėjams turintiems negalią <...>“(SD1).</i> <i>„<...>šios programos nėra pritaikytos tėvams, turintiems intelekto negalią<...>“(SD2).</i> <i>„<...>kaip ir minėjau ne, nepritaikytos<...>“(SD2).</i> <i>„<...>tikrai nepritaikytos, paskui dažnai klausia socialinių, ką tai reiškia<...>“(SD3).</i> <i>„<...>mano manymu ugdymo programos nėra pritaikytos, nesu susidūrusi su programa, kuri būtų pritaikyta paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią<...>“(AV1).</i> <i>„<...>šiuo metu tokios programos manyčiau nėra pritaikytos<...>“(AV2).</i>	6
	Verta atsižvelgti į asmenų, turinčių intelekto negalią gebėjimus	<i>„<...>reikėtų labiau atsižvelgti į žmonių, turinčių protinę negalią gebėjimus<...>“(AV2).</i>	
	Programos pritaikytos	<i>„<...>tada rodos, ši programa buvo pritaikyta paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią<...>“(SD2).</i>	
	Specialistai pritaiko programą individualiai	<i>„<...>nebent mokymų specialistai pritaiko programą tokiems tėvams <...>“(SD1).</i> <i>„<...>nes psichologė šiai paslaugų gavėjų grupei aiškino pagal jų supratimą ir gebėjimą perprasti informaciją<...>“(SD2).</i>	3

		„<...>turimą tėvystės įgūdžių programą galima pateikti paslaugos gavėjams jiems suprantama kalba<...>“(AV1).	
	Atskirų grupių būrimas tėvams su poreikiais	„<...>buria specialias grupes tėvams turintiems intelekto negalią <...>“(SD1).	
	Nepadeda net individualus konsultavimas	„<...>net ir individualiai konsultuojant, kiekvieną dieną, dažnai kitą dieną vėl klausia to paties<...>“(SD2).	
Tėvystės įgūdžių ugdymo rezultatai asmenims, turintiems intelekto negalią	Pastebimi teigiami rezultatai	„<...>pozityvios tėvystės mokymų programos duoda teigiamų rezultatų <...>“(SD1). „<...>per mano darbo praktiką, buvo tik keli atvejai, kai ši programa tikrai, atrodom atnešė teigiamų rezultatų<...>“(SD2). „<...>manau, kad daliai paslaugų gavėjų gal ir duoda<...>“(SD3). „<...>taip, duoda<...>“(AV2).	4
	Reikalingas tęstinis darbas siekiant teigiamų pokyčių	„<...>tačiau po mokymų reikia tęsti intensyvią darbą su tėvais, kad jie įsisavintų gautą informaciją gyvenime auginant ir auklėjant vaikus <...>“(SD1).	
	Didesnės galimybės	„<...>tokiems asmenims yra galimybė daugiau socializuotis, išgirsti kitų tėvų nuomonę, sėkmes ir nesėkmes auginant ir auklėjant vaikus <...>“(SD1).	
	Nesibaigiantis darbas	„<...>bet čia visas mūsų darbas susideda iš to nesibaigiančio darbo, tad nėra ko stebėtis, kad ugdant pozityviąją tėvystę bus kažkas kitaip<...>“(SD2).	
	Neduoda teigiamų rezultatų	„<...>tačiau šiaip nemanau, kad kažkiek labai daug duoda teigiamų rezultatų<...>“(SD2). „<...>mano šeimoms kol kas neduoda jokių teigiamų pokyčių<...>“(SD3). „<...>tačiau tai neduoda<...>“(AV1).	3
	Paslaugų gavėjai įgiję žinių, bando jas pritaikyti praktikoje	„<...>visi iš mokymų pasiima naujų žinių bei įgūdžių, bando juos pritaikyti vaikų auklėjime<...>“(AV2).	
	Svarbus grįžtamasis ryšys tarp paslaugų gavėjo ir vedančiojo	„<...>smagu girdėti, kai būna grįžtamasis ryšys iš paslaugų gavėjų<...>“(AV2).	
	Rezultatai priklauso nuo paslaugų gavėjų	„<...>ir pačių paslaugos gavėjų<...>“(AV1).	
	Rezultatai priklauso nuo vedančiojo	„<...>labai priklauso nuo programos vedančiųjų <...>“(AV1).	

Taip pat, 10 lentelės duomenimis, siekiama aptarti asmenų, turinčių intelekto negalią tėvystę, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu. Siekiant kokybiškai teikti socialines bei bendrąsias paslaugas, būtina į pagalbos šeimai procesą įtraukti ir kitus specialistus, dirbančius su asmenų, turinčių proto negalią šeimomis ar pačiais asmenimis. Lietuvoje asmenims, turintiems protinę negalią be socialinio darbuotojo bei atvejo vadybininko yra teikiamos ir asmeninio asistento paslaugos. Asmeninis asistentas padeda paslaugų gavėjui savitvarkos bei kasdieninių įgūdžių ugdymo klausimais, konsultuoja rūpimais klausimais, pagelbėja pasigaminant maistą. Teigiama, kad siekiant gerinti asmenų tėvystės įgūdžius, reikalingas ir papildomų specialistų įtraukimas. Tai įrodantis teiginys: „<...>intelektu negalią turintiems tėvams galima skirti asmeninio asistento paslaugą <...>“(SD1). Žinoma, būtinas ir individualios priežiūros darbuotojų įtraukimas siekiant ugdyti ar puoselėti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystę. Šis specialistas yra skirtas tuomet, kai šeima augina naujagimį arba vaiką iki 2 metų. Tai įrodantys teiginiai: „<...>jei šeimoje, kurioje mama ar tėvas turi vaiką nuo gimimo iki dviejų metų, jų šeimai skiriamas individualios priežiūros specialistas <...>“(SD1). Teigiama, kad tai gana pasiteisinusi profesija, tačiau tik dalis asmenų, turinčių intelekto negalią, noriai priima šio specialisto teikiamą pagalbą. Dažnai paslaugų gavėjai iš pradžių nenoriai priima šį specialistą, tačiau ilgainiui pastebi, kad šio specialisto teikiama pagalba ypatingai naudinga auginant vaikus. Tai įrodantis teiginys: „<...>taip pat prieš metus mūsų įstaigoje atsirado ir individualios priežiūros darbuotojos, dirbančios su naujagimiais, itin pasiteisinusi profesija<...>“(SD2). Taip pat tėvystės įgūdžių ugdymo programų metu, mokymus veda tėvystės įgūdžių ugdymo specialistai, respondentės taip pat teigia, kad šių specialistų teikiama pagalba bei informacija gana naudinga siekiant ugdyti ar puoselėti tėvų tėvystės aspektą. Tai įrodantys teiginiai: „<...>aš asmeniškai nukreipiu pas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos specialistus<...>“(SD3); „<...>vedančių tėvystės mokymų specialistus<...>“(AV1). Taip pat kalbama ir apie tai, kad esant galimybėms bei pastebint tėvystės įgūdžių ugdymo poreikį, paslaugų gavėjai nukreipiami į pozityvios tėvystės mokymus, kuriuose sužino daugiau informacijos apie tai, kaip auklėti bei prižiūrėti vaikus. Tai įrodantis teiginys: „<...>todėl esant galimybei tėvai turintys negalią nukreipiami į pozityvios tėvystės mokymus <...>“(SD1). Taip pat manoma, kad be šių specialistų įtraukimo, būtina į tėvystės įgūdžių ugdymo procesą įtraukti ir psichologus. Tai įrodantys teiginiai: „<...>psichologai būtini manyčiau<...>“(SD2); „<...>psichologai <...>“(AV2); „<...>psichologus<...>“(AV1). Kalbama ir apie koordinuotų specialistų įtraukimą ugdant tėvystės įgūdžius. Prieš metus laiko šioje organizacijoje buvo organizuojami pozityvios tėvystės įgūdžių mokymai, kuriuos vedė pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo specialistas bei psichologė. Tai įrodantis teiginys: „<...>prieš metus laiko buvo kažkokia kita programa organizuojama, tuomet šią programą vedė psichologė<...>“(SD2). Taip pat teikiant socialines paslaugas socialiniam darbuotojui (darbui su

šeimomis), dažnai specialistas kreipiasi pagalbos į socialinį darbuotoją (atvejo vadybininką). Natūralu, kad kiekvienoje situacijoje reikalingas kito specialisto patarimas ar nuomonės išsakymas. Tai įrodantis teiginys: „<...>socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė) <...>“(SD2). Taip pat yra žinoma, kad asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, retai turi savo artimą aplinką, tačiau manoma, kad ugdant šių asmenų tėvystės įgūdžius, būtina įtraukti ir paslaugų gavėjų artimuosius, siekiant sėkmingesnių pokyčių šeimoje. Tai įrodantis teiginys: „<...>įtraukiami paslaugų gavėjų artimieji, kurie taip pat padeda auginti vaikus <...>“(SD1). Galimai, paslaugų gavėjai iš artimųjų gali sužinoti ir daugiau naudingos informacijos, kaip auginti bei auklėti vaikus. Tai pat būtinas aptarti klausimas ir paslaugų gavėjų motyvacija. Yra žinoma, kad be motyvacijos nebus ir pokyčių, dėl šios priežasties kiekviename žingsnyje būtina paslaugas gaunančių asmenų motyvacijos aspektas. Tai būtina sąlyga siekiant teigiamų pokyčių šeimoje. Specialistai, dirbantys su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, apibūdina savo paslaugų gavėjų motyvaciją. Pastebima, kad dalis tėvų stengiasi patys save motyvuoti ir viską atlikti pagal savo supratimo lygį. Tai įrodantis teiginiai: „<...>tėvai stengiasi auklėti, ugdyti ir prižiūrėti pagal savo supratimą <...>“(SD1). Didžioji dalis teiginių susiję su motyvuotais paslaugų gavėjais, džiugu, kad specialistams tenka dirbti ir su motyvuotais paslaugų gavėjais, ar norinčiais dalyvauti įvairiose užsiėmimuose. Tai įrodantis teiginiai: „<...>mano paslaugų gavėjai turintys negalią motyvuoti lankyti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą<...>“(SD1). Noriai dalyvauja įvairiuose užsiėmimuose: „<...>mano paslaugų gavėjai gana noriai dalyvauja, jiems kai kuriems patiems įdomu, ką ten papasakos<...>“(SD3); „<...>yra asmenų, kurie noriai dalyvauja<...>“(AV1); „<...>paskutiniu metu pastebima, kad žmonės noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose, ateina motyvuoti<...>“(AV2). Taip pat dalis paslaugų gavėjų yra ir nemotyvuoti. Nenoriai priima paslaugas, nenoriai dalyvauja programose. Tai įrodantis respondentų teiginiai: „<...>nenoriai jie priima šias paslaugas<...>“(SD2); „<...>yra asmenų, kurie nenoriai eina į tėvystės įgūdžių mokymus<...>“(AV1). Didžioji paslaugų gavėjų dalis gyvena atokiose teritorijose, dažnai neturi galimybių nuvykti į kontaktinius pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus, dėl šios priežasties didesnis mokymų poreikis visgi nuotoliniu būdu. Tai įrodantis teiginys: „<...>dažnai paslaugų gavėjai prašo šių programų nuotoliu dėl nesamų galimybių nuvykti išklaudyti mokymų į vietą<...>“(SD2). Nors apibūdinama ir tai, kad paslaugų gavėjams yra sudarytos visos sąlygos dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdymo programose: „<...>nors ir taip sąlygos visos sudarytos<...>“(SD2), pastebima, kad paslaugų gavėjų motyvacijos lygis gana įvairus: „<...>pasitaiko įvairiai<...>“(SD2). Natūralu, kad specialistai, ne be reikalo nukreipia tėvus ugdyti savo tėvystės įgūdžius. Dažnu atveju tam yra tam tikros šeimos problemos, kurios skatina nukreipti į programos mokymus. Dėl šios priežasties, respondentų teigimu, įvardijama, kad tėvai stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių: „<...>intelektu negalią

turintys tėvai, stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių<...>“(SD1). Taip pat specialistai pastebi, kad tėvai yra linkę nepaisyti vaikų emocijų: „<...>negebėjimas atsižvelgti į vaikų emocijas, negebėjimas sutvarkyti vaikų emocijų<...>“(SD2). Pastebima ir vaikų nepriežiūra: „<...>vaikų nepriežiūra<...>“(SD2). Manoma, kad tėvai, turintys intelekto negalią, negeba atpažinti vaikų poreikių: „<...>negebėjimą atpažinti ir užtikrinti vaikų poreikių<...>“(AV1). Taip pat pastebima, kad vaikai, gyvenantys šeimose, kuriose tėvai turi proto negalią, yra auklėjami pagal tai, kaip buvo auklėjami patys tėvai. Tai įrodantis teiginys: „<...>dažnai bando vaikus auklėti fizinėmis bausmėmis, tai priklauso nuo to, kaip patys buvo auklėjami tėvai<...>“(SD3). Taip pat pastebima, kad tėvai negeba įsisavinti perteiktos mokymų metu informacijos: „<...>sugebėjimu įsisavinti pateiktą medžiagą mokymų metu<...>“(AV1). Taip pat, specialistai pastebi, kad skatinanti problema, siekiant puoselėti tėvų tėvystės įgūdžius yra ir vaikų nepažangumas mokykloje: „<...>vaikų nepažangumas mokykloje, nepateisinamas pamokų praleidimas<...>“(SD3). Taip pat skatina ir vaikų turimos priklausomybės ar polinkis į priklausomybes: „<...>vaikų linkimas į priklausomybes<...>“(SD3). Specialistams matoma, kad dažnai tarp paauglių vaikų ir tėvų pasitaiko ir tarpusavio nesutarimų, skatinančių nukreipti tėvus į pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas tam, kad tėvams būtų suteikta informacija apie tai, kaip bendrauti bei puoselėti tarpusavio ryšį su paaugliu vaiku. Tai įrodantis teiginys: „<...>bei problemos tarp tėvų ir paauglių vaikų<...>“(SD3). Dažnu atveju specialistai pastebi, kad tėvai neskiria pakankamai dėmesio kiekvienam vaikui. Na, o ši problema tokiose šeimose, galimai, vyrauja dėl to, nes šeimose auga daugiau negu 1 vaikas: „<...>dažnai tėvai neskiria visiems vaikams pakankamai dėmesio, nes dažnai šeimoje yra daugiau nei 1 vaikas<...>“(SD3). Taip pat, kalbat apie pagrindines programas, kurios yra organizuojamos respondentų darbo vietoje, pastebima, kad įstaigoje organizuojami kontaktiniai pozityvios tėvystės mokymai, taip pat yra galimybė nukreipti ir nuotoliniams pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymams. Pristatoma, kad įstaigoje yra organizuojami kontaktiniai mokymai. Tai įrodantys teiginiai: „<...>taip pat organizuojami pozityvaus auklėjimo kiekvienai dienai užsiėmimai <...>“(SD1); „<...>pozityvios tėvystės mokymai<...>“(AV1); „<...>pozityvios tėvystės mokymai <...>“(AV2).Kadangi pandemijos laikotarpis didžiąją dalį mūsų išmokė dirbti nuotoliu, šie kursai taip pat gali būti organizuojami ir nuotoliniu būdu: „<...>pas mus organizuojami nuotoliniai pozityvios tėvystės mokymai <...>“(SD1); „<...>kadangi koronos laikotarpiu išsiugdėme galimybę dirbti nuotoliu<...>“(SD2). Kalbant apie pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas, pastebima, kad respondentų teigimu, įstaigoje vyrauja programa „Pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai“. Tai įrodantys teiginiai: „<...>mūsų kolegės organizuoja pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą „Pozityvi tėvystė kasdien“<...>“(SD2); „<...>bei kolegės organizuoja taip pat mokymus<...>“(SD3); „<...>pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai<...>“(AV2). Ši pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo

programa gana populiari visoje Lietuvoje, kadangi tai yra vienintelė programa, tinkanti bet kokiai paslaugų gavėjų grupei, na o tėvams, turintiems intelekto negalią, šią programą specialistai gali nesunkiai pritaikyti. Taip pat pastebima, kad nesant galimybėms programoje dalyvauti savame mieste, galimybės yra nukreipiant paslaugų gavėjus ir į kitus miestus. Tai įrodantis teiginys: „<...>dažnai esant itin dideliam poreikiui, siunčiame ir į gretimus miestus <...>“(SD2). Taip pat užsimenama ir apie tai, kad paslaugų gavėjai taip pat yra siunčiami ir į bendruomeninius šeimos namus, siekiant gerinti savo tėvystės įgūdžius ir nesant galimybei išklaudyti mokymų: „<...>bendruomeninių šeimos namų organizuojamos tėvystės įgūdžių ugdymo programos <...>“(SD3). Kituose miestuose organizuojami ir prieraišios tėvystės mokymai: „<...>prieraišios tėvystės mokymai <...>“(AV2). Verta paminėti ne tik tuos sunkumus, kurie susiję prieš nukreipiant ugdyti tėvystės įgūdžius, tačiau tėvai, turintys intelekto negalią, dažnai susiduria ir su tam tikrais sunkumais, kurie susiję su tėvystės įgūdžių ugdymo programomis. Pastebima, kad tėvai ne visada supranta pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programų metu perteiktą medžiagą. Tai įrodantys teiginiai: „<...>tėvai ne visuomet supranta jiems sakomą informaciją pozityvaus auklėjimo klausimais, negeba išsakyti rekomendacijų pritaikyti praktikoje, pateikti pavyzdžių iš savo vaikų auklėjimo, priežiūros <...>“(SD1); „<...>dažnai šie tėvai net nesupranta apie ką eina kalba<...>“(SD2); „<...>didžiausi sunkumai, kurie iškyla tai informacijos nesuvokimas, nesupratimas <...>“(AV2). Taigi iš tiesų galime teigti, kad tėvams gana sunku suvokti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programų metu perteiktą informaciją, galimai, dėl savo menko supratimo dėl negalios. Sunku asmenims, turintiems intelekto negalią, perteikti informaciją: „<...>sunku perteikti informaciją <...>“(AV2). Taip pat specialistams kyla sunkumų organizuojant praktinius užsiėmimus: „<...>organizuoti praktinius užsiėmimus<...>“(AV2). Mokymu metu perteikta informacija paslaugų gavėjams nėra suprantama, o tai reiškia, kad sunkumai kyla dėl neindividualizuotų mokymų programų asmenims, turintiems intelekto negalią: „<...>atsižvelgiant į kiekvieno žmogaus gebėjimus<...>“(AV2). Taip pat po mokymų tėvams sunku pritaikyti įgytas žinias bei įgūdžius: „<...>negebėjimas priimti ir pritaikyti naujų žinių bei įgūdžių<...>“(AV2). Pastebima, kad respondentų nuomone, būtinas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programų pritaikomumas asmenims, turintiems intelekto negalią. Nedžiugina tai, jog didžioji dalis respondentų pasisakė už tai, kad programos nėra pritaikytos asmenims, turintiems intelekto negalią, dėl šios priežasties, natūralu, jog šiems asmenims kyla nemažai sunkumų. Pasisakoma apie tai, kad programos yra nepritaikytos: „<...>pozityvios tėvystės įgūdžių programos nepritaikytos paslaugų gavėjams turintiems negalią <...>“(SD1); „<...>šios programos nėra pritaikytos tėvams, turintiems intelekto negalią<...>“(SD2); „<...>šiuo metu tokios programos manyčiau nėra pritaikytos<...>“(AV2); „<...>kaip ir minėjau ne, nepritaikytos<...>“(SD2). Pastebima respondentų nuomonė, kad programos nepritaikytos, dažnu atveju paslaugų gavėjai

kilus neaiškumams – kreipiasi į specialistus: „<...>tikrai nepritaikytos, paskui dažnai klausia socialinių, ką tai reiškia<...>“(SD3) na, o kreipimasis į specialistus, galime teigti, skatina bendradarbiavimą tarp paslaugų gavėjo bei specialisto. Taip pat išryškėja nuomonė, kad turintis darbo patirties specialistas, nėra susidūręs su tokia pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programa, kuri būtų pritaikyta asmenims, turintiems intelekto negalia: „<...>mano manymu ugdymo programos nėra pritaikytos, nesu susidūrusi su programa, kuri būtų pritaikyta paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalia<...>“(AV1). Taip pat atsispindi tokia nuomonė, kad vertėtų daugiau dėmesio skirti į šių programų individualizavimą bei asmenų, turinčių intelekto negalia, gebėjimus. Tai įrodantis teiginys: „<...>reikėtų labiau atsižvelgti į žmonių, turinčių protinę negalia gebėjimus<...>“(AV2). Maža dalis specialistų teigia, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos visgi yra pritaikytos asmenims, turintiems intelekto negalia: „<...>tada, rodos, ši programa buvo pritaikyta paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalia<...>“(SD2). Pastebimas ir toks požiūris, kad specialistai yra linkę programą pritaikyti asmenims, turintiems intelekto negalia, pastebimas individualizuotas požiūris tėvystės įgūdžių ugdymo programos aspektu: „<...>turimą tėvystės įgūdžių programą galima pateikti paslaugos gavėjams jiems suprantama kalba<...>“(AV1); „<...>nebent mokymų specialistai pritaiko programą tokiems tėvams <...>“(SD1). Kalbama ir apie tai, kad specialistai, dirbantys su tėvų, turinčių intelekto negalia, emocijomis, geba tinkamiau išaiškinti pozityvios tėvystės pagrindus bei išaiškinti mokymų metu perteiktą informaciją: „<...>nes psichologė šiai paslaugų gavėjų grupei aiškino pagal jų supratimą ir gebėjimą perprasti informaciją<...>“(SD2). Pastebimas požiūris, kad paslaugų gavėjams gali būti buriamos ir specialiosios grupės tam, kad šiai paslaugų gavėjų grupei specialistas galėtų tinkamiau išaiškinti reikiamas temas: „<...>buria specialias grupes tėvams turintiems intelekto negalia <...>“(SD1). Tačiau išryškėja ir visai priešinga nuomonė tėvystės įgūdžių ugdymo klausimais, paslaugų gavėjams negali padėti net ir individualios konsultacijos: „<...>net ir individualiai konsultuojant, kiekvieną dieną, dažnai kitą dieną vėl klausia to paties<...>“(SD2). Natūralu, kad kiekvienas iš mūsų esame skirtingi, dėl šios priežasties, kiekvienam veikia ir tik tam tikra technika, kaip perteikti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo temas, tačiau yra žinoma, kad kompleksinių paslaugų teikimas bei specialistų nuolatinis įsitraukimas į pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymą, gali atnešti paslaugų gavėjams teigiamų rezultatų. Na, o šiuo aspektu, būtina užsiminti ir apie paslaugų gavėjų rezultatus, siekiant ugdyti pozityviąją tėvystę bei tobulinti tėvystės įgūdžius. Specialistai teigia, kad didžiajai daliai asmenų, turinčių intelekto negalia, pastebimi teigiami pokyčiai po dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Didžioji dalis respondentų pasisakė, kad pastebimi teigiami rezultatai. Tai įrodantys teiginiai: „<...>pozityvios tėvystės mokymų programos duoda teigiamų rezultatų <...>“(SD1); „<...>taip, duoda<...>“(AV2); „<...>manau, kad daliai paslaugų gavėjų gal ir

duoda<...>“(SD3). Pastebima ir tokia nuomonė, kad teigiami rezultatai gana retas reiškinys: „<...>per mano darbo praktiką, buvo tik keli atvejai, kai ši programa tikrai, atrodom atnešė teigiamų rezultatų<...>“(SD2). Apibrėžiama ir tai, kad po dalyvavimo programose, reikalingas tęstinis specialistų darbas su šeima, siekiant teigiamų pokyčių: „<...>tačiau po mokymų reikia tęsti intensyvią darbą su tėvais, kad jie įsisavintų gautą informaciją gyvenime auginant ir auklėjant vaikus <...>“(SD1). Taip pat apibrėžiama ir tai, kad po dalyvavimo programoje, asmenims atsiveria didesnės galimybės: „<...>tokiems asmenims yra galimybė daugiau socializuotis, išgirsti kitų tėvų nuomonę, sėkmes ir nesėkmes auginant ir auklėjant vaikus <...>“(SD1). Taip pat respondentės šį darbą vertina kaip nesibaigiančiu darbu. Reikalingas ne tik tęstinis įgalinimas, tačiau apibrėžiama, kad visas socialinis darbas susideda iš nesibaigiančiojo darbo: „<...>bet čia visas mūsų darbas susideda iš to nesibaigiančio darbo, tad nėra ko stebėtis, kad ugdant pozityviąją tėvystę bus kažkas kitaip<...>“(SD2). Taip pat, pastebimas ir gana pesimistiškas požiūris apie rezultatus po tėvystės įgūdžių ugdymo. Manoma, kad tai neduoda teigiamų rezultatų: „<...>tačiau šiaip nemanau, kad kažkiek labai daug duoda teigiamų rezultatų<...>“(SD2); „<...>tačiau tai neduoda<...>“(AV1); „<...>mano šeimoms kol kas neduoda jokių teigiamų pokyčių<...>“(SD3). Gana sėkmingas požiūris apie teigiamus rezultatus po pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programų yra ir tai, kad tėvai bando pritaikyti įgytas žinias ir praktikoje: „<...>visi iš mokymų pasiima naujų žinių bei įgūdžių, bando juos pritaikyti vaikų auklėjime<...>“(AV2). Taip pat specialistui ypatingai svarbus ir grįžtamasis ryšys tarp specialisto ir paslaugų gavėjo: „<...>smagu girdėti, kai būna grįžtamasis ryšys iš paslaugų gavėjų<...>“(AV2). Taip pat išryškėja tokios nuomonės, jog teigiami ar sėkmingi rezultatai priklauso nuo paties paslaugų gavėjo: „<...>ir pačių paslaugos gavėjų<...>“(AV1). Tačiau rezultatai po asmenų, turinčių intelekto negalią dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo programose, gali priklausyti ir nuo pačio programos vedančiojo. Tai įrodantis teiginys: „<...>labai priklauso nuo programos vedančiųjų <...>“(AV1).

Taigi iš tiesų apibendrinama galiu teigti, kad 10 lentelėje pateikti duomenys nurodo, kad dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose, tėvams gali atnešti ir teigiamų ir neigiamų rezultatų, nes šis darbas susijęs ne tik su socialinio darbuotojo konsultacijomis tėvystės įgūdžių ugdymo temomis, tačiau ir su pačių paslaugų gavėjų motyvacija, noru tobulėti. Taip pat išryškėjo, kad yra be galo daug sunkumų asmenims, turintiems intelekto negalią, siekiančius nukreipti ugdyti savo pozityviosios tėvystės įgūdžius. Paaiškėjo, kad būtinas ir psichologų įtraukimas, iš atlikto tyrimo metu gautos informacijos paaiškėjo, kad dažnu atveju socialiniai darbuotojai į darbo procesą įtraukia ir būtent šiuos specialistus, nes didžioji specialistų dalis pasisakė už psichologų įtraukimą. Taip pat paaiškėjo, kad paslaugos yra teikiamos gana motyvuotiems paslaugų gavėjams, nes kaip ir buvo minėta paslaugų gavėjų motyvacijos lygis taip pat itin svarbus aspektas siekiant teigiamų rezultatų. Paaiškėjo, kad respondentų teigimu, įstaigoje organizuojami kontaktiniai

pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymai. Džiugu, kad specialistai, dirbantys su šeima, dažnai pastebi ir teigiamus paslaugų gavėjų rezultatus po programos išklausymo.

Tyrimo duomenų rezultatų analizė ir interpretacija

Tyrimė dalyvavo ir paslaugų gavėjai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, gaunantys įvairaus pobūdžio paslaugas bei dalyvavę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Kadangi tyrimo metu paslaugų gavėjų nuomonės kontekstas ypatingai svarbus, kokybinio tyrimo metu buvo apklausti ir paslaugų gavėjai.

Asmenų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus socialinė demografinė charakteristika

11 lentelė

Interviu ir apklausos raštu kodas	Paslaugų gavėjas, turintis intelekto negalią bei auginantis vaikus	Vaikų skaičius
PG1	Paslaugų gavėjas, gaunantis soc. paslaugas	6 vaikai
PG2	Paslaugų gavėjas, gaunantis soc. paslaugas	5 vaikai
PG3	Paslaugų gavėjas, gaunantis soc. paslaugas	5 vaikai
PG4	Paslaugų gavėjas, gaunantis soc. paslaugas	3 vaikai
PG5	Paslaugų gavėjas, gaunantis soc. paslaugas	1 vaikas

Kaip pastebime iš 11 lentelės, tyrimė dalyvavo 5 paslaugų gavėjai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus. Socialinėje- demografinėje lentelėje pastebima, kiek vaikų šie paslaugų gavėjai turi. Kadangi nagrinėjama tėvų, turinčių proto negalią, tėvystės aspektas, būtina apibrėžti ir vaikų šeimoje skaičių, nes ši informacija, galimai, gali pasitarnauti atliekant tyrimą.

Asmenų, turinčių intelekto negalią, bei auginančių vaikus aspektas teikiamų paslaugų kontekste

Pirmosios diagnostinės srities klausimais paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, siekta išsiaiškinti, kokios paslaugos yra teikiamos šiems asmenims, koks šiuo metu išryškėjęs paslaugų poreikis, taip pat, kokie specialistai teikia paslaugas tėvams, turintiems intelekto negalią. Išryškinta, kaip paslaugų gavėjai galėtų apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę tyrimo duomenys pateikti 12 lentelėje. (žr. 12 lentelę).

12lentelė

Paslaugų gavėjams teikiamos paslaugos bei specialistų įtraukimas į pagalbos procesą

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
	Teikiamos socialinės paslaugos	„<...>lankosi socialinė darbuotoja<...>“(PG1). „<...>socialinės paslaugos<...>“(PG2).	6

Teikiamos paslaugos		„<...>socialinės priežiūros šeimoms <...>“(PG3). „<...>socialinės priežiūros šeimoms paslaugos <...>“(PG4). „<...>socialinė <...>“(PG5). „<...>daugiau socialinė tik padeda, ir kai mokykloje buvo problemos padėjo labai <...>“(PG5).	
	Asmeninio asistento paslaugos	„<...>asmeninė asistentė<...>“(PG1).	
	Individualios priežiūros darbuotojos paslaugos	„<...>individualios priežiūros darbuotoja, nes neseniai pasigimdžiau naujagimi <...>“(PG1). „<...>individualios priežiūros darbuotoja atvažiuoja <...>“(PG3). „<...>Ankščiau, kai mažasis buvo, atvažiuodavo tokia specialistė, kur dirba su vaikais, tiksliau su tėvais, kurie nemoka auginti vaikų <...>“(PG4).	3
	Emocinę būseną gerinantys specialistai	„<...>psichologas, psichiatras <...>“(PG2). „<...> psichiatras <...>“(PG3). „<...>psichiatrė, reikia vaistus vartoti <...>“(PG4). „<...>psichiatrė, važiuoju į kitą miestą <...>“(PG5).	4
	Priklausomybių specialistai	„<...>priklausomybių konsultantė <...>“(PG2). „<...>priklausomybių konsultantė kažkokia <...>“(PG4).	2
Specialistų teikiama pagalba	Dažnas paslaugų teikimas	„<...>socialinės dažnai lankosi<...>“(PG1). „<...>dažnai socialinė lankosi<...>“(PG2).	2
	Teikia pagalbą pagal esamą poreikį	„<...>paskambina, užsako, ką reikia <...>“(PG1). „<...>Dabar va reikės malkų ir paskambino socialinė pasakė, kad užsakė ir už savaitės atveš tai socialinė padeda labai <...>“(PG1).	2
	Paslaugos teikiamos bet kokioms aplinkybėms	„<...>nesvarbu ar pūga ar lietūs, visada atvažiuoja, paklausia, kaip man sekasi <...>“(PG2).	
	Pagalbos sulaukiama ir iš kitų specialistų	„<...>Padeda ir mano buvusi socialinė dabar jau vadybininkė, visada jai skambinu pirmiausia, ne socialinei <...>“(PG1). „<...>Tai gal dar atvejo vadybininkė atvažiuoja kartais <...>“(PG5).	2

	Konsultacijos	„<...>jos dažnai konsultuoja dėl vaikų auklėjimo ir auginimo, man labai padeda <...>“(PG2).	
	Pernelyg įkyrus paslaugų teikimas	„<...>tik kartais atrodo, kad visi specialistai prie manęs pristoję <...>“(PG4).	
	Grįžtamasis ryšys apie teikiamą specialistų pagalbą	„<...>specialistai labai padeda ir aš pradėjau tai vertinti <...>“(PG3). „<...>nors sūnus jau ir užaugęs, bet vis tiek smagu, kai socialinė atvažiuoja, man mintis prablaško, aš čia namuose užsibūnu viena, kai vyrai dirba, palydi mane dažnai pas psichiatrę <...>“(PG5).	2
Paslaugų poreikis	Poreikis pavėžėjimo paslaugai	„<...>Man reikia, kad socialinė galėtų mane vežioti su mašina, reikia, kad visi žmonės, kad lankosi pas mane galėtų mane pavežti iki parduotuvės, pasiimti vaistų ar dar kur nors <...>“(PG1). „<...>Man labai trūksta pavėžėjimo paslaugų, nes būna vaikams reikia pas daktarus, būna aš susergu, tai reikia pavažiuoti <...>“(PG2).	2
	„Gauna visas įmanomas paslaugas	„<...>ir taip gaunu viską, kas įmanoma <...>“(PG3).	
	Nėra poreikio papildomoms paslaugoms	„<...>Manau, kad nereikia daugiau paslaugų<...>“(PG3). „<...>Dabar man nieko nebereikia, noriu greičiau atgauti vaikus ir važiuoti į ligoninę gydytis <...>“(PG4). „<...>Dabar jau nereikia nieko, vis tiek vaikas jau beveik užaugęs, dirba su mano vyru kartu statybose, užsidirba pinigų, mažiau tų problemų būna <...>“(PG5).	3
Teikiamų paslaugų kokybė	Paslaugų kokybė gera	„<...>Manau, kad gera ta paslaugų kokybė <...>“(PG1). „<...>Manau, kad gera paslaugų kokybė <...>“(PG2). „<...>Manau, kad ta kokybė labai gera <...>“(PG3). „<...>gera ta kokybė <...>“(PG4). „<...>labai gera ta kokybė <...>“(PG5).	5

Pažymėtina, kad tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, kyla sunkumų ugdant bei auklėjant savo vaikus. Tėvai dažnai negeba suprasti vaikų poreikių, tam tikrų problemų, susijusių su vaikais. Į kiekvieną sunkumą reaguoja perdėtai, arba nesuprantant esmės pasidaro skubotas išvadas. Asmenys, turintys negalią, itin pažeidžiama visuomenės dalis, dėl šios priežasties būtinas kompleksinis bei tęstinis bendrųjų ar socialinių paslaugų teikimas, įvairių specialistų įtraukimas ugdant tėvų tėvystės įgūdžius bei teikiamų paslaugų tęstinumas.

Dėl šios priežasties būtina aptarti apie tai, kokios paslaugos yra teikiamos tėvams, turintiems proto negalią. Manoma, kad paslaugų teikimo aspektas šiame kontekste ypatingai svarbus, o ypač teikiant paslaugas, gerinančias paslaugų gavėjų tėvystės įgūdžius. Respondentų duomenimis apie jiems teikiamas paslaugas išryškėjo 5 specialistų paslaugų teikimas. Dažnu atveju tėvams, turintiems intelekto negalią, teikiamos socialinės paslaugos, kitaip tariant, socialinės priežiūros šeimoms paslaugos, kurių metu gerinami ne tik tėvų auklėjimo įgūdžiai, tačiau ir kasdieniniai, socialiniai, bendravimo įgūdžiai. Respondentai teigia, jog jiems teikiamos socialinės paslaugos ir tai įrodantys teiginiai: „<...>socialinės paslaugos<...>“(PG2); „<...>socialinės priežiūros šeimoms <...>“(PG3); „<...>socialinės priežiūros šeimoms paslaugos <...>“(PG4); „<...>socialinė <...>“(PG5). Taip pat paslaugos susijusios ir su darbo pobūdžiu: „<...>lankosi socialinė darbuotoja<...>“(PG1). Taip pat apie teikiamas paslaugas viena respondentė užsiminė ir apie teikiamą pagalbą šeimai: „<...>daugiau socialinė tik padeda, ir kai mokykloje buvo problemos padėjo labai <...>“(PG5). Taigi, iš apibūdintų socialinių paslaugų, išryškėja teikiamos socialinės paslaugos bei paslaugos susijusios su specialistų darbo pobūdžiu ar problemų sprendimų, teikiama pagalba šeimai. Taip pat asmenims, turintiems intelekto negalią, teikiamos ir asmeninio asistento paslaugos. Asmeninis asistentas gali pasirūpinti asmens higiena, nuvykimu į gydymo įstaigą, Savivaldybę, pagelbėti bendraujant, tarpininkaujant tarp institucijų, prižiūrint bei auklėjant vaikus. Apie asmeninio asistento pagalbą pasisako viena paslaugų gavėja, gaunanti asmeninio asistento paslaugas. Tai įrodantis teiginys: „<...>asmeninė asistentė<...>“(PG1). Taip pat yra teikiamos ir individualios priežiūros darbuotojos paslaugos. Specialistė skiriama šeimai tuo atveju, jeigu šeimoje auga vaikas iki dviejų metų amžiaus, specialistė padeda auklėjant bei prižiūrint vaikus, konsultuoja, kaip tinkamai maudyti kūdikius, kaip tinkamai juos migdyti, pataria, kokį maistą reikėtų pasirinkti, konsultuoja maisto gaminimo kūdikiams bei mažamečiams klausimais. Ši paslauga gana nauja, tačiau itin pasiteisinusi šeimoms, turinčioms mažamečių vaikų bei negebančioms savarankiškai auklėti savo vaikus. Tai įrodantys teiginiai: „<...>individualios priežiūros darbuotoja, nes neseniai pasigimdžiau naujagimį <...>“(PG1). Pastebima, kad (PG1) pasisakė, kad yra teikiamos ir asmeninio asistento paslaugos, ir individualios priežiūros darbuotojos paslaugos. Šiuo atveju dviejų specialisčių paslaugų teikimas, orientuotas į asmens gebėjimus, negalimas, tačiau, šiuo atveju, yra padaryta išimtis, nes paslaugų gavėja iš pradžių, gana nenoriai priima specialistų paslaugas, tačiau ilginiui šių paslaugų nebenori nutraukti. Dar keletas įrodančių teiginių, jog šeimai teikiamos individualios priežiūros darbuotojos paslaugos: „<...>individualios priežiūros darbuotoja atvažiuoja <...>“(PG3); „<...>Ankščiau, kai mažasis buvo, atvažiuodavo tokia specialistė, kur dirba su vaikais, tiksliau su tėvais, kurie nemoka auginti vaikų <...>“(PG4). Pažymėtina, kad paslaugų gavėjai, kuriems būdavo teikiamos individualios priežiūros darbuotojos paslaugos, geba

paaikinti, dėl kokių priežasčių būdavo šios paslaugos teikiamos. Iš tikrųjų, individualios priežiūros specialistės paslaugos yra teikiamos, visų pirma, tėvams, neturintiems atitinkamų tėvystės įgūdžių, tačiau paslaugos, dalinai, teikiamos ir vaikams, nes kartais būna atveju, kai mamos, auginančios mažamečius vaikus ar kūdikius, individualios priežiūros darbuotojai palieka atsakomybę prižiūrėti vaikus, kol mama nuvyksta į parduotuvę, pas medikus ar kt. Taip pat šiai paslaugų gavėjų grupei ypatingai svarbus emocinės būsenos gerinimas. Dėl šios priežasties išryškėja rajonų PSPC teikiamos psichologų ir psichiatrų paslaugos. Taip pat socialinių paslaugų centruose prieinamos psichologų paslaugos. Tai įrodantys teiginiai: „<...> *psichologas, psichiatras* <...>“ (PG2). Siekiant užtikrinti asmenų, turinčių proto negalią, stabilią emocinę būseną būtinos ir gydytojų – psichiatrų paslaugos. Siekiant stabilizuoti paslaugų gavėjų emocinę būseną- teikiamos psichiatro konsultacijos, medikamentinis gydymas. Taip pat šių specialistų paslaugos gali būti teikiamos ir esamoms alkoholio, lošimų ar narkotinių medžiagų vartojimo problemoms spręsti. Apie gydytojų – psichiatrų teikiamas paslaugas pasisako ir dar 3 paslaugų gavėjai: „<...> *psichiatras* <...>“ (PG3); „<...> *psichiatrė, reikia vaistus vartoti* <...>“ (PG4). Taip pat esant didelėms eilėms miestų rajonuose, esant galimybėms, paslaugų gavėjai kreipiasi mokamoms psichiatrų konsultacijoms: „<...> *psichiatrė, važiuoju į kitą miestą* <...>“ (PG5). Teikiant paslaugas, pastebima, kad asmenys, turintys intelekto negalią, dažnai yra priklausomi nuo alkoholio, dėl šios priežasties, paslaugų gavėjai yra nukreipiami priklausomybių konsultantų konsultacijoms dėl žalingo alkoholio vartojimo. Tai įrodantys teiginiai: „<...> *priklausomybių konsultantė* <...>“ (PG2); „<...> *priklausomybių konsultantė kažkokia* <...>“ (PG4). Taip pat svarbu paminėti ir paslaugų gavėjams teikiamų specialistų pagalbą. 2 respondentės įvardijo, kad paslaugos teikiamos dažnai. Tai įrodantys teiginiai: „<...> *socialinės dažnai lankosi* <...>“ (PG1); „<...> *dažnai socialinė lankosi* <...>“ (PG2). Tiriamųjų duomenimis, išryškėja faktas, jog paslaugos yra teikiamos pagal dabartinį poreikį. Tai įrodantys teiginiai: „<...> *paskambina, užsako, ką reikia* <...>“ (PG1). Dažnai paslaugos gavėjai, gyvenantys kaimiškose vietovėse, negeba savarankiškai užsisakyti kietojo kuro, esant poreikiui pirkti internetu, negeba užsakyti vaikams avalynę, kitus reikalingus drabužius. Išryškėja ir tai, jog paslaugų gavėjams itin jaučiama socialinių darbuotojų pagalba, empatija paslaugų gavėjų atžvilgiu, rūpestis: „<...> *Dabar va reikės malkų ir paskambino socialinė pasakė, kad užsakė ir už savaitės atveš tai socialinė padeda labai* <...>“ (PG1). Specialistai, dirbantys su šeima, nepaiso oro sąlygų, teikia paslaugas esant bet kokiai situacijai: „<...> *nesvarbu ar pūga ar lietūs, visada atvažiuoja, paklausia, kaip man sekasi* <...>“ (PG2). Esant kritinei situacijai šeimoje, socialinė darbuotoja vyksta į šeimą kartu su socialine darbuotoja (atvejo vadybininke), pastebimas ir atvejo vadybininko įsitraukimas į pagalbą šeimai, siekiant gerinti tėvystės ar kitus įgūdžius: „<...> *Padeda ir mano buvusi socialinė dabar jau vadybininkė, visada jai skambinu pirmiausia,*

ne socialinei <...>“(PG1); „<...>Tai gal dar atvejo vadybininkė atvažiuoja kartais <...>“(PG5). Socialinis darbas neatsiejamas su konsultacijomis, socialinio darbo veikloje būtina konsultuoti vaikus kasdieninių įgūdžių gerinimo, emocinės būsenos gerinimo, sveikatos priežiūros bei tėvystės įgūdžių gerinimo klausimais, dėl šios priežasties išryškėja specialistų teikiama pagalba, konsultacijų požiūriu: „<...>jos dažnai konsultuoja dėl vaikų auklėjimo ir auginimo, man labai padeda <...>“(PG2). Išryškėja ir grįžtamasis ryšys apie specialistų teikiamas paslaugas. Paslaugų gavėja informavo, kad pastebi specialistų pagalbą bei pradėjo tai vertinti. Tai įrodantis teiginys: „<...>specialistai labai padeda ir aš pradėjau tai vertinti <...>“(PG3). Pastebima, kad daliai paslaugų gavėjų reikalingas emocinis ryšys su specialistu, respondentė informavo, jog paslaugų teikimas praskaidrina niūras paslaugų gavėjos dienas, prablaško. Tai įrodantis teiginys: „<...>nors sūnus jau ir užaugęs, bet vis tiek smagu, kai socialinė atvažiuoja, man mintis prablaško, aš čia namuose užsibūnu viena, kai vyrai dirba, palydi mane dažnai pas psichiatrę <...>“(PG5). Nors didžioji dalis paslaugų tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus jau yra teikiamos, tačiau ilgainiui išryškėja vis didesnis paslaugų poreikis šeimoms, kuriose tėvai turi proto negalią. Iš respondentų interviu metu gauti duomenys rodo, jog paslaugų gavėjams trūksta pavėžėjimo paslaugos. Šiuo metu prieš tai buvusios socialinių paslaugų centrų organizuotos nemokamos pavėžėjimo paslaugos, šiai dienai yra mokamos, dėl šios priežasties dalį paslaugų gavėjų pavėžėjimo paslaugos nepasiekia. Taip pat pavėžėjimo įstaigos transportu paslaugos yra teikiamos visam rajonui, dėl šios priežasties, paslaugų gavėjams šių paslaugų tenka laukti. Dažnai teikiant paslaugas, tėvai, turintys intelekto negalią, prašo ar netgi reikalauja specialistų, dirbančių su šeima juos pavėžėti, tačiau pagal įstaigos vidaus dokumentus, socialinis darbuotojas negali vežti paslaugų gavėjų su įstaigos transportu. Tačiau šeimoms atsitinka nenumatytų atvejų, kai suserga vaikai ir reikia skubiai vykti į ligoninę ar polikliniką, taip pat gyvenant kaimiškose seniūnijose, dažnai kaimo gyventojai, turintys vairuotojo pažymėjimą, prašo papildomų pinigų už pavėžėjimą, o iš asmenų, turinčių intelekto negalią, paprašo dar daugiau nei reikėtų, na, o šios šeimos dažnai stokoja finansinių išteklių ir pavėžėjimo paslauga jiems nėra teikiama. Taip pat vykstant iš rajonų, kaimų ar vienkiemių, autobusu nuvykti į reikiamą vietą, būtų galima tik vieną dieną per savaitę. Tai parodo ir pagrindines kaimų, kaimiškųjų seniūnijų bei rajonų problemas – susisiekimo nebuvimas. Tai įrodantys teiginiai: „<...>Man labai trūksta pavėžėjimo paslaugų, nes būna vaikams reikia pas daktarus, būna aš susergu, tai reikia pavažiuoti <...>“(PG2). Taip pat išryškėja poreikis, kad specialistė, teikianti paslaugas šeimos namuose, galėtų vežti su įstaigos transportu. Tai įrodantis teiginys: „<...>Man reikia, kad socialinė galėtų mane vežioti su mašina, reikia, kad visi žmonės, kad lankosi pas mane galėtų mane pavežti iki parduotuvės, pasiimti vaistų ar dar kur nors <...>“(PG1). Taip pat išsireiškia, kad paslaugų gavėjai gauna visas įmanomas paslaugas, tuo teigdami, jog papildomų paslaugų teikimas jiems

nėra būtinas. Tai įrodantis teiginys: „<...> *ir taip gaunu viską, kas įmanoma* <...>“ (PG3). Žinoma, išryškėjo ir nuomonė, jog paslaugų gavėjams nėra poreikio papildomoms paslaugoms gauti. Paaiškėjo, kad ankščiau paslaugų poreikis būdavo didesnis, nei jis yra dabar, paslaugų poreikis kinta nuo priklausomų aplinkybių. Tai įrodantys teiginiai: „<...> *Dabar man nieko nebereikia, noriu greičiau atgauti vaikus ir važiuoti į ligoninę gydytis* <...>“ (PG4); „<...> *Dabar jau nereikia nieko, vis tiek vaikas jau beveik užaugęs, dirba su mano vyru kartu statybose, užsidirba pinigų, mažiau tų problemų būna* <...>“ (PG5). Paaiškėja, kad šiuo metu didesniajam paslaugų spektrui poreikio nėra: „<...> *Manau, kad nereikia daugiau paslaugų* <...>“ (PG3). Taip pat, kadangi paslaugos finansuojamos SADM, būtina įvertinti ir teikiamų paslaugų kokybę. Paslaugas teikiantis socialinis paslaugų centras atitinka EQUASS sertifikavimo sistemą. EQUASS kokybės standartas užtikrina kokybišką socialinių paslaugų teikimą bei nuolatinę darbuotojų kompetenciją bei tobulinimąsi savo darbinėje srityje. Tačiau, žinoma, būtina išryškinti ir tyrimo tiriamųjų nuomonę apie teikiamų socialinių bei bendrųjų paslaugų kokybės standartus. Džiugu, kad visi tiriamieji, dalyvavę tyrime, pasisakė už gerą socialinių paslaugų teikimo kokybę. Tai įrodantys teiginiai: „<...> *Manau, kad gera ta paslaugų kokybė* <...>“ (PG1); „<...> *Manau, kad gera paslaugų kokybė* <...>“ (PG2); „<...> *Manau, kad ta kokybė labai gera* <...>“ (PG3); „<...> *gera ta kokybė* <...>“ (PG4); „<...> *labai gera ta kokybė* <...>“ (PG5). Pastebima, kad socialinių paslaugų centro organizuojamos socialinės paslaugos ne tik atitinka visus kokybės standartus, tačiau teikiamų paslaugų kokybė gera ir tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus.

Apibendrinama galiu teigti, kad 12 lentelėje pateikti duomenys nurodo, kad dažniausiai paslaugų gavėjams teikiamos socialinės bei emocinės būsenos gerinimo paslaugos. Taip pat išryškinama, jog teikiamos ir individualios priežiūros darbuotojos paslaugos, siekiant konsultuoti tėvus tinkamo vaikų auklėjimo bei priežiūros klausimais. Taip pat nurodoma, kad paslaugos teikiamos gana dažnai bei atsižvelgiant į kiekvieno paslaugų gavėjo poreikį. Siekiant išsiaiškinti paslaugų gavėjų teikiamų paslaugų poreikį, dalis asmenų informavo, jog šiuo metu jiems netrūksta jokių paslaugų, tačiau kita dalis taip pat informavo, kad įstaigose ypatingai trūksta pavėžėjimo paslaugų. Manoma, kad ši problema yra įsisenijusi, tačiau tikimasi, jog ilgainiui šią problemą pavyks išspręsti nesukeliant pernelyg daug rūpesčių asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus. Manoma, kad šios diagnostinės srities klausimai suteikė daug naudingos informacijos, nes išsiaiškinti paslaugų gavėjams teikiamų paslaugų poreikį bei sužinoti apie teikiamų paslaugų kokybę,- verčia darbuotojus stengtis savo darbinėje veikloje, skatina taikyti naujas darbo priemones ar metodus.

Asmenų, turinčių intelekto negalią, bei auginančių vaikus aspektas tėvystės kontekste

Antrosios diagnostinės srities klausimai buvo skirti tėvams, turintiems intelekto negalią bei dalyvavusiems tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Antrosios diagnostinės srities klausimais siekta išsiaiškinti, kokie sunkumai vargina tėvus, auginančius vaikus, kokią pagalbą gauna iš specialistų, teikiančių paslaugas šeimai. Taip pat tiriamųjų buvo klausta, kokia jų motyvacija priimti gretimų specialistų paslaugas. Žinoma, buvo aptartas ir pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo programų kontekstas tiriamųjų atžvilgiu. Siekta išsiaiškinti, kokie pokyčiai pastebėti tiriamųjų tėvystės įgūdžių aspektu po dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Tyrimo duomenys pateikti 13 lentelėje (žr. 13 lentelę).

Asmenų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus tėvystės aspektas

13 lentelė

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Sunkumai, su kuriais susiduriama auginant vaikus	Sunkumai vaikų mokykloje	„<...>bet, jei būna sunkumų mokykloje dėl vaikų tai kreipiuosi į socialinę, nes neišeina su vaikais susitvarkyti kartais <...>“(PG1). „<...>Ypač dėl mokyklų ir darželių vaikų, auklėtojos vis skundžiasi, kad vaikai agresyviai nusiteikę, mušasi su bendraamžiais, kad turi utelių, kaltina mane, kad neprižiūriu vaikų. <...>“(PG2).	2
	Vaikų polinkis į deviantinį elgesį	„<...>Daug problemų su paaugliais kyla, nes grįžta parūkę, vienas jau narkotikų bandė, mėgino pjaustyti venas, tai gulėjo ligoninėje <...>“(PG3).	
	Menka vaikų socializacija	„<...>Vaikai mažai turi draugų, tik kaimo mokyklos klasiokai <...>“(PG3).	
	Priklausomybės	„<...>dar kai lankė mokyklą irgi buvo įkliuvęs dėl elektroninės cigaretės mokykloje, tada buvo sunkumų <...>“(PG5).	
Išoriniai sunkumai	Sunkumai, susiję su kasdieniniu gyvenimu	„<...>Dar eilės nesulaukiu dėl socialinio būsto, gyvenu kiaurame name, tai tie vaikai ir serga<...>“(PG2). „<...>o čia kaime autobusas vieną kartą per savaitę važiuoja - penktadieniais <...>“(PG2).	2
	Sunkumai, susiję su partneriais	„<...>vienai prižiūrėti vaikus pagrindinis sunkumas, neturiu giminių jokių, vyras paliko mane <...>“(PG3).	

	Išoriniai sunkumai, trukdantys tinkamai vykdyti tėvystės pareigą	„<...>nes tikrai jaučiu, kad dėl visų šeimos problemų pradėjau gerti ir pati to negaliu sustabdyti, manau, kad reikia specialistų pagalbos <...>“(PG4). „<...>bet anksčiau ne kiek dėl tėvystės sunkumai būdavo, bet gal dėl to, nes pavargdavau viena su viskuo tvarkytis ir būdavo atkrytis, būdavo ir smurtas prieš vaikus <...>“(PG4). „<...>Kai sūnus mažas buvo labai gerdavau su vyru dabartiniu, tada buvau labai jauna, nemokėjau prižiūrėti vaiko <...>“(PG5).	3
	Sunkumai susiję su neigiamomis pasekmėmis	„<...>Aš esu gana jauna, mano vyras kalėjime dabar, man sunku vienai auklėti vaikus, todėl palikdavau vaikus ir išvažiuodavau pas draugus, negrįždavau savaitėmis, atsibosdavo man tie vaikai, pastoviai pas specialistus reikėdavo vežti, pavargau viena kovoti su tuo, tai ir pradėjau gerti. Dabar sunkumų nėra, nes vaikai gyvena pas globėją<...>“(PG4).	
Sunkumų lygis	Yra sunkumų	„<...>Oj, būna daug sunkumų<...>“(PG2). „<...>Yra tų sunkumų<...>“(PG3).	2
	Nėra sunkumų	„<...>Nėra man jokių sunkumų, visus vaikus užauginau pati ir nei karto nebuvo vaikai man atimti <...>“(PG1). „<...>nėra sunkumų man <...>“(PG1).	2
Specialistų pagalba sprendžiant sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu	Pagalbą suteikia socialinė darbuotoja	„<...>tai kreipiuosi į socialinę <...>“(PG1). „<...>socialinė darbuotoja <...>“(PG2). „<...>tik socialinė darbuotoja <...>“(PG2). „<...>socialinė, labai padeda <...>“(PG3). „<...>manau, kad anksčiau padėdavo socialinė pagrinde <...>“(PG4). <...>labai socialinė padeda, atradome su ja labai gera ryšį, ji man padėjo dėl alkoholio vartojimo, nes užmotyvavo važiuoti pas psichiatrę, nes anksčiau atsisakydavau visų paslaugų, dabar priimu <...>“(PG5).	6
	Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)	„<...>atvejo vadybininkė <...>“(PG2). „<...>atvejo vadybininkė <...>“(PG2).	2
	Pozityvios tėvystės specialistai	„<...>lankiau tėvystės kursus, ten daug klausimų išsprendžiau <...>“(PG4).	

	Individualios priežiūros darbuotojo pagalba	„<...>Tai manau čia ta nauja, priežiūros darbuotoja, lyg čia mane prižiūrėti reikėtų, nors sakė, kad ta specialistė reikalinga dėl tėvystės įgūdžių gerinimo <...>“(PG1). „<...>individualios priežiūros darbuotoja duoda daug patarimų, nes ji jau vyresnė, tai ne tik su mažiuku padeda, bet ir su dičiais <...>“(PG3). „<...>Individualios priežiūros darbuotoja, ji labai man pagelbėja ir konsultuoja <...>“(PG3).	3
	Psichologo pagalba	„<...>Kartais reikalui esant lankaus pas psichologą <...>“(PG1).	
	Aplinkos pagalba	„<...>susiradau vyrą labai gerą <...>“(PG5).	
Motyvacija priimti kitų specialistų paslaugas	Menka motyvacija	„<...>tik nepatinka, kad socialinė privalvoja man visokių čia žmonių, kad vaikščiotų <...>“(PG1).	
Pokyčiai po dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo programose	Sužinojo naujų dalykų	„<...>Sužinojau naujų dalykų apie vaikų auklėjimą, įsigilinau į teorinę medžiagą ir supratau, kad visai geri tie mokymai <...>“(PG2).	
	Teigiami pokyčiai	„<...>Manau nemažai gerų pokyčių davė, programoje dalyvavau, kai sūnus pjaustėsi venas, tai iš tikrųjų paaiškino dėl ko tai galėjo būti <...>“(PG3). „<...>Išsprendžiau daug klausimų, kurie nedavė man ramybės, pavyzdžiui, kaip rasti laiko sau, kaip tvardytis ir neišleisti emocijų ant vaikų, nes būdavo, kad mušdavau vaikus, nors dabar pagalvojus jie niekuo nekalti <...>“(PG4). „<...>daug teigiamų pokyčių <...>“(PG5).	3
	Įgytas žinias naudoja praktikoje	„<...>dažnai panaudoju mokymuose gautą medžiagą praktikoje <...>“(PG2).	
	Įvedė daugiau kontrolės vaikų auklėjime	„<...>pradėjau daugiau kontroliuoti vaikus, tai kol kas viskas gerai <...>“(PG3).	
	Pakitęs požiūris į specialistus	„<...>gal kitaip pradėjau žiūrėti į žmones, kurie nori man padėti <...>“(PG5).	
	Taiko skatinimo bei drausminimo priemones vaikams	„<...>pradėjau vaikams taikyti skatinimo ir drausminimo priemones, sodinu ant kėdės <...>“(PG2).	
	Nėra nuomonės	„<...>Girdėjau ir taip ką žinau, nežinau ar geri čia pokyčiai ar ne <...>“(PG1).	

Natūralu, kad tėvams, turintiems intelekto negalią kyla įvairių sunkumų sprendžiant kasdienes bei socialines problemas, susijusias su vaikų auklėjimu. Dažnai vaikai, augantys šeimose, kuriose tėvai turi protines negalias, - taip pat turi raidos sutrikimų, ar intelekto negalias. Tėvai sunkiai geba bendrauti bei bendradarbiauti su vaikų ugdymosi įstaigomis, negeba esant poreikiui tarpininkauti tarp ugdymosi įstaigos bei savo atžalų. Tyrimo metu buvo tiriamųjų buvo klausama, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus. Išryškėjo, kad tėvai susiduria su vaikų sunkumais mokykloje. Dažnai mokyklos ar ikimokyklinio ugdymosi įstaigos administracija dėl jų turimos protinės negalės, kaltina tėvus dėl vaikų nepriežiūros. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Ypač dėl mokyklų ir darželių vaikų, auklėtojos vis skundžiasi, kad vaikai agresyviai nusiteikę, mušasi su bendraamžiais, kad turi utelių, kaltina mane, kad neprižiūriu vaikų.* <...>“ (PG2). Tai parodo, kad mokykloje dirbantys specialistai negeba priimti to fakto, kad dėl visų vaikų problemų nebūtinai gali būti kaltinami tik tėvai. Regis, kitose ugdymosi įstaigose nėra kitų vaikų, kurie taip pat būtų linkę į agresyvumą ar nepriežiūrą. Žinoma, esant vaikų nepriežiūrai, dažniausiai šeimoms teikiamos socialinės priežiūros šeimoms paslaugos, tačiau ne visada vaikų nepriežiūra gali atsispindėti tik tuose vaikuose, kurių tėvai turi specialiųjų poreikių. Taip pat pabrėžiama, kad tėvai, turintys sunkumų dėl vaikų elgesio kreipiasi į specialistą pagalbos, nes tėvams ne visada pavyksta tinkamai panaudoti auklėjimo priemones. Tai įrodantis teiginys: „<...> *bet, jei būna sunkumų mokykloje dėl vaikų tai kreipiuosi į socialinę, nes neišeina su vaikais susitvarkyti kartais* <...>“ (PG1). Šiuo aspektu išryškėja specialisto vaidmuo socialinių paslaugų teikimo kontekste. Pažymima, kad antroji subkategorija apie vaikų deviantinį elgesį, galimai, atsispindi ir šių dienų Lietuvos paauglių paveikslas. Nūdienos visuomenėje vyrauja pagrindinės socialiai jautrios problemos paauglių tarpe. Paauglių priklausomybės (narkotikų vartojimas, alkoholio vartojimas ir kt.) bei paauglių savižudybės. Tai vienos iš jautriausių temų šiuolaikinei visuomenei, tačiau ne ką mažiau jautri tema ir tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiesiems vaikus, galimai, šiai paslaugų gavėjų grupei kyla dar daugiau sunkumų, siekiant išspręsti problemas, susijusias su paauglių psichotropinių medžiagų vartojimu bei paauglių savižudybėmis. Apie tai pasisako ir viena tyrime dalyvavusi tiriamoji. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Daug problemų su paaugliais kyla, nes grįžta parūkę, vienas jau narkotikų bandė, mėgino pjaustyti venas, tai gulėjo ligoninėje* <...>“ (PG3). Šis teiginys rodo, kad tiriamajai kyla sunkumų dėl paauglių elgesio, linkusio į priklausomybes bei savižudybę. Galime teigti, kad tai vaikų bei paauglių tam tikras noras maištauti ar linkti į deviantinį (priešišką, nusikalstamą elgesį). Taip pat aptartas klausimas ir dėl vaikų socializacijos galimybių. Teorinėje darbo dalyje šis klausimas nebuvo išryškintas, tačiau šiuo metu matomas poreikis išryškinti šį teiginį, kuriame teigiama, kad gyvenant kaimiškose seniūnijose ar kaimo vietovėse, pastebima, kad vaikai kuria pernelyg siaurą ratą žmonių aplink. Tačiau pažymėtina, kad gyvenant kaimuose, vaikams nėra galimybių sukurti

didesnio rato draugų. Kaip jau žinome, vaikų socializacija jauname amžiuje yra itin svarbus aspektas, siekiant tinkamai auklėti vaikus. Apie tai pasisako ir viena respondentė. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Vaikai mažai turi draugų, tik kaimo mokyklos klasiokai* <...>“ (PG3). Taip pat pastebima, kad tėvams kyla sunkumų kontroliuojant vaikų tabako ar narkotinių medžiagų vartojimą. Teigiama, kad vaikai, augantys šeimose, kuriose tėvai turi specialiųjų poreikių, yra labiau linkę į priklausomybes. Tai įrodantis teiginys: „<...> *dar kai lankė mokyklą irgi buvo įkliuvęs dėl elektroninės cigaretės mokykloje, tada buvo sunkumų* <...>“ (PG5). Greičiausiai tokio pobūdžio šeimose nėra rodomas tinkamas gyvenimo modelis, ar pavyzdys, kuriuo vertėtų remtis. Dažnai šeimose ir patys tėvai rūko namų aplinkoje, girtauja, dėl šios priežasties vaikai, matę tokį gyvenimo modelį, dažnai ir patys turi didesnę poreikį priklausomybėms. Pastebima, kad šeimose, kuriose tėvai turi intelekto negalią, dažniau pastebimi išoriniai sunkumai, o ne vidiniai, na, o, žinoma, dėl išorinių šeimos sunkumų gali sutrikti ir tėvų gebėjimas tinkamai auklėti vaikus, pritaikyti tinkamas vaikų auklėjimo priemones, skatinimo ir drausminimo priemones. Tėvai susiduria su sunkumais, apimančiais kasdieninį gyvenimą. Aplinka, kurioje gyvename yra itin svarbi, na, o aplinka, kurioje gyvena šeimos, turinčios intelekto negalią, dažnu atveju susijusi ir su pokyčiais tėvystės aspektu. Tai įrodantis teiginiai: „<...> *Dar eilės nesulaukiu dėl socialinio būsto, gyvenu kiaurame name, tai tie vaikai ir serga* <...>“ (PG2). Dažnai vaikai, o ypač paaugliai, prieš tėvus maištauja dėl esamo susisiekiimo. Tai įrodantis teiginys: „<...> *o čia kaimo autobusas vieną kartą per savaitę važiuoja - penktadieniais* <...>“ (PG2). Dėl prasto susisiekiimo kaimiškose vietovėse, dažnai vaikai ar paaugliai yra linkę maištauti prieš tėvus dėl negebėjimo susitikti ar komunikuoti su draugais, gyvenančiais mieste. Dėl šios priežasties, tarp vaikų ir tėvų taip pat gali kilti tarpusavio konfliktai ar nesusipratimai. Taip pat mamos, turinčios intelekto negalią, yra linkusios dažnai partnerių kaitai, to pasekoje, vaikams nėra užtikrinama saugi augti aplinka. Taip pat dažnai tokio pobūdžio šeimoms nesuteikiamos sąlygos bendrauti su artimąja aplinka, arba dažnu atveju, šios aplinkos netgi nėra. Tai įrodantis teiginys: „<...> *vienai prižiūrėti vaikus pagrindinis sunkumas, neturiu giminių jokių, vyras paliko mane* <...>“ (PG3). Kaip ir minėta, šeimose, kuriose tėvai turi intelekto negalią, dažnai yra sunkumų ne vidinių, o išorinių. Šie sunkumai susiję ne su vaikų aplinka, ugdymosi įstaiga ar kt. šie sunkumai labiau orientuoti į pačių tėvų negebėjimą tvardyti su savo emocijomis, elgesiu ar priklausomybėmis. Šiuo aspektu, aptariamas tėvų priklausomybių klausimas. Respondentės teigimu, dėl visų problemų šeimoje, įvyko alkoholio vartojimo atkrytis, kurio metu paslaugų gavėja pradėjo vartoti alkoholį. Pati respondentė teigia, kad siekia kreiptis pagalbos dėl tinkamiausių būdų, sprendžiant alkoholio vartojimo problemą. Tai įrodantis teiginiai: „<...> *nes tikrai jaučiu, kad dėl visų šeimos problemų pradėjau gerti ir pati to negaliu sustabdyti, manau, kad reikia specialistų pagalbos* <...>“ (PG4). Tyrimo atlikimo metu, pastebima, kad respondentei, dėl įvairių išorinių sunkumų, būdavo sunku

tinkamai prižiūrėti vaiką. Tai įrodantis teiginys: „<...>Kai sūnus mažas buvo labai gerdavau su vyru dabartiniu, tada buvau labai jauna, nemokėjau prižiūrėti vaiko<...>“ (PG5). Pažymėtina, kad viena iš respondenčių, pradėdavo vartoti alkoholį, nes tuo metu paslaugų gavėjai būdavo sunki emocinė būseną. Dėl šios emocinės būsenos, prakalbama net ir apie smurtą prieš vaikus. Tai įrodantis teiginys: „<...>bet anksčiau ne kiek dėl tėvystės sunkumai būdavo, bet gal dėl to, nes pavargdavau viena su viskuo tvarkytis ir būdavo atkrytis, būdavo ir smurtas prieš vaikus <...>“ (PG4). Dažnai paslaugų gavėjai, gaunantys socialinės paslaugas, būna gana neatsakingi. Šiuo atveju pranešama apie vieną tiriamąją, kuri šiuo metu patiria sunkumus, susijusius su neigiamomis pasekmėmis. Regis, žmogui nereikėtų išgyventi neigiamų patirčių, siekiant pokyčių šeimoje, tačiau šis aspektas parodo, kad mama, turinti intelekto negalią yra gana jauno amžiaus, šiuo metu jos vyras yra įkalinimo įstaigoje, vaikai turi raidos sutrikimų, susijusių su fizine sveikata, dėl šios priežasties teigiama, kad kartais gyvenime reikia išgyventi neigiamas patirtis tam, kad būtų supratimas apie tai, ką gyvenime reikėtų tobulinti, arba koks gyvenimo modelis turėtų būti. Tai įrodantis teiginys: „<...>Aš esu gana jauna, mano vyras kalėjime dabar, man sunku vienai auklėti vaikus, todėl palikdavau vaikus ir išvažiuodavau pas draugus, negrįždavau savaitėmis, atsibosdavo man tie vaikai, pastoviai pas specialistus reikėdavo vežti, pavargau viena kovoti su tuo, tai ir pradėjau gerti. Dabar sunkumų nėra, nes vaikai gyvena pas globėją<...>“ (PG4). Pažymėtinas ir sunkumų tėvystėje aspektas. Pastebima, kad respondentės, dalyvavusios tyrime, informavo ir apie tai, kad, kad tėvystės aspektu, sunkumų yra. Tai įrodantys teiginiai: „<...>Oj, būna daug sunkumų<...>“ (PG2); „<...>Yra tų sunkumų<...>“ (PG3). Tai parodo, kad šeimoje, sunkumų, susijusių su tėvų gebėjimu tinkamai auklėti vaikus, yra gana nemažai. Tačiau išryškėja ir visiškai priešinga nuomonė apie esamus sunkumus. Informuojama, kad sunkumų, tėvystės aspektu, visgi nėra. Tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, sunkumus sprendžia pagal „vaikų atėmimo“ faktą, tai parodo, kad vaikų laikinoji ar nuolatinė globa yra pats baisiausias aspektas, susijęs su tėvyste. Tai įrodantys teiginiai: „<...>Nėra man jokių sunkumų, visus vaikus užauginau pati ir nei karto nebuvo vaikai man atimti <...>“ (PG1); „<...>nėra sunkumų man <...>“ (PG1). Kaip jau buvo minima, į tėvystės įgūdžių ugdymo procesą būtina įtraukti ir specialistus. Žinoma, kad su tėvais, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus, dirba socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai, esant poreikiui kreipiasi į psichologus, psichiatrus ar kt. Taip pat su paslaugų gavėjais dirba ir individualios priežiūros darbuotojai, kurie teikia paslaugas šeimos namuose, esant poreikiui lydi bei užtikrina asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės gebėjimų tobulinimą. Kokybiniame tyrime dalyvavę didžioji dalis respondentų teigė, kad paslaugas jų šeimai teikia socialiniai darbuotojai. Tai įrodantys teiginiai: „<...>tai kreipiuosi į socialinę <...>“ (PG1); „<...>socialinė darbuotoja <...>“ (PG2); „<...>tik socialinė darbuotoja <...>“ (PG2); „<...>socialinė, labai padeda <...>“ (PG3); „<...>manau, kad anksčiau padėdavo

socialinė pagrinde <...>“(PG4); „<...>labai socialinė padeda, atradome su ja labai gera ryšį, ji man padėjo dėl alkoholio vartojimo, nes užmotyvavo važiuoti pas psichiatrę, nes anksčiau atsisakydavau visų paslaugų, dabar priimu <...>“(PG5). Taip pat pagalbos šeimai procese, siekiant tobulinti šeimos tėvystės įgūdžius, dalyvauja ir šeimos socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė). Tai įrodantys teiginiai: „<...>atvejo vadybininkė <...>“(PG2); „<...>atvejo vadybininkė <...>“(PG2). Kadangi tiriamieji buvo pasirinkti pagal kelis kriterijus – tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus bei dalyvavę pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Tyrimo metu atsispindi ir tai, kad tiriamiesiems siekiant gerinti tėvystės įgūdžius, pagelbėjo ir pozityvios tėvystės specialistai. Tai įrodantis teiginys: „<...>lankiau tėvystės kursus, ten daug klausimų išsprendžiau <...>“(PG4). Taip pat tyrimo duomenys atskleidė, kad pradėta vykdyti ir gana nauja paslauga, tačiau paslauga jau yra įgavusi pagreitį ir yra teikiama šeimoms, kuriose auga mažamečiai vaikai iki 2 metų amžiaus. Individualios priežiūros darbuotojo paslaugos pradėtos teikti dar 2022m. spalio mėnesį. Šios paslaugos teikiamos ir respondentėms, dalyvavusioms tyrime. Tai įrodantys teiginiai: „<...>Tai manau čia ta nauja, priežiūros darbuotoja, lyg čia mane prižiūrėti reikėtų, nors sakė, kad ta specialistė reikalinga dėl tėvystės įgūdžių gerinimo <...>“(PG1). Taip pat kalbama ir apie tai, kad individualios priežiūros darbuotoja dalinasi patarimais, įgytais savo gyvenime ugdant tėvystės įgūdžius bei esant poreikiui konsultuoja tėvus, turinčius protinę negalią, pozityvios tėvystės temomis. Tai įrodantys teiginiai: „<...>individualios priežiūros darbuotoja duoda daug patarimų, nes ji jau vyresnė, tai ne tik su mažiuku padeda, bet ir su dičiais <...>“(PG3); „<...>Individualios priežiūros darbuotoja, ji labai man pagelbėja ir konsultuoja<...>“(PG3). Žinoma, asmenims turintiems intelekto negalią, būtina stiprinti ir emocinę būseną, dėl šios priežasties, paslaugų gavėjai lankosi psichologo konsultacijose. Tai įrodantis teiginys: „<...>Kartais reikalui esant lankaus pas psichologą <...>“(PG1). Buvo užsiminta apie tai, kad asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, dažnu atveju neturi artimos aplinkos, į kurią galėtų kreiptis trūkstamos pagalbos, tačiau šiuo aspektu, yra viena tiriamoji, kuri visgi tą artimą aplinką turi. Regis, specialistų pagalbos šeimoms, kuriose tėvai turi intelekto negalią pakaktų, tačiau esant šeimos artimajai aplinkai, būtinas ir artimos aplinkos palaikymas, padrąšinimas. Respondentė teigia susiradusi gyvenimo partnerį, kuris, galimai, jai pataria, pagelbėja įvairiais klausimais. Tai įrodantis teiginys: „<...>susiradau vyrą labai gerą <...>“(PG5). Kalbama, kad būtina ir paslaugų gavėjų motyvacija priimant kitų specialistų, dirbančių su šeima, paslaugas. Užsimenama, kad paslaugų gavėjai nenoriai priima kitų specialistų paslaugas, nes, anot tiriamųjų, socialinės darbuotojos rekomenduoja teikti, paslaugų gavėjams atrodo, nereikalingų paslaugų. Tai įrodantis teiginys: „<...>tik nepatinka, kad socialinė privalvoja man visokių čia žmonių, kad vaikščiotų <...>“(PG1). Visgi būtina atskleisti ir pokyčius šeimos tėvystės įgūdžių aspekto. Atsiskleidžia

pozityvioji pusė, kad tėvai sužinojo naujų dalykų. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Sužinojau naujų dalykų apie vaikų auklėjimą, įsigilinau į teorinę medžiagą ir supratau, kad visai geri tie mokymai <...>*“ (PG2). Taip pat kalbama ir apie teigiamus pokyčius šeimos gyvenime po dalyvavimo Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Kalbama, kad programa suteikė naujos informacijos. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Manau nemažai gerų pokyčių davė, programoje dalyvavau, kai sūnus pjaustėsi venas, tai iš tikrųjų paaiškino dėl ko tai galėjo būti <...>*“ (PG3). Taip pat, išsprendė klausimus, kurių galvojo, kad negalės niekas išspręsti, mama, galimai, rado taip reikalingą vidinę ramybę. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Išsprendžiau daug klausimų, kurie nedavė man ramybės, pavyzdžiui, kaip rasti laiko sau, kaip tvardyti ir neišleisti emocijų ant vaikų, nes būdavo, kad mušdavau vaikus, nors dabar pagalvojus jie niekuo nekalti <...>*“ (PG4). Taip pat kalbama, kad programa davė daug teigiamų pokyčių. Tai įrodantis teiginys: „<...> *daug teigiamų pokyčių <...>*“ (PG5). Džiugu, kai įgytas žinias galime pritaikyti praktikoje. Ypač džiugina tai, kad tėvai, turintys intelekto negalią, šias žinias gali pritaikyti praktikoje. Apie tai pasisako ir viena tiriamoji. Tai įrodantis teiginys: „<...> *dažnai panaudoju mokymuose gautą medžiagą praktikoje <...>*“ (PG2). Taip pat pradėjo taikyti vaikų auklėjimo skatinimo bei drausminimo priemones. „<...> *pradėjau vaikams taikyti skatinimo ir drausminimo priemones, sodinu ant kėdės <...>*“ (PG2). Į savo tėvystės praktiką įtraukė daugiau auklėjimo bei kontrolės. Tai įrodantis teiginys: „<...> *pradėjau daugiau kontroliuoti vaikus, tai kol kas viskas gerai <...>*“ (PG3). Taip pat dažnai paslaugų teikimo metu pasitaiko atvejų, kada paslaugų gavėjai (šiuo aspektu tiriamieji) nenoriai priima paslaugų teikimo specialistų pagalbą, tačiau ilgainiui, pradeda teikiamą paramą bei pagalbą priimti, ko pasekoje, pasikeičia ir paslaugų gavėjų požiūris į specialistus, dirbančius su šeima. Tai įrodantis teiginys: „<...> *gal kitaip pradėjau žiūrėti į žmones, kurie nori man padėti <...>*“ (PG5). Taip pat viena tiriamųjų neturi nuomonės dėl pokyčių šeimoje, tėvystės auklėjimo aspektu. Dalis paslaugų gavėjų mano, kad tėvystės įgūdžių ugdymas jiems nereikalingas, nes jie žino beveik viską ir yra užauginę ne vieną vaiką. Tai įrodantis teiginys: „<...> *Girdėjau ir taip ką žinau, nežinau ar geri čia pokyčiai ar ne <...>*“ (PG1).

Apibendrinama galiu teigti, kad 13 lentelėje pateikti duomenys nurodo, kad dažnai paslaugų gavėjai susiduria su sunkumais vaikų mokyklose, bei pastebi išorinius sunkumus savo gyvenime, kurie neleidžia tėvams tinkamai vykdyti savo kaip tėvų pareigas. Vieniems tiriamiesiems pasirodė, kad sunkumų, susijusių su jų gebėjimu tinkamai auklėti vaikus yra, tačiau kita dalis informavo, kad su jokiais sunkumais nesusiduria. Taip pat siekiant išspręsti sunkumus verta pasikliauti specialistų, teikiančių pagalbą šeimai bei pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programomis bei jų pagalba, siekiant gerinti tėvystės aspektą asmenims, turintiems intelekto negalią bei augintiems vaikus. Tyrimo metu pastebima, kad dažnai šiai paslaugų gavėjų grupei padeda socialiniai darbuotojai (darbui su šeimomis), kurie nuolat teikia socialinės priežiūros

šeimoms paslaugas bei individualios priežiūros darbuotojai, kurie padeda tėvams, auginantiems vaikus iki dviejų metų, siekiant gerinti tėvų tėvystės, socialinius bei higieninius įgūdžius. Taip pat kartais tiriamieji pasikliauja ir socialinių darbuotojų (atvejo vadybininkų) pagalba siekiant išsiaiškinti su tėvystės aspektais susijusią reikšmingą informaciją. Būtina pažymėti, kad paslaugų gavėjams prieš gerinant tėvystės įgūdžius, būtina nuspręsti ir savo motyvacijos lygį, siekiant priimti papildomų specialistų, dirbančių su šeima pagalbą. Siekiant gerinti tėvystės įgūdžius, specialistai dažnai pagalbą nukreipia į pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas. Šių programų dėka, paslaugų gavėjai sužinojo naujų dalykų, pastebėjo bendrus teigiamus pokyčius šeimoje. Džiugu, kad paslaugų gavėjai bandė ir įgytas žinias pritaikyti praktikoje, siekiant išspręsti su tėvystės įgūdžių ugdymu susijusias problemas. Tiriamųjų duomenimis, pastebima, kad respondentai pradėjo taikyti ir elgesio skatinimo bei drausminimo priemones, įvedė kontrolę vaikų auklėjime. Taip pat dirbant su specialistais, pakeitė nuomonę į specialistus. Taip pat kalbant apie pokyčius po dalyvavimo programose, pastebima, kad viena respondentė laikosi tokios nuomonės, kad programos mokymuose, nieko naujo, kas susiję su vaikų auklėjimu, nesužinojo. Žinoma, kiekvieno iš mūsų gyvenimuose yra daug skirtingų žmonių, tačiau ir negalime kiekvienas iš mūsų būti vienodi. Dėl šios priežasties, tyrimo metu atskleista rezultatų analizė parodė, kad kiekvieno iš tėvų, turinčio intelekto negalią, tėvystės įgūdžių aspektas yra skirtingas.

4.5. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Empirinio kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tyrime dalyvavę specialistai, dirbantys su tėvais, turinčiais intelekto negalią, teikia gana įvairias paslaugas, kurios susideda iš bendrųjų paslaugų bei specialiųjų. Visų pirma, specialistai organizuoja pagalbą šeimai bei koordinuoja šios pagalbos teikimą. Taip pat specialistai, vykdo šeimos socialinę priežiūrą ir šeimos stebėjimą. Kadangi tyrime buvo apklausti ne tik socialiniai darbuotojai (darbai su šeimomis), tačiau ir šeimos socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai), empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad paslaugas teikiantys socialiniai darbuotojai teikia ir su atvejo vadybos procesu susijusias paslaugas – šeimos poreikių vertinimas, kompleksinių paslaugų teikimas. Specialistų požiūriu, paslaugų teikimas susijęs su teigiamais pokyčiais šeimoje. Kadangi teikiant paslaugas, orientuojamasi į pagalbą šeimai, specialistai pastebi, kad teikiant paslaugas šeimai, pastebimi pozityvūs pokyčiai tėvų tėvystės įgūdžių srityje. Taip pat specialistai, linkę į pagalbos šeimai procesą įtraukti ir kitus specialistus – psichologai, psichiatrai, individualios priežiūros darbuotojai, vaikų dienos centre dirbantys socialiniai darbuotojai. Specialistų teigimu, teigiami pokyčiai šeimose pastebimi dažniau nei neigiami, nors ir yra vykdomas nuolatinis darbas su šeima bei šios šeimos poreikiais, pastebimi tik teigiami pokyčiai šeimoje.

Atskleista, kad darbuotojų praktikoje dažniau pasitaiko motyvuoti paslaugų gavėjai, norintys priimti paslaugas. Daliai specialistų, pasitaiko ir nemotyvuotų paslaugų gavėjų, nors tėvystės įgūdžių ugdymo aspektu tėvams, turintiems intelekto negalią, motyvacijos lygis yra gana svarbus siekiant teigiamų pokyčių šeimoje, tėvystės įgūdžių gerinimo klausimais. Natūralu, kad tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, trūksta socialinių, higieninių bei tėvystės įgūdžių. Dėl šios priežasties šeimai kyla sunkumų, tinkamai atliekant savo kaip tėvų pareigas. Specialistai nurodo, kad dažnai tėvams nepavyksta užtikrinti saugių vaikams augti sąlygų, ko pasekoje, dažnai kviečiami policijos pareigūnai, namuose dažnai girtaujama. Taip pat tėvai negeba atliepti vaikų poreikių, trūksta tėvystės įgūdžių bei kasdieninių įgūdžių. Šiems sunkumams įveikti, specialistai pasitelkia ir tam tikras metodikas, priemones. Šiuo aspektu, specialistai dažnai konsultuoja vaikų auklėjimo ir priežiūros klausimais, nukreipia į „Pozityvios tėvystės“ kursus, kurių metu tėvai sužino daugiau naudingos informacijos. Tačiau ir ugdant tėvų tėvystės įgūdžius pastebima, kad dalį tėvų sunku įkalbinti nuvykti į šią programą, menka paslaugų gavėjų motyvacija, tačiau kitai daliai asmenų, motyvacija yra ir programos būna sėkmingai įgyvendintos. Daroma prielaida, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos gali tapti tarsi priemone, siekiant stiprinti tėvų, turinčių proto negalią, tėvystės įgūdžius.

Nustatyta, kad tėvams, turintiems specialiųjų poreikių, teikiant vien socialinių darbuotojų paslaugas, - teigiamų rezultatų būtų mažiau, būtinas ir kitų specialistų įtraukimas į pagalbos šeimai procesą, siekiant stiprinti paslaugų gavėjų tėvystės aspektą. Specialistų teigimų, kadangi asmenys, kuriems teikiamos paslaugos, dažnai turi protinę negalią, į pagalbą šeimai įtraukiami ir psichologai. Specialistai nurodė, kad dažnu atveju, į pagalbos šeimai procesą įtraukia tėvystės įgūdžių ugdymo specialistus, nukreipiant paslaugų gavėjus į pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas. Taip pat įtraukia ir individualios priežiūros darbuotojus, siekiant ugdyti paslaugų gavėjų tėvystės įgūdžius bei gerinti kasdieninius įgūdžius. Nukreipiant paslaugų gavėjus į tėvystės įgūdžių ugdymo programas, pastebima, kad dažnai programos vykdomos gana motyvuotiems paslaugų gavėjams, nors pasitaiko ir priešingai, paslaugas gaunantys asmenys gali būti ir nemotyvuoti. Socialiniai darbuotojai ir atvejo vadybininkai nurodo, kad problemų, skatinančių, nukreipti paslaugų gavėjus ugdyti savo tėvystės įgūdžius, yra gana įvairių: socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka, vaikų emocijų nepaisymas, vaikų linkimas į priklausomybes, vaikų nepažangumas mokykloje, tarpusavio problemos, neskiriamas pakankamas dėmesys. Taip pat pastebimas ir toks aspektas – tėvai, turintys protinę negalią, dažnai auklėjimą pritaiko pagal tokį modelį, kuriuo buvo auklėjami patys. Specialistai nurodo, kad pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos gali būti vykdomos kontaktiniu bei nuotoliniu būdu. Pagrindinė pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programa, vykdoma Lietuvoje – „Pozityvi tėvystė kiekvienai dienai“, ši programa sukurta pagal NVO „Gelbėkit vaikus“ programą bei yra sėkmingai vykdoma. Tačiau tėvai, turintys intelekto

negalią, ne visada suvokia mokymuose perteiktą informaciją, ko pasekoje ir specialistams sunku vykdyti kontaktines konsultacijas, nes mokymų programos asmenims, turintiems intelekto negalią, dažnai yra neindividualizuojamos, dėl šios priežasties, kyla daugiau trikdžių, neleidžiančių vystytis sėkmingam programos įgyvendinimui. Specialistai nurodo, kad rengiant medžiagą mokymams, dažnai pritaiko įgūdžių ugdymo programą asmenims, turintiems intelekto negalią. Socialiniai darbuotojai bei atvejo vadybininkai rezultatų analizės metu teigia, kad visgi po paslaugų gavėjų dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo programose, pastebimi teigiami klientų pokyčiai tėvystės įgūdžių aspektu, nors dalis specialistų teigia, kad programos teigiamų pokyčių neduoda.

Šioje rezultatų analizėje parodoma, kad būtinas paslaugų teikimas tėvams, turintiems intelekto negalią, nes ši paslaugų gavėjų grupė dažnai stokoja tėvystės įgūdžių. Taip pat būtinas ir teikiamų paslaugų kompleksiskumas bei koordinavimas, kitu atveju, pokyčiai paslaugų gavėjų aspektu, bus nesėkmingi.

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą bei apibrėžti tyrimo uždavinius, nuspręsta tyrimo metu apsiklausti ir paslaugų gavėjus. Tėvus, turinčius intelekto negalią bei dalyvavusius tėvystės įgūdžių ugdymo programose.

Atskleista, kad paslaugų gavėjams yra teikiamos socialinės paslaugos bei esant poreikiui, kreipiasi į specialistus, siekiant gerinti savo emocinę būseną. Taip pat paslaugas teikia ir individualios priežiūros darbuotojai, asmeniniai asistentai, priklausomybių konsultantai ir kt. Siekiant išsiaiškinti tiriamųjų specialistų teikiamą pagalbą, dažniausiai pasikartojantys teiginiai buvo apie tai, kad paslaugų teikimas yra dažnas, pagalbos sulaukiama ir iš kitų specialistų, paslaugos teikiamos pagal esamą poreikį. Taip pat paslaugų gavėjai dažnai iš specialistų sulaukia ir įvairaus pobūdžio konsultacijų. Dalis tiriamųjų pasisakė apie tai, kad paslaugų teikimas tampa įkyrus.

Išsiaiškinta, kad šiuo metu tiriamiesiems labiausiai trūksta pavėžėjimo paslaugų, tačiau kita dalis pranešė ir apie tai, kad šiuo metu nemato poreikio papildomam specialistų įtraukimui. Visi respondentai pasisakė už tai, kad šiuo metu teikiamų paslaugų kokybė gana gera. Siekiant įvertinti paslaugų gavėjų tėvystės įgūdžių ugdymo aspektą, būtina apibrėžti ir, paslaugų gavėjų požiūriu, jiems aktualiausius sunkumus, susijusius su tėvyste. Respondentai pasisakė, kad dažniausiai, auklėjant vaikus pasireiškia vaikų sunkumai mokykloje, taip pat, atsispindi ir vaikų polinkis į nusikalstamą elgesį, menka vaikų socializacija, vaikų ir paauglių priklausomybės.

Nustatyta, kad dažniausiai visi šie sunkumai, susiję su išoriniais sunkumais, neleidžiančiais tinkamai vykdyti tėvystės pareigą. Tai reiškia, kad tai, kas vyksta tėvų gyvenimuose, gali atsispindėti ir vaikų elgesyje, vaikų auklėjime ar kt. Kalbant apie sunkumus, su kuriais tenka susidurti tėvams, turintiems intelekto negalią, apibūdinama, kad dalis tėvų susiduria su įvairiais

sunkumais, o kita dalis nesusiduria su jokiais sunkumais. Dėl šios priežasties, būtinas ir specialistų, dirbančių su šeima įtraukimas stiprinant tėvų gebėjimus tinkamai auklėti vaikus. Didžioji dalis respondentų teigia, kad didžiausią pagalbą suteikia socialinės darbuotojos, individualios priežiūros darbuotojos, atvejo vadybininkės. Taip pat pagalbą suteikia ir tėvystės įgūdžių ugdymo specialistai, psichologai. Kalbant ne specialistų aspektu, pagalbą gali suteikti ir paslaugų gavėjų artimoji aplinka – tėvai, giminės, draugai. Išanalizavus paslaugų gavėjų interviu atsakymus, galime daryti prielaidą ir apie teikiamų paslaugų, specialistų įtraukimo pokyčius šeimoje, siekiant ugdyti paslaugų gavėjų tėvystę. Dalis respondentų pasisakė apie tai, kad visgi pastebi teigiamus pokyčius tėvystės įgūdžių ugdymo aspektu, po dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo bei gerinimo programose. Paslaugų gavėjai pastebi, kad sužinojo naujų dalykų, įgytas žinias bando pritaikyti praktikoje, stengiasi įvesti daugiau kontrolės savo vaikų auklėjime, taiko skatinimo ir drausminimo priemones. Žiūrint specialistų, teikiančių paslaugas aspektu, paslaugų gavėjai pakeitė požiūrį į socialinius darbuotojus ar atvejo vadybininkus bei į kitus specialistus, kurie prisideda prie pagalbos šeimai proceso kūrimo. Taip pat dalis paslaugų gavėjų pasisakė ir apie tai, kad šiuo metu nuomonės dėl pokyčių šeimoje, po dalyvavimo tėvystės įgūdžių ugdymo programose, neturi.

DISKUSIJA

Atlikto kokybinio tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad atliktas tyrimas yra gana fenomenalus. Ankščiau buvo atlikti tyrimai, siekiant išsiaiškinti, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, auginantys neįgalius vaikus (fizinė ar protinė negalia), tačiau, šiuo atveju, tema gana priešinga ir šis kokybinis tyrimas buvo atliekamas tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės iššūkių tema. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, susiduria su įvairiais sunkumais. Kokybinio tyrimo analizė rodo, kad šiai paslaugų gavėjų grupei būtinos teikti ir įvairaus pobūdžio paslaugos. Išaiškėjo, kad būtinas ir specialistų įtraukimas, siekiant gerinti tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių ugdymą. Išaiškėjo, kad paslaugų gavėjams būtina paslaugas teikti nuosekliai, įsigilinant į kiekvieno paslaugų gavėjo poreikį bei atkreipiant dėmesį į įgūdžius, kuriuos verta tobulinti. Kadangi ankstesni tyrimai panašia tema nebuvo atliekami, dėl šios priežasties tyrimo metu atskleisti rezultatai nesuję su ankstesniais tyrimais.

Patvirtinantys teiginiai: tėvai, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, susiduria su įgūdžių (kasdieninių, socialinių, tėvystės) stoka. Asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus, kyla sunkumų pritaikant pozityvaus vaikų auklėjimo metodus, vaikų elgesio skatinimo bei drausminimo priemones. Tėvai, turintys intelekto negalią, ne visada tinkamai panaudoja tėvų valdžią. Lietuvoje vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos nėra pritaikytos asmenims, turintiems intelekto negalią. Įvairių specialistų įtraukimas į pagalbos šeimai procesą, siekiant ugdyti tėvų, turinčių proto negalią, tėvystės įgūdžius yra būtinas. Paslaugos yra teikiamos didžiąjai daliai motyvuotų paslaugų gavėjų.

Paneigiantys teiginiai: Tėvams, turintiems intelekto negalią, ne visada kyla sunkumų, susijusių su vaikų auklėjimu. Paslaugų gavėjai ne visada įvardija, kad, visų pirma, pagalbos kreipiasi į šeimos socialinius darbuotojus. Paslaugų gavėjai ne visada rodo iniciatyvą kreipiantis pagalbos.

Manoma, kad siekiant išspręsti problemas, susijusias su paslaugų gavėju, turinčiu intelekto negalią, tėvystės įgūdžių stoka, visų pirma, vertėtų įdarbinti daugiau individualios priežiūros darbuotojų, šios paslaugos galėtų būti teikiamos iki 10 val. per savaitę, tačiau galėtų būti teikiamos ne tik toms šeimoms, kuriose auga vaikai iki dviejų metų, tačiau ir visose šeimose, kuriose auga vaikai (netgi paaugliai). Taip pat pažymima, kad vertėtų individualizuoti tėvystės įgūdžių ugdymo programas asmenims, turintiems intelekto negalią. Manoma, kad, nors paslaugų gavėjai ir lankėsi pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programose, tėvystės įgūdžių stoka atsispindi dėl programų nepritaikomumo asmenims, turintiems intelekto negalią.

IŠVADOS

1. Taikant mokslinės literatūros analizę, konceptualizuoti tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžiai Lietuvos ir Ukrainos socialiniuose kontekstuose. Atlikus mokslinės literatūros analizę, paaiškėjo, kad tėvai, turintys intelekto negalią, bei auginantys vaikus, susiduria su sunkumais auginant vaikus dėl tėvystės bei socialinių įgūdžių stokos. Sprendžiant šią problemą, nustatyta, kad šiai paslaugų gavėjų grupei, neužtenka teikti tik socialines paslaugas, būtinas ir papildomų specialistų įtraukimas į pagalbos šeimai procesą, siekiant gerinti tėvų, turinčių intelekto negalią, įgūdžius tėvystės kontekste. Taip pat, siekiant geriausių rezultatų, būtinas ir teikiamų paslaugų tęstinumas bei kompleksiskumas, būtinas ir šeimos (atvejo) pagalbos šeimai proceso koordinavimas bei priežiūra. Dėl dabartinės padėties Ukrainos regionuose, nepavyko tiksliai nurodyti asmenų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių aspektą.

2. Empirinio kokybinio tyrimo rezultatai leido identifikuoti tėvų, turinčių intelekto negalią, tėvystės įgūdžių patirtis. Išsiaiškinta, kad asmenys, turintys intelekto negalią bei auginantys vaikus, dažnai gauna pagalbą, susijusią su tėvystės įgūdžių stiprinimu. Asmenys įvardija, kad dažniausi sunkumai, su kuriais jiems tenka susidurti auginant vaikus, tai vaikų nepažangumas mokykloje, polinkis į priklausomybes, vaikų bei paauglių negebėjimas tinkamai bendrauti su tėvais. Žinoma, šiuo metu, Ukrainos kontekste, manoma, kad žmonės, gyvenantys karo zonoje, taip pat susiduria su įvairiais sunkumais auginant vaikus dabartinėmis sąlygomis.

3. Išsiaiškintos ir socialinių darbuotojų (darbui su šeimomis) bei socialinių darbuotojų (atvejo vadybininkų) patirtys ugdant paslaugų gavėjų tėvystės įgūdžius. Kalbama, kad siekiant teigiamų pokyčių tėvystės įgūdžių ugdymo kontekste, būtina nurodyti paslaugų gavėjų motyvacijos lygį. Atskleista, kad specialistai paslaugas teikia gana motyvuotiems paslaugų gavėjams, tačiau yra ir kita dalis specialistų, teigiančių, kad paslaugų gavėjai neturi motyvacijos stiprinant savo tėvystės įgūdžius. Atskleista, kad paslaugų gavėjai susiduria su sunkumais, susijusiais su netinkamu tėvų valdžios panaudojimu. Taip pat teikiamų paslaugų kontekste, išsiaiškinta, kad specialistai dažniausiai konsultuoja tėvus tėvystės įgūdžių gerinimo klausimais, įtraukia papildomus specialistus, galinčius teigiamai prisidėti prie pagalbos šeimai proceso, arba nukreipia į tėvystės įgūdžių ugdymo programas, kurių metu tėvai, turintys intelekto negalią, gali pasisemti naujų idėjų ir pritaikyti šias idėjas praktikoje.

4. Atskleista, kad tėvų, turinčių proto negalią, dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose, davė teigiamų rezultatų tėvystės įgūdžių ugdymo aspektu. Išsiaiškinta, kad tėvai pradėjo taikyti skatinimo bei drausminimo priemones, į vaikų auklėjimo modelį įvedė daugiau kontrolės.

Literatūra

1. Adler A. (2008). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga
2. Bareikienė, I. (2012). *Saugaus prierašumo formavimas*. Mažeikių rajono pedagoginė psichologinė tarnyba. 2012 m. rugpjūčio 19 d. Prieiga per internetą: <https://www.ppt.mazeikiai.lm.lt/index.php/straipsniai/27-prieraisumas> (Žiūrėta: 2023-08-05).
3. Berger, P., Lukman, Th. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
4. Bowlby, J. (1973). Attachment and loss. Vol. 2. Separation anxiety and anger: Basic Books. The Tavistock Institute of Human Relations. Prieiga per internetą: <https://abebe.zohosites.com/files/John-BowlbySeparation-Anxiety-And-Anger-Attachment-and-Loss-Vol-2-1976.pdf> (Žiūrėta: 2023-08-01).
5. Breidokienė R, Radzevičienė J, Šileikienė R, Tilvikaitė E. (2018). *Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymo programa*. Vilnius.
6. D. Pūras ir E. Šumskienė (2012). *Psichikos negalią turinčių asmenų globa Lietuvoje: priklausomybė nuo paveldėtos paslaugų teikimo kultūros*. Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika, 6, 87-96. Vilnius: Vaga.
7. Dasevičiūtė J. (2009). *Muzikos terapijos taikymas psichikos sutrikim turintiems asmenims: socialini paslaugų plėtra psichiatrijos ligoninėse*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
8. Drobelenė, G. (2016). *Švietimo problemos analizė: Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
9. Eismontas E. J. *Sveikatos būklės spektrografinės analizės metodas SBSA. Sveikatos būklės atkūrimo galimybės metodu ASK*, Vilnius, 2010.
10. Fletcher, A. C., Wals, J. K., Madison, K. J., Bridges, T. H. (2008). Parenting style as a Moderator of Associations Between Maternal Disciplinary Strategies and child Well-Being. *Journal of family Issues*, 10, p. 1–21.
11. Genienė, R. (2020). *Decovidacija = deinstitucionalizacija. Savarankiškas gyvenimas ir įtrauktis į bendruomenę*. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, Vol. 21, 26–36.
12. Genienė, R., Šumskienė, E., (2015). *Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu*. Prieiga per internetą: <https://www.semanticscholar.org/paper/StacionariosglobospertvarkaLietuvojeteorijosGenien%20umskien%2097/1900cd7e85167dc4005d92882eb06ce20c04b09e> (Žiūrėta: 2023-08-07).

13. Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R., Ignatovič, E. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir tėviams*. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
14. Herbert, M., Harper-Dorton, K. (2002). *Working with Children, Adolescents, and their Parents*. Third edition. Chicago: Lyceum book.
15. Yousafzai, A. K., Rasheed, M. A., Rizvi, A., Armstrong, R., Bhutta, Z. A. (2015). *Parenting skills and emotional availability: an RCT*. *Pediatrics*, 135(5).
16. Jankauskaitė M., Šumskienė E., Levickaitė K. (2014). *Visuomenės nuostatų kitimo ir diskriminacijos priežasčių tyrimo ir rezultatų analizė*.
17. Jonynienė, J. (2010). *Tėvystės įgūdžių lavinimo programų efektyvumo veiksmių apžvalga*. *International Journal of Psychology*, 5, p. 119–137.
18. Jonynienė, V. Ž., ir Dromantienė, L. (2002). *Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje*. *Socialinis darbas*, 2(2), 24-37.
19. Jonutyte, I., Indrašienė, V., Merfeldaitė, O., Rupšienė, L., Šmitienė, G., Valeckienė, Dž. (2009). *Galimos diskriminacijos apraiškos bendrojo lavinimo mokykloje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Juodaitytė A. (2002) *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas
21. Juodraitis, A. (2002). *Probleminio elgesio nepilnamečių socializacijos prielaidų kintamosios*. *Pedagogika*, 2002, 56, p. 101-105.
22. Kandratavičienė, A. (2013). *Asmens, turinčio proto negalią, ir aplinkos sąveika: socialinės karjeros diskursas*. Daktaro disertacija.
23. Karvelienė, R. (2019) *Studentų, patekusių į negalios situaciją, įgalinimas dalyvauti aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose*. VDU: Pedagogika.
24. Keyes, C.L. (2014) *Mental Health as a Complete State: How the Salutogenic Perspective Completes the Picture*. In: *Bridging Occupational, Organizational and Public Health*, Springer, Berlin, 179-192. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-94-007-5640-3_11 (Žiūrėta: 2023-10-01).
25. Kurnickaitė, G. (2020). *Socialinių darbuotojų vertybių ir etinių kompetencijų raiška praktinėje veikloje* (bakalauro baigiamasis darbas).
26. Lapkauskienė N. *Psichikos sveikatos sutrikimai ir slaugos pagrindai*. Mokomoji knyga
27. Legkauskas, V. (2008). *Socialinė psichologija: mokomoji knyga*. Vilnius: Vaga.
28. Leliūgienė, I., Gailevičiūtė, R., Bajorienė, A. (2013). *Edukacinės kultūrinės veiklos globos namų gyventojams organizavimas*. *Science & Processes of Education/Mokslas ir Edukaciniai Procesai*, (2).

29. Lietuvos Respublikos Seimo Valstybinė šeimos politikos koncepcija. Nutarimas (2008) Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152> (Žiūrėta: 2023-10-17).
30. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas dėl atvejo vadybos aprašo patvirtinimo (2018). Prieiga per internetą: <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e884a38848fe3ec9e2> (Žiūrėta: 2023-10-17).
31. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos neįgalumo statistikos dinamika (2020). Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2?lang=lt> (Žiūrėta: 2023-11-06).
32. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342> (Žiūrėta: 2023-10-17).
33. Lindsay, G., Strand, S., Davis, H. (2011). *A comparison of the effectiveness of three parenting programmes in improving parenting skills, parent mental-well being and children's behaviour when implemented on a large scale in community settings in 18 English local authorities: the parenting early intervention pathfinder (PEIP)*. BMC Public Health, 11, 962 - 973.
34. Matusa, Stulginskienė, Uscila, Grigulytė, Karmaza (2009) *Smurto artimoje aplinkoje atvejai: rekomendacijos policijos pareigūnams*. Vilnius: Vaga.
35. Mažeikienė, N., Ruškus, J., Naujanienė, R., Motiečienė, R., Dvarionas, D. (2013). *Igalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste*. Kaunas: VDU.
36. *Neįgaliųjų socialinės integracijos veiklos rezultatų ir Jungtinių tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo 2017 m. stebėsenos ataskaita*, (2018).
37. Okunevičiūtė Neverauskienė L., Gruževskis B., Okunevičaitė G. (2012). Galim diskriminacijos apraišk bei visuomenės tolerancijos varioms socialinėms grupėms vertinimas. Vilnius.
38. Petrauskienė, A., ir Kudarauskienė, V. (2019). *Artimųjų, globojančių šizofrenija sergančius asmenis, patirtis tenkinant pagalbos poreikį*. Socialinis darbas, 17(1), 6–20. doi: 10.13165/SD-19-17-1-01
39. Plioplytė, M., & Jurgelėnaitė, L. (2016). *Challenges of social work practice with persons with mental health disabilities: A literature review*. Social Work, 15(2), 24-32.
40. Plummer, S., Findley, P. A. (2012) *Women With Disabilities 'Experience With Physical and Sexual Abuse: A Review of the Literature and Implication for the Field*. TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE. Nr. 13 (I). 15-29 psl.

41. Račkauskienė, S., (2018). *Tėvų, patiriančių socialinę riziką, patirtys po pozityvios tėvystės mokymų*. Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose, Nr.14, p. 87-97.
42. Raudeliūnaitė, E., & Buškevičiūtė, R. (2014). *Ethical and legal issues in the nursing care of hospitalized patients with dementia in Lithuania*. Nursing Ethics, 21(1), 50-60.
43. Reese, R. J., Slone, N. C., Soares, N., & Sprang, R. (2015). Using telepsychology to provide a group parenting program: A preliminary evaluation of effectiveness. *Psychological Services*, 12(3), 274–282. <https://doi.org/10.1037/ser0000018> (Žiūrėta: 2023-10-01).
44. Rupšienė, L., (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodai*. Prieiga per internetą: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodol.pdf (Žiūrėta: 2023-10-01).
45. Ruškus J. (2014). *Kaip (ne) vadinti turinčius negalią?* Kaunas: VDU.
46. Ruškus J., Mažeikis G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinės patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: ŠU.
47. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
48. Ruškus, J. (2020). *Diskriminacija negalios pagrindu turi būti baudžiama*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
49. Saveikienė, D. ir Baranauskienė, I. (2018). *Pursuit of inclusive education: inclusion of teachers in inclusive education*. Society. Integration. Education proceedings of the international scientific conference. Volume, may 25th -26th, 2018. 39-53.
50. Tėvų mokymo auklėti vaiką programa STEP. Prieiga per internetą: <http://www.stepgrupes.lt/step-programa/step-idejos/> (Žiūrėta: 2023-11-06).
51. Vaicekauskienė, V., Savickienė, E. (2013). *Pagyvenusių žmonių požiūris į gaunamas socialines paslaugas: Karoliniškių seniūnijos atvejis*. Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos, 2, 217-230.
52. Vazonienė, G. (2010). *Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2(27): 186-204.
53. Vazonienė, G. (2010). *Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2(27): 186-204.
54. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., ir Matulevičiūtė, D. (2016). Tėvystės įgūdžių lavinimas tėvų grupėse: socialinių darbuotojų patirties refleksija. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, 18(2), 77-91.
55. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Liobikienė, T. N., (2012). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje. Tėvystės ir vaikų socialinių gebėjimų lavinimas*. Mokomoji knyga. Kaunas: VDU.

56. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.
57. *Žmonių, turinčių negalią, teisės (Права людей з інвалідністю)*, (2013). Prieiga per internetą: <http://khpg.org/index.php?id=1362660945> (2023-11-05).
58. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

Patricija Puodžiūtė

PARENTING SKILLS OF PERSONS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES: ANALYSIS
OF SUBJECTIVE EXPERIENCES

The Master Thesis

SUMMARY

The problem and relevance of the research. Currently, the topic of developing parenting skills for persons with intellectual disabilities is becoming popular in society. People with intellectual disabilities are a particularly vulnerable part of society. At the end of 2022, it was determined that the number of people with disabilities in the country is 223 thousand. persons with any disability (mental or physical), compared to 2021 according to statistics, this number has slightly decreased. According to the data of the Ministry of Social Security and Labor, in 2022 there were 146.7 thousand persons of working age with disabilities. persons, compared to 2021, this number also slightly decreased. According to SADM data, in 2022 at the end of 2016, there were 146,706 persons of working age with disabilities and 16,031 children with disabilities. Also in Lithuania in 2020 the total number of persons with disabilities is indicated - 214,319 adults (Disability Statistics and Dynamics, 2020). Of these, 29,425 persons are recognized as having an intellectual disability of varying severity (Number of sick persons by diagnosis group, 2018). It is emphasized that parents with intellectual disabilities have difficulties in developing parenting skills, as a result of which children lack the necessary knowledge, social and hygienic skills, many problems arise in the lives of children and adolescents, improper behavior of children and adolescents, lack of socialization become evident. It should be noted that parents with a low level of intelligence are often unable to ensure a successful future for their children, because the majority of children who grew up in similar families often face social helplessness. To define the research problem, it would be appropriate to rely on the opinion of foreign authors. The author of US sources (Feldman, 2002), states "Parents with intellectual disabilities are overrepresented in child maltreatment cases and have a variety of parenting skill deficits. Their children are at risk for neglect, developmental delay, and behavioral disorders. This review of parenting education interventions for such parents identified 20 published studies with adequate outcome data. A total of 190 such parents (188 mothers, 2 fathers), with IQs ranging from 50 to 79 were involved. Parenting skills trained included basic child-care, safety, nutrition, problem solving, positive parent-child interactions, and child behavior management. The most common instructional approach was behavioral (e.g., task analysis, modeling, feedback, reinforcement). Overall, initial training, follow-up, and social validity results are encouraging." According to the results of the

study, it is determined that it is not enough to introduce parenting skills to parents with intellectual disabilities, for this reason, it is assumed that parents with intellectual disabilities it is necessary to provide various types of complex services and to involve specialists in the process of helping the family in order to strengthen the parenting skills of parents. In order to "voice" the view in modern society that the attitude towards a person with an intellectual disability has changed in a positive direction, disabled people are given more and more rights and freedoms in order to fully integrate into modern society. Persons with intellectual disabilities often also experience discrimination due to the creation of social relationships: regarding legalization of marriage, family creation, personal relationships with other people. People with intellectual disabilities are less informed about sexuality, have less sexual experience, lack of sex education, all of which can affect their quality of life. Without proper sex education, people with intellectual disabilities are at high risk of experiencing sexual exploitation and unplanned pregnancy (Kandratavičienė, 2015). As a result, people with intellectual disabilities, although they do not have adequate parenting or social skills, often still strive to create families and have children. Because of this, it is not uncommon for this group of service recipients to lack the appropriate knowledge and skills to raise their children in positive ways. We can be happy that in Lithuania the process of integration of the disabled into society is going a little smoother, but due to the current situation (the war in the regions of Ukraine), it is understandable why this process is taking a little longer. In the face of the war in Ukraine, the need for various services in Ukraine has increased.

Novelty of the subject. In many cases, the development of parenting skills is associated with the safety of the child, his proper upbringing in the family, manifestations of primary socialization in order for the child to grow up as a full-fledged personality. According to a famous youth activity coordinator and psychologist (Karmazos, 2009), parenthood is associated with skills that help them raise their children and take care of the family's future well-being. Also, the State Concept of Family Policy (Resolution of the Seimas of the Republic of Lithuania (2008, Article 3, 1 d) provides for "implementing a policy that supports and strengthens the institution of the family, ensuring general conditions by providing differentiated assistance from the state and public institutions in families in all areas in order to create the conditions for the family to become an autonomous, responsible, strong and self-sufficient institution that can fully perform its functions". However, the performance of these functions does not always work for persons with intellectual disabilities and those raising children. For some time now, a phenomenon has emerged in Lithuania that families with parents with intellectual disabilities, and raising children, face various difficulties: children's lack of social and hygienic skills, lack of progress in school, difficulties in communicating with peers. As a result, all these problems do not bring positive results for the further development of the child and possible successful creation of the future. There are also

several problems, which the parents themselves face. It is quite difficult for parents with intellectual disabilities to communicate with the administration of their children's school, to ensure health care for the child. Parents often lack parenting skills as well, but relying on parenting skills alone may not always be a successful practice.

It can be seen that the data on the main challenges of parenting skills of parents with intellectual disabilities is not very researched, for this reason, more data is found through foreign sources. Although this topic is a certain phenomenon in modern society, it is believed that in order to achieve positive results, it is necessary to analyze this topic and understand the basic parenting skills for parents with intellectual disabilities. It is understandable that parents with intellectual disabilities do not always succeed in instilling certain life values and norms of appropriate behavior in their children, because when working with parents with intellectual disabilities, only specific knowledge in the aspect of parenting skills or certain abilities is not enough, comprehensive services are required, which thanks to which more effective changes in the family are possible.

Problematic issues of the work: What challenges do parents with intellectual disabilities who raise children have to face (from the point of view of service recipients and professionals working with the family). What social services are provided to this group of service recipients based on the model of social services provided by Lithuania and Ukraine? What is the parenting skills development model in Lithuania and Ukraine?

The object of the research is the subjective experience of persons with intellectual disabilities, parenting skills, and the context of opinions of social workers.

The aim. To reveal and analyze the subjective experiences of parenting skills of persons with intellectual disabilities.

Research tasks:

1. Based on the analysis of scientific literature, conceptualize the parenting skills of persons with intellectual disabilities in raising children in the social contexts of Lithuania and Ukraine.
2. To reveal the experience of parenting skills of persons with intellectual disabilities.
3. To identify the experience of social workers in developing parenting skills for parents with intellectual disabilities.
4. To present the subjective experiences of parents with mental disabilities who participated in parenting skills development programs.

Research methodology and methods:

1. Theoretical: analysis of scientific literature and documents related to the analyzed topic in order to theoretically support the development of parenting skills of parents with intellectual disabilities in the context of social work.

2. Empirical:

- Qualitative research method, semi-structured interviews with social workers (working with families) to reveal their experiences in developing parenting skills for parents with intellectual disabilities.
- Semi-structured interviews with parents of families with intellectual disabilities who have participated in parenting skills training programs to reveal their experiences in parenting skills training.
- Research data were processed using content analysis.

Research participants: A criterion-referenced strategy of purposive sample unit selection was used to form the research sample. 3 social workers (working with families) and 2 social workers (case managers) participated in the study. The study also included 5 parents with intellectual disabilities who participated in parenting skills training programs.

Research participants: A criterion-referenced strategy of purposive sample unit selection was used to form the research sample. 3 social workers (working with families) and 2 social workers (case managers) participated in the study. The study also included 5 parents with intellectual disabilities who participated in parenting skills training.

A criterion strategy of purposive sample unit selection was applied to form the research sample. Criterion strategy helps ensure the quality of research data, extremely informative cases can be selected (Žydzūnaitė and Sabaliauskas, 2017). The following criteria are set for RPBSPC representatives: 1. Social workers (for work with families) and social workers (case managers) must provide social services to persons with intellectual disabilities and raising children. 2. Specialists working with families must be involved in the process of providing family support in order to develop or strengthen the parenting skills of service recipients with intellectual disabilities.

The survey sample. The research sample was 5 subjects, recipients of services receiving RPBSPC social services (individuals with intellectual disabilities and raising children). Since social care specialists often work with service recipients who have mental disabilities and are raising children, for this reason, specialists working with families - RPBSPC social workers (for work with families) providing social care services to families - also participated in the study. And RPBSPC social workers (case managers) who provide services related to the case management process.

Using qualitative research interview questions and semi-structured interview methods, 5 specialists working with service recipients with intellectual disabilities and raising children were interviewed. All these specialists provide social services to families experiencing social risk phenomena in Radviliškis city and district. Out of these 5 specialists, 3 social workers (working with families) and 2 family social workers (case managers) were interviewed. The specialists

working with families who took part in the study were women, as this social service institution only employs women. The questions of the interview protocol of specialists working with the family did not change, because the positions held by both groups of specialists require a social worker's higher education. The tables present the socio-demographic characteristics of the research participants.

The results of the empirical qualitative study revealed that the specialists involved in the study, who work with parents with intellectual disabilities, provide quite a variety of services, which consist of general and special services. First of all, specialists organize help for the family and coordinate the provision of this help. Also, specialists carry out family social care and family monitoring. Since the study interviewed not only social workers (working with families), but also family social workers (case managers), the results of the empirical study revealed that social workers providing services also provide services related to the case management process - assessment of family needs, provision of complex services . From the point of view of specialists, the provision of services is related to positive changes in the family. Since the provision of services is focused on helping the family, specialists note that positive changes in the field of parenting skills of parents are observed when providing services to the family. Also, specialists who tend to include other specialists in the process of helping the family - psychologists, psychiatrists, individual care workers, social workers working in the children's day care center. According to specialists, positive changes in families are observed more often than negative ones, although there is ongoing work with the family and the needs of this family, only positive changes are observed in the family.

It was revealed that motivated service recipients willing to accept services are more common in staff practice. For some specialists, there are also unmotivated service recipients, although in the aspect of parenting skills development for parents with intellectual disabilities, the level of motivation is quite important for achieving positive changes in the family, in terms of improving parenting skills. It is natural that parents with intellectual disabilities and raising children lack social, hygiene and parenting skills. Because of this, the family faces difficulties in properly fulfilling their responsibilities as parents. Specialists point out that parents often fail to provide safe conditions for their children to grow up, as a result, police officers are often called, and drinking is common at home. Also, parents are not able to meet the needs of children, they lack parenting skills and everyday skills. To overcome these difficulties, specialists also use certain methodologies and tools. In this aspect, specialists often give advice on raising and caring for children, refer to "Positive parenting" courses, during which parents learn more useful information. However, when developing the parenting skills of parents, it is noticed that it is difficult to persuade some parents to go to this program, the motivation of the service recipients is low, but

for the other part of people, the motivation is there and the programs are successfully implemented. It is assumed that positive parenting skills training programs can become a tool to strengthen the parenting skills of parents with intellectual disabilities.

It was determined that the positive results would be less for parents with special needs if only the services of social workers were provided, and it is necessary to involve other specialists in the family assistance process in order to strengthen the parenting aspect of service recipients. According to experts, since the persons who receive services often have mental disabilities, psychologists are also involved in helping the family. Specialists pointed out that in most cases, the family support process involves parenting skills development specialists, directing service recipients to positive parenting skills development programs. It also involves individual care workers in order to develop the parenting skills of service recipients and improve daily skills. When referring service recipients to parenting skills development programs, it is observed that often the programs are conducted for quite motivated service recipients, although the opposite also happens, the service recipients may not be motivated. Social workers and case managers point out that the problems that encourage and direct service recipients to develop their parenting skills are quite diverse: lack of social and parenting skills, neglect of children's emotions, children's inclination towards addictions, children's underachievement at school, interpersonal problems, not paying enough attention. The following aspect is also noticeable - parents with mental disabilities often adapt their upbringing according to the model in which they were brought up themselves. Specialists point out that positive parenting skills training programs can be conducted in a contact and remote way. The main positive parenting skills development program implemented in Lithuania is "Positive parenting every day", this program was created under the program of the NGO "Save the children" and is being successfully implemented. However, parents with intellectual disabilities do not always understand the information conveyed in training, as a result of which it is difficult for specialists to carry out contact consultations, because training programs for persons with intellectual disabilities are often not individualized, for this reason, there are more disturbances that prevent the development of a successful program.

CONCLUSIONS

1. By applying the analysis of scientific literature, the parenting skills of parents with intellectual disabilities were conceptualized in the social contexts of Lithuania and Ukraine. After analyzing the scientific literature, it became clear that parents with intellectual disabilities and raising children face difficulties in raising children due to a lack of parenting and social skills. In solving this problem, it was found that for this group of service recipients, it is not enough to provide only social services, it is also necessary to involve additional specialists in the family support process in order to improve the parenting skills of parents with intellectual disabilities. Also, in order to achieve the best results, the continuity and complexity of the provided services is necessary, as well as the coordination and supervision of the process of family (case) assistance to the family. Due to the current situation in the regions of Ukraine, it was not possible to accurately indicate the aspect of parenting skills of persons with intellectual disabilities.

2. The results of the empirical qualitative study allowed identification of parenting skill experiences of parents with intellectual disabilities. It was found that persons with intellectual disabilities and raising children often receive help related to strengthening parenting skills. Individuals state that the most common difficulties they have to face when raising children are children's underachievement in school, tendency to addictions, children's and teenagers' inability to properly communicate with their parents. Of course, at the moment, in the context of Ukraine, it is believed that people living in a war zone also face various difficulties in raising children in the current conditions.

3. The experiences of social workers (for work with families) and social workers (case managers) in developing the parenting skills of service recipients were also clarified. It is said that in order to achieve positive changes in the context of parenting skills development, it is necessary to indicate the level of motivation of service recipients. It was revealed that specialists provide services to quite motivated service recipients, but there is another part of specialists who claim that service recipients lack motivation in strengthening their parenting skills. It was revealed that service recipients face difficulties related to misuse of parental authority. Also in the context of the services provided, it was found that professionals usually advise parents on improving parenting skills, involve additional professionals who can positively contribute to the family support process, or refer to parenting skills development programs, during which parents with intellectual disabilities can get new ideas and put these ideas into practice.

4. It was revealed that the participation of parents with mental disabilities in parenting skills development programs gave positive results in the aspect of parenting skills development. It was found out that parents started to apply encouragement and discipline measures, and introduced more control into the child-rearing model.

Literature

1. Adler A. (2008). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga
2. Bareikienė, I. (2012). *Saugaus prierašumo formavimas*. Mažeikių rajono pedagoginė psichologinė tarnyba. 2012 m. rugpjūčio 19 d. Prieiga per internetą: <https://www.ppt.mazeikiai.lm.lt/index.php/straipsniai/27-prieraisumas> (Žiūrėta: 2023-08-05).
3. Berger, P., Lukman, Th. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
4. Bowlby, J. (1973). Attachment and loss. Vol. 2. Separation anxiety and anger: Basic Books. The Tavistock Institute of Human Relations. Prieiga per internetą: <https://abebe.zohosites.com/files/John-BowlbySeparation-Anxiety-And-Anger-Attachment-and-Loss-Vol-2-1976.pdf> (Žiūrėta: 2023-08-01).
5. Breidokienė R, Radzevičienė J, Šileikienė R, Tilvikaitė E. (2018). *Pozityvios tėvystės įgūdžių mokymo programa*. Vilnius.
6. D. Pūras ir E. Šumskienė (2012). *Psichikos negalią turinčių asmenų globa Lietuvoje: priklausomybė nuo paveldėtos paslaugų teikimo kultūros*. Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika, 6, 87-96. Vilnius: Vaga.
7. Dasevičiūtė J. (2009). *Muzikos terapijos taikymas psichikos sutrikim turintiems asmenims: socialini paslaugų plėtra psichiatrijos ligoninėse*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
8. Drobelenė, G. (2016). *Švietimo problemos analizė: Tėvystės gebėjimų ugdymo veiksmingumo didinimo perspektyvos*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
9. Eismontas E. J. *Sveikatos būklės spektrografinės analizės metodas SBSA. Sveikatos būklės atkūrimo galimybės metodu ASK*, Vilnius, 2010.
10. Fletcher, A. C., Wals, J. K., Madison, K. J., Bridges, T. H. (2008). Parenting style as a Moderator of Associations Between Maternal Disciplinary Strategies and child Well-Being. *Journal of family Issues*, 10, p. 1–21.
11. Genienė, R. (2020). *Decovidacija = deinstitucionalizacija. Savarankiškas gyvenimas ir įtrauktis į bendruomenę*. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, Vol. 21, 26–36.
12. Genienė, R., Šumskienė, E., (2015). *Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu*. Prieiga per internetą: <https://www.semanticscholar.org/paper/StacionariosglobospertvarkaLietuvojeteorijosGenien%20umskien%2097/1900cd7e85167dc4005d92882eb06ce20c04b09e> (Žiūrėta: 2023-08-07).

13. Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R., Ignatovič, E. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams*. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
14. Herbert, M., Harper-Dorton, K. (2002). *Working with Children, Adolescents, and their Parents*. Third edition. Chicago: Lyceum book.
15. Yousafzai, A. K., Rasheed, M. A., Rizvi, A., Armstrong, R., Bhutta, Z. A. (2015). *Parenting skills and emotional availability: an RCT*. *Pediatrics*, 135(5).
16. Jankauskaitė M., Šumskienė E., Levickaitė K. (2014). *Visuomenės nuostatų kitimo ir diskriminacijos priežasčių tyrimo ir rezultatų analizė*.
17. Jonynienė, J. (2010). *Tėvystės įgūdžių lavinimo programų efektyvumo veiksnių apžvalga*. *International Journal of Psychology*, 5, p. 119–137.
18. Jonynienė, V. Ž., ir Dromantienė, L. (2002). *Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje*. *Socialinis darbas*, 2(2), 24-37.
19. Jonutytė, I., Indrašienė, V., Merfeldaitė, O., Rupšienė, L., Šmitienė, G., Valeckienė, Dž. (2009). *Galimos diskriminacijos apraiškos bendrojo lavinimo mokykloje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Juodaitytė A.(2002) *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas
21. Juodraitis, A. (2002). *Probleminio elgesio nepilnamečių socializacijos prielaidų kintamosios*. *Pedagogika*, 2002, 56, p. 101-105.
22. Kandratavičienė, A. (2013). *Asmens, turinčio proto negalią, ir aplinkos sąveika: socialinės karjeros diskursas*. Daktaro disertacija.
23. Karvelienė, R. (2019) *Studentų, patekusių į negalios situaciją, įgalinimas dalyvauti aukštojo mokslo tarptautinėse veiklose*. VDU: Pedagogika.
24. Keyes, C.L. (2014) *Mental Health as a Complete State: How the Salutogenic Perspective Completes the Picture*. In: *Bridging Occupational, Organizational and Public Health*, Springer, Berlin, 179-192. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-94-007-5640-3_11 (Žiūrėta: 2023-10-01).
25. Kurnickaitė, G. (2020). *Socialinių darbuotojų vertybių ir etinių kompetencijų raiška praktinėje veikloje* (bakalauro baigiamasis darbas).
26. Lapkauskienė N. *Psichikos sveikatos sutrikimai ir slaugos pagrindai*. Mokomoji knyga
27. Legkauskas, V. (2008). *Socialinė psichologija: mokomoji knyga*. Vilnius: Vaga.
28. Leliūgienė, I., Gailevičiūtė, R., Bajorienė, A. (2013). *Edukacinės kultūrinės veiklos globos namų gyventojams organizavimas*. *Science & Processes of Education/Mokslas ir Edukaciniai Procesai*, (2).

29. Lietuvos Respublikos Seimo Valstybinė šeimos politikos koncepcija. Nutarimas (2008) Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152> (Žiūrėta: 2023-10-17).
30. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas dėl atvejo vadybos aprašo patvirtinimo (2018). Prieiga per internetą: <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e884a38848fe3ec9e2> (Žiūrėta: 2023-10-17).
31. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos neįgalumo statistikos dinamika (2020). Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2?lang=lt> (Žiūrėta: 2023-11-06).
32. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342> (Žiūrėta: 2023-10-17).
33. Lindsay, G., Strand, S., Davis, H. (2011). *A comparison of the effectiveness of three parenting programmes in improving parenting skills, parent mental-well being and children's behaviour when implemented on a large scale in community settings in 18 English local authorities: the parenting early intervention pathfinder (PEIP)*. BMC Public Health, 11, 962 - 973.
34. Matusa, Stulginskienė, Uscila, Grigulytė, Karmaza (2009) *Smurto artimoje aplinkoje atvejai: rekomendacijos policijos pareigūnams*. Vilnius: Vaga.
35. Mažeikienė, N., Ruškus, J., Naujanienė, R., Motiečienė, R., Dvarionas, D. (2013). *Igalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste*. Kaunas: VDU.
36. *Neįgaliųjų socialinės integracijos veiklos rezultatų ir Jungtinių tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo 2017 m. stebėsenos ataskaita*, (2018).
37. Okunevičiūtė Neverauskienė L., Gruževskis B., Okunevičaitė G. (2012). Galim diskriminacijos apraišk bei visuomenės tolerancijos varioms socialinėms grupėms vertinimas. Vilnius.
38. Petrauskienė, A., ir Kudarauskienė, V. (2019). *Artimųjų, globojančių šizofrenija sergančius asmenis, patirtis tenkinant pagalbos poreikį*. Socialinis darbas, 17(1), 6–20. doi: 10.13165/SD-19-17-1-01
39. Plioplytė, M., & Jurgelėnaitė, L. (2016). *Challenges of social work practice with persons with mental health disabilities: A literature review*. Social Work, 15(2), 24-32.
40. Plummer, S., Findley, P. A. (2012) *Women With Disabilities 'Experience With Physical and Sexual Abuse: A Review of the Literature and Implication for the Field*. TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE. Nr. 13 (I). 15-29 psl.

41. Račkauskienė, S., (2018). *Tėvų, patiriančių socialinę riziką, patirtys po pozityvios tėvystės mokymų*. Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose, Nr.14, p. 87-97.
42. Raudeliūnaitė, E., & Buškevičiūtė, R. (2014). *Ethical and legal issues in the nursing care of hospitalized patients with dementia in Lithuania*. Nursing Ethics, 21(1), 50-60.
43. Reese, R. J., Slone, N. C., Soares, N., & Sprang, R. (2015). Using telepsychology to provide a group parenting program: A preliminary evaluation of effectiveness. *Psychological Services*, 12(3), 274–282. <https://doi.org/10.1037/ser0000018> (Žiūrėta: 2023-10-01).
44. Rupšienė, L., (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodai*. Prieiga per internetą: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodol.pdf (Žiūrėta: 2023-10-01).
45. Ruškus J. (2014). *Kaip (ne) vadinti turinčius negalią?* Kaunas: VDU.
46. Ruškus J., Mažeikis G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinės patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: ŠU.
47. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
48. Ruškus, J. (2020). *Diskriminacija negalios pagrindu turi būti baudžiama*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
49. Saveikienė, D. ir Baranauskienė, I. (2018). *Pursuit of inclusive education: inclusion of teachers in inclusive education*. Society. Integration. Education proceedings of the international scientific conference. Volume, may 25th -26th, 2018. 39-53.
50. Tėvų mokymo auklėti vaiką programa STEP. Prieiga per internetą: <http://www.stepgrupes.lt/step-programa/step-idejos/> (Žiūrėta: 2023-11-06).
51. Vaicekauskienė, V., Savickienė, E. (2013). *Pagyvenusių žmonių požiūris į gaunamas socialines paslaugas: Karoliniškių seniūnijos atvejis*. Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos, 2, 217-230.
52. Vazonienė, G. (2010). *Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2(27): 186-204.
53. Vazonienė, G. (2010). *Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2(27): 186-204.
54. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., ir Matulevičiūtė, D. (2016). Tėvystės įgūdžių lavinimas tėvų grupėse: socialinių darbuotojų patirties refleksija. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, 18(2), 77-91.
55. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Liobikienė, T. N., (2012). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje. Tėvystės ir vaikų socialinių gebėjimų lavinimas*. Mokomoji knyga. Kaunas: VDU.

56. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.
57. *Žmonių, turinčių negalią, teisės (Права людей з інвалідністю)*, (2013). Prieiga per internetą: <http://khpg.org/index.php?id=1362660945> (2023-11-05).
58. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

PRIEDAI

TYRIMO OBJEKTO OPERACIONALIZACIJA

Asmenų turinčių intelekto negalią tėvystės įgūdžiai: subjektyvių patirčių analizė

Specialistams, dirbantiems su šeima

<i>Duomenys apie respondentą</i>	<i>Darbo stažas</i>	<i>Bendrieji klausimai respondentams</i>
<i>Diagnostinės sritys</i>	<i>Kintamieji</i>	<i>Indikatoriai</i>
<i>Profesijos aktualumas</i>	<i>Socialinio darbuotojo veikla</i>	Kokia jūsų profesija?
<i>Socialinių paslaugų teikimo galimybės, paslaugų gavėjų spektras</i>	<i>Socialinių paslaugų teikimas ir pagrindinis paslaugų gavėjų spektras</i> Socialiniai darbuotojai, kurių aukštas socialinio kapitalo lygis, pasiekia geresnių rezultatų, dirbant su paslaugų gavėjais, nei mažos bendruomenės specialistas, kuris neturi pakankamai įgūdžių bei žinių. (Eidukevičiūtė, Večkienė (2014).	Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams? Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras? Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?
<i>Darbo su asmenimis, turinčiais intelekto negalią bei auginančiais vaikus veikla</i>	<i>Negalės samprata socialinio darbo kontekste</i> TLK-10-AM pateikiama klasifikacija apima ypač platų spektrą psichikos ir elgesio sutrikimų, sukeltų biologinių, psichologinių, socialinių veiksnių ar psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. (Benkuskas, 2012).	Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe? Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe? Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas? Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?

<i>Paslaugų gavėjų motyvacija priimti teikiamas paslaugas</i>	„Tėvystės įgūdžių lavinimo teorinis pagrindas - kritinė teorija, kuri teigia, kad „pasaulis yra žmonių sąmonės konstruktas, ir pažinimas vyksta šiuos konstruktus atpažįstant, rekonstruojant ir kritikuojant“ (Mažeikienė, 2013).	Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?
<i>Sunkumai šeimoje (tėvystės aspektu)</i>	„vaikai labai linkę prieštarauti, tarp jų pasitaiko tokių, kurie į kiekvieną pasiūlymą atsako “ne”. Kartu jie nebūtinai tiesmukai demonstruoja pasipriešinimą.“ (Adler, 2008).	Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?
<i>Sunkumai šeimoje (ugdant tėvystės įgūdžius)</i>	Išaiškinta, kad prieraišumo teorija grįsta ką tik gimusio vaiko bandymu pažinti pasaulį “ką tik gimęs kūdikis patenka į nežinomą pasaulį, santykiai su mama kūdikiui tampa jam svarbiu informacijos šaltiniu, todėl būtent ankstyvame amžiuje tarpasmeninių santykių kontekste kuriamas prieraišumas, kuris formuojasi tik gimus vaikui“. (Bareikienė, 2012).	Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?
<i>Tėvystės įgūdžių ugdymo programos Lietuvoje</i>	„Pozityvus auklėjimas yra grindžiamas vaiko teisėmis į sveiką vystymąsi, apsaugą nuo smurto ir įsitraukimu į sprendimų priėmimą.“ (VO „Gelbėkit vaikus“ programa „Pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai, 2016).	Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink? Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

<i>Tėvystės įgūdžių ugdymo programų pritaikomumas asmenims, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus</i>	Tėvystės įgūdžių ugdymo programos specialistai, esant poreikiui, pritaiko individualiai.	Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?
<i>Tėvystės įgūdžių ugdymas</i>	<i>Tėvystės įgūdžių ugdymas teikiant socialines paslaugas</i> Tėvystės įgūdžių sąvoka mokslinėje literatūroje vartojama greta pozityviosios tėvystės. LR atvejo vadybos tvarkos apraše (2018) tėvystės įgūdžiai reglamentuoti kaip „vaiko priežiūra, vaiko saugumas, emocinis palaikymas ir pozityvus auklėjimas“. (Atvejo vadybos tvarkos aprašas, 2018).	Kokiu būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus? Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius? Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?

TYRIMO OBJEKTO OPERACIONALIZACIJA

Asmenų turinčių intelekto negalią tėvystės įgūdžiai: subjektyvių patirčių analizė

Paslaugų gavėjams

<i>Diagnostinės sritys</i>	<i>Kintamieji</i>	<i>Indikatoriai</i>
<i>Paslaugų prieinamumas tėvams, turintiems intelekto negalią</i>	<i>Teikiamų paslaugų svarba</i> Atsižvelgiant į teisės aktuose įvardintą sąvoką išsivirtina „socialinę riziką patiriančių šeimų“ ar „šeimų, patiriančių socialinę riziką“ terminai. laikosi nuostatos, kad šeima patiria ne socialinę riziką, o socialinės rizikos veiksnius. (Augutavičius, 2019).	Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos? Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę? Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?
<i>Sunkumai ugdant vaikus</i>	<i>Tėvystės sunkumai paslaugų gavėjo kontekste</i> S. Račkauskienė (2018) ir J. Kasnauskienė (2010) nurodo, kad dažna riziką patiriančių šeimų problema yra socialinių bei tėvystės įgūdžių stoka. Tėvystės įgūdžių stoką tokiose šeimose dažnai nulemia nesupratimas apie vaikų auklėjimą. Socialinę riziką patiriančių šeimų tėvų tėvystės įgūdžių ugdymas yra aktualus, nes šiose šeimose susiduriama su įvairiomis socialinėmis problemomis, kurioms išspręsti reikia atitinkamų žinių ir įgūdžių. (Račkauskienė, 2018), (Kasnauskienė, 2010).	Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus? Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?
<i>Pokyčiai pradėjus dalyvauti tėvystės įgūdžių ugdyme</i>	<i>Paslaugų gavėjų Tėvystės aspektas</i> LR šeimos stiprinimo įstatyme (2017) teigiama, jog šeimos	Kiek vaikų turite?

	pagrindas yra vyro ir moters laisvas apsisprendimas prisiimti šeimai būdingas pareigas. (LR Šeimos stiprinimo įstatymas, 2017)	Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?
<i>Kitų specialist įsitraukimas ugdant tėvų, turinčių intelekto negalių, tėvystės įgūdžius</i>	<i>Ugdo tėvų, turinčių intelekto negalių tėvystės įgūdžius</i> Teikia pagalbą sunkumų patiriančiam asmeniui (šeimai) rūpinantis vaikais, užtikrinant jų saugumą, poreikių tenkinimą, pagal nustatytus individualius asmens (šeimos) poreikius, sudarytą pagalbos šeimai planą, bendradarbiaujant su socialiniu darbuotoju, atvejo vadybininku (Individualios priežiūros specialisto tvarkos aprašas, 2021)	Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?

**KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU KLAUSIMAI
(SD), (AV)**

1. Kokia jūsų profesija?
2. Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?
3. Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?
4. Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?
5. Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?
6. Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?
7. Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?
8. Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?
9. Koku būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?
10. Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?
11. Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?
12. Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?
13. Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?
14. Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?
15. Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?
16. Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?
17. Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU KLAUSIMAI

(PG)

1. Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?
2. Kiek turite vaikų?
3. Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?
4. Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?
5. Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?
6. Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?
7. Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?
8. Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę?

KOKYBINIUI TYRIMUI ATLIKTI PANAUDOTI INTERVIU KLAUSIMAI

Klausimai socialiniams darbuotojams (darbui su šeimomis) ir socialiniams darbuotojams (atvejo vadybininkams)

Demografiniai duomenys:

Kokia Jūsų profesija?

Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?

Temos klausimai:

1. Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?
2. Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?
3. Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?
4. Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?
5. Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?
6. Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?
7. Koku būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?
8. Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?
9. Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?
10. Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?
11. Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?
12. Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?
13. Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?
14. Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?
15. Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

KOKYBINIUI TYRIMUI ATLIKTI PANAUDOTI INTERVIU KLAUSIMAI

Klausimai tėvams, turintiems intelekto negalią, bei dalyvavusiems tėvystės įgūdžių ugdymo programose

Demografiniai duomenys:

Kiek turite vaikų?

Temos klausimai:

1. Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?
2. Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?
3. Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?
4. Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?
5. Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?
6. Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?
7. Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę?

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(SD1)

Protokolas Nr. 1 (SD1)

Kokia Jūsų profesija?

Socialinė darbuotoja (darbu su šeimomis).

Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?

Kompleksines socialines paslaugas (konsultavimas, informavimas, lydėjimas, tarpininkavimas).

Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?

Dirbu su 3 šeimomis, kurios turi intelekto negalią, kurios augina vaikus. Šeimos noriai priima socialinio darbuotojo pagalbą, esant poreikiui patys kreipiasi pagalbos.

Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?

Tėvai ir jų vaikai patiria socialinę atskirtį, reikalingas tarpininkavimas tarp tėvų ir institucijų (gydymo įstaigų, ugdymo įstaigų, kitų įstaigų) tinkamai atstovaujant vaikų interesus. Tėvams trūksta tėvystės įgūdžių, nežino kaip tinkamai auklėti vaikus, negeba tinkamai diegti vertybių.

Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?

Tėvai stokojantys tėvystės įgūdžių, tėvai stokojantys socialinių įgūdžių, turintys priklausomybes.

Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?

5 metai.

Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?

Dauguma paslaugų gavėjų noriai priima teikiamas socialines paslaugas, esant poreikiui kreipiasi pagalbos, išsako savo problemas, bendradarbiauja su socialiniu darbuotoju siekiant teigiamų pokyčių. Yra dalis paslaugų gavėjų, kurie nemotyvuoti priimti siūlomos specialistų pagalbos, neprisiima atsakomybės už savo veiksmus, kaltina kitus asmenis, specialistus.

Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?

Teikiant socialines paslaugas, paslaugų gavėjai gauna iš specialistų pagalbą siekiant teigiamų pokyčių šeimose. Paslaugų gavėjai yra nuolat konsultuojami, informuojami vaikų priežiūros, auginimo, auklėjimo klausimais. Teikiant socialines paslaugas stengiamasi tėvus įgalinti savarankiškam funkcionavimui.

Kokiu būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?

Paslaugų gavėjai turintys intelekto negalią nuolat konsultuojami kasdienių darbų klausimais, vaikų auklėjimo, ugdymo, vaikų priežiūros klausimais. Tėvai nuolat informuojami ir informuojami dėl tėvų pareigų atlikimo.

Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?

Intelektu negalią turintys tėvai, stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių. Tėvai stengiasi auklėti, ugdyti ir prižiūrėti pagal savo supratimą, tačiau pasitaiko atvejų kai tėvai stokoja kantrybės, nekreipia dėmesio į tam tikrus dalykus, kurie jų nuomone yra nesvarbūs. Todėl esant galimybei tėvai turintys negalią nukreipiami į pozityvios tėvystės mokymus.

Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?

Intelektu negalią turintiems tėvams galima skirti asmeninio asistento paslaugą. Jei šeimoje, kurioje mama ar tėvas turi vaiką nuo gimimo iki dviejų metų, jų šeimai skiriamas individualios priežiūros specialistas. Įtraukiami paslaugų gavėjų artimieji, kurie taip pat padeda auginti vaikus.

Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?

Tėvai gauna žinių apie vaikų raidą, pozityvius auklėjimo ir skatinimo būdus, būna labiau motyvuoti daugiau laiko praleisti su vaiku užsiimant bendromis veiklomis.

Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Mano paslaugų gavėjai turintys negalią motyvuoti lankyti pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programą, nes tokiems asmenims yra galimybė daugiau socializuotis, išgirsti kitų tėvų nuomonę, sėkmes ir nesėkmes auginant ir auklėjant vaikus.

Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?

Pas mus organizuojami nuotoliniai pozityvios tėvystės mokymai, taip pat organizuojami pozityvaus auklėjimo kiekvienai dienai užsiėmimai.

Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?

Tėvai ne visuomet supranta jiems sakomą informaciją pozityvaus auklėjimo klausimais, negeba išsakyti rekomendacijų pritaikyti praktikoje, pateikti pavyzdžių iš savo vaikų auklėjimo, priežiūros.

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?

Pozityvios tėvystės įgūdžių programos nepritaikytos paslaugų gavėjams turintiems negalią, nebent mokymų specialistai pritaiko programą tokiems tėvams, buria specialias grupes tėvams turintiems intelekto negalią.

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

Pozityvios tėvystės mokymų programos duoda teigiamų rezultatų, tačiau po mokymų reikia tęsti intensyvų darbą su tėvais, kad jie įsisavintų gautą informaciją gyvenime auginant ir auklėjant vaikus.

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(SD2)

Protokolas Nr. 2 (SD2)

Kokia Jūsų profesija?

Socialinė darbuotoja, dirbu su rizikos reiškinius patiriančiomis šeimomis

Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?

Lankausi šeimose, kurios turi sunkumų, kitaip tariant, teikiame socialinės priežiūros šeimoms paslaugą

Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?

Tokias šeimas turiu 3 iš 13-kos, gana gerai, šeimos priima kol kas paslaugas

Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?

Pradėkime nuo to, kad šiems tėvams išvis labai sunku susigaudyti aplinkoje, o ką kalbėti apie tėvystės sunkumus. Iš tikrųjų pagrindiniai sunkumai galbūt tokie, kad tėvai vaikams ne visada užtikrina saugias augti sąlygas, dažnai į namus kviečiami policijos pareigūnai, lankosi neblaivūs asmenys, rūkoma namuose. Taip pat neužtikrina nuoseklaus vaikų ugdymosi proceso, dažnai negeba atsikelti anksčiau už vaikus tam, kad išleistų į mokyklą ar darželį, dažnai vaikai būna su purviniais rūbais, laiku neatliekami profilaktiniai vaikų sveikatos patikrinimai, iš tikrųjų sunkumai gal kiek išoriniai, ne vidiniai

Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?

Šeimos, patiriančios socialinės rizikos reiškinius, tėvai, turintys protinę negalią ar labai jauni tėvai, neturintys pakankamai socialinių įgūdžių, besiskiriantys tėvai (dabar labai populiaru), taip pat dirbu ir socialinę atskirtį patiriančios šeimomis

Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?

10 metų

Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?

Kadangi dirbu nebe pirmus metus, tai mano paslaugų gavėjai žino, kad turi paslaugas priimti, nes jiems paaiškinta, kad kuo daugiau pasitaikys nebendradarbiavimo atvejų, tuo ilgiau paslaugos bus teikiamos

Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?

Iš tikrųjų tai nesibaigiantis darbas. Dažnai paslaugų gavėjai nesupranta, kad apsunkindami paslaugų teikimą dažnu atveju prasiilgina visą procesą, tačiau būna ir labai motyvuotų paslaugų gavėjų

Kokiu būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?

Socialinio darbuotojo konsultacijos pozityvios tėvystės ugdymo klausimais, šios konsultacijos individualios, o šiaip dažnu atveju nukreipiame į Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programas, kurių metu paslaugų gavėjai daugiau sužino. Džiugu, kad šias programas dabar gali vesti ir mūsų koleges, tada ir priregistravimas vyksta paprasčiau, nes siunčiant į kitą rajoną būna sudėtinga patekti

Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?

Negebėjimas atsižvelgti į vaikų emocijas, negebėjimas sutvardyti vaikų emocijų, vaikų nepriežiūra

Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?

Psichologai būtini manyčiau, taip pat prieš metus mūsų įstaigoje atsirado ir individualios priežiūros darbuotojos, dirbančios su naujagimiais, itin pasiteisinusi profesija

Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?

Motyvacijos nėra, atrodo, kad čia mums reikia ne jiems

Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Nenoriai jie priima šias paslaugas, kadangi koronos laikotarpiu išsiugdėme galimybę dirbti nuotoliu, dažnai paslaugų gavėjai prašo šių programų nuotoliu dėl nesamų galimybių nuvykti išklaudyti mokymų į vietą, nors ir taip sąlygos visos sudarytos

Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?

Kaip ir minėjau prieš tai mūsų kolegės organizuoja Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programa „Pozityvi tėvystė kasdien“, dažnai esant itin dideliui poreikiui, siunčiame ir į gretimus miestus

Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?

Šios programos nėra pritaikytos tėvams, turintiems intelekto negalią, dažnai šie tėvai net nesupranta apie ką eina kalba, atrodo net ir individualiai konsultuojant, kiekvieną dieną, dažnai kitą dieną vėl klausia to paties, bet čia visas mūsų darbas susideda iš to nesibaigiančio darbo, tad nėra ko stebėtis, kad ugdant pozityviąją tėvystę bus kažkas kitaip

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?

Kaip ir minėjau ne, nepritaikytos. Prieš metus laiko buvo kažkokia kita programa organizuojama, tuomet šią programą vedė psichologė bei socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė), tada rodos, ši programa buvo pritaikyta paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią, nes psichologė šiai paslaugų gavėjų grupei aiškino pagal jų supratimą ir gebėjimą perprasti informaciją

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

Per mano darbo praktiką, buvo tik keli atvejai, kai ši programa tikrai, atrodo, atnešė teigiamų rezultatų, tačiau šiaip nemanau, kad kažkiek labai daug duoda teigiamų rezultatų

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(SD3)

Protokolas Nr. 3 (SD3)

Kokia Jūsų profesija?

Socialinė darbuotoja

Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?

Socialines paslaugas, priežiūra, lankymasis namuose, įgūdžių ugdymas

Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?

Turiu 2 šeimas, su viena šeima labai sunkiai, nes ir vaikai turi protines negalias ir tėvai abu turi, sunku susikalbėti, su viena šiek tiek lengviau, nes vaikas jau užaugęs, paauglys

Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?

Sunku jiems suprasti juos supantį pasaulį, sunku auklėti savo vaikus pozityviais nesmurtiniais būdais, gal dėl to, kad dažnu atveju ši paslaugų gavėjų grupė diskriminuojama dėl negalios, neturi palaikymo iš artimos aplinkos

Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?

Šeimos, trūkstamos socialinių įgūdžių bei šeimos, kuriose tėvai turi proto negalią

Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?

3 metai

Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?

Mano paslaugų gavėjai vieni priima labai teikiamas paslaugas, gana motyvuoti, pripažįsta savo problemas pagrindines, kita paslaugų gavėjų grupė nepriima paslaugų, nors dažnai kreipiasi, tačiau neįvyksta teigiamų pokyčių

Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?

Labai maža dalis paslaugų gavėjų, kuriems teikiamos paslaugos padeda kažkiek, nes didžioji jų dalis net nenori šių paslaugų, retai bendradarbiauja

Kokiu būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?

Konsultacijos, pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos

Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?

Dažnai bando vaikus auklėti fizinėmis bausmėmis, tai priklauso manau nuo to, kaip patys buvo auklėjami tėvai

Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?

Aš asmeniškai nukreipiu pas pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo programos specialistus

Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?

Menka motyvacija, nors ir sakai, kad negalima mušti vaikų, vis tiek randi, kad vaikas su mėlynėmis

Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Mano paslaugų gavėjų grupė gana noriai dalyvauja, jiems kai kuriems patiems įdomu, ką ten papasakos

Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?

Bendruomeninių šeimoms namų organizuojamos tėvystės įgūdžių ugdymo programos bei kolegos organizuoja taip pat mokymus

Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?

Vaikų nepažangumas mokykloje, nepateisinamas pamokų praleidimas, vaikų linkimas į priklausomybes bei problemos tarp tėvų ir paauglių vaikų, dažnai tėvai neskiria visiems vaikams pakankamai dėmesio, nes dažnai šeimoje yra daugiau nei 1 vaikas

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?

Tikrai nepritaikytos, paskui dažnai klausia socialinių, ką tai reiškia

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

Manau, kad daliai paslaugų gavėjų gal ir duoda, tačiau, mano manymu, mano šeimoms kol kas neduoda jokių teigiamų pokyčių

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(AV1)

Protokolas Nr. 1 (AV1)

Kokia Jūsų profesija?

Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)

Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?

Atlieku šeimos poreikių vertinimą; sudarau pagalbos šeimai planą; organizuoju šeimai ar asmeniui pagalbą; koordinuoju pagalbos plano įgyvendinimą, atlieku šeimos stebėseną. Esant poreikiui konsultuoju paslaugos gavėjus jiems rūpimais klausimais.

Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?

Septyni suaugę asmenys. Pagrindas tai atsižvelgti į patį klientą, jo gebėjimus ir turimų gebėjimų stiprinimą.

Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?

Pagrindiniai sunkumai tėvams tai negebėjimas atpažinti vaikų poreikių, negebėjimas adekvačiai vertinti kylančius sunkumus auklėjant ir prižiūrint vaikus.

Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?

Dirbu su socialinės rizikos veiksnius patiriančiomis šeimomis, tačiau tarp šių šeimų yra asmenų kuriems yra nustatyta protinė negalia.

Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?

12 metų.

Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?

Kiek man teko susidurti, tai didžioji dauguma noriai priima socialinio darbuotojo pagalbą.

Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?

Tėvai daugiau dėmesio skiria tinkamam vaikų auklėjimui, daugiau išmoksta pastebėti vaikų poreikius ir bando juo patenkinti.

Kokiu būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?

Dažniausiai per praktinius užsiėmimus.

Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?

Negebėjimą atpažinti ir užtikrinti vaikų poreikių.

Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?

Vedančių tėvystės mokymų specialistus, psichologus.

Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?

Jei mokymus veda jiems suprantama kalba, su praktiniais užsiėmimais, motyvacija mokytis kyla, jei ugdant tėvystės įgūdžius tik aiškinant teoriją, motyvacija ugdytis mažėja.

Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Pasitaiko įvairiai. Yra asmenų kurie noriai dalyvauja, yra asmenų kurie nenoriai eina į tėvystės įgūdžių mokymus

Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?

Pozityvios tėvystės mokymai.

Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?

Sugebėjimu įsisavinti pateiktą medžiagą mokymų metu.

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?

Mano manymu ugdymo programos nėra pritaikytos, nesu susidūrusi su programa kuri būtų pritaikyta paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią.

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

Labai priklauso nuo programos vedančiųjų ir pačių paslaugos gavėjų. Turimą tėvystės įgūdžių programą galima pateikti paslaugos gavėjams jiems suprantama kalba, tačiau tai neduoda labai gerų teigiamų rezultatų.

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(AV2)

Protokolas Nr. 2 (AV2)

Kokia Jūsų profesija?

Socialinė darbuotoja (atvejo vadybininkė)

Kokias paslaugas teikiate paslaugų gavėjams?

Teikiame koordinuotą kompleksinę pagalbą vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą (šeimoms poreikių pagalbą vertinimas (socialinės rizikos veiksnių reiškimosi šeimoje lygiai, vaiko ir jo šeimos apsaugos faktorių vertinimas); pagalbos organizavimas; pagalbos plano sudarymas; pagalbos plano įgyvendinimo koordinavimas; šeimos stebėseną).

Kiek turite paslaugų gavėjų, turinčių intelekto negalią bei auginančių vaikus? Kaip sekasi dirbti su šia paslaugų gavėjų grupe?

Turiu 9 paslaugų gavėjus, kurie turi intelekto negalią, auginančius vaikus. Darbas su žmonėmis turinčiais intelekto negalią sunkus, reikalaujantis kompetencijos bei žinių ir įgūdžių, man sekasi neblogai, nes prisidedu prie tų žmonių problemų sprendimų, bandymo integruotis į visuomenę bei būtinų sąlygų užtikrinimo geresniam jų gyvenimui.

Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės aspektu?

Tokiems tėvams sunku atpažinti ir atliepti vaikų poreikius. Taip pat sunku užtikrinti vaiko saugumo poreikį, tėvai per bendravimą padeda vaikui užmegzti socialinius ryšius su kitais žmonėmis, bendruomene, tokiems tėvams tas sunkiau sekasi. Dažnai tėvai, turintys protinę negalią stokoja socialinės orientacijos, negeba savarankiškai pasirūpinti vaikais. Sunku suprasti vaiko poreikius, kasdieninės vaiko priežiūros įgūdžiai silpni. Dažnai taiko vaikams bausmes, žodinius grasinimus.

Koks Jūsų pagrindinis socialines paslaugas gaunančių paslaugų gavėjų spektras?

Tai žmonės, susiduriantys su įvairiomis socialinėmis problemomis, tėvai su priklausomybėmis bei protinę negalią turintys asmenys, kurie augina vaikus.

Koks yra jūsų darbo stažas dirbant su šia paslaugų gavėjų grupe?

3 metai

Kaip paslaugų gavėjai priima teikiamas paslaugas?

Paslaugų gavėjus galėčiau išskirti į dvi grupes: motyvuoti ir nemotyvuoti paslaugų gavėjai. Su motyvuotais paslaugų gavėjais dirbti lengva, jie priima siūlomą pagalbą, keičia savo požiūrį į susidariusią situaciją. Su nemotyvuotais klientais sunku dirbti, jie nepriima pagalbą, nekeičia nei savo elgesio nei požiūrio, juos sunku įgalinti spręsti savo problemas.

Kaip teikiamos paslaugos padeda siekiant teigiamų pokyčių šeimoje?

Socialiniai darbuotojai siūlo šeimai socialinių problemų sprendimų alternatyvas, ugdo ir palaiko šeimos narių motyvaciją siekti teigiamų pokyčių šeimos gyvenime, tarpininkauja šeimai dėl kitų pagalbos priemonių, teikia šeimoms informaciją, konsultacijas dėl joms būtinos pagalbos (psichologinės, taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos), paslaugų vaikų dienos centre, specialiųjų pagalbos priemonių ar kitokios pagalbos) gavimo. Socialinių paslaugų teikimo metu socialiniai darbuotojai informuoja ir konsultuoja šeimas, auginančias nepilnamečius vaikus ir patiriančias socialinę riziką, ugdo paslaugų gavėjų tėvystės ir socialinius įgūdžius, teikia emocinę bei socialinę pagalbą šeimos socialinėje aplinkoje, tarpininkauja šeimai dėl pagalbos priemonių, organizuoja reikalingą ir prevencinę pagalbą. Drauge su socialiniais darbuotojais dirba individualios priežiūros darbuotojai, kurie bendrauja ir bendradarbiauja su šeimomis, patiriančiomis socialinę riziką. Poreikiui esant palydi šeimos narius į reikalingas institucijas ir organizacijas, ugdo ir palaiko šeimų kasdienio gyvenimo įgūdžius – planuojant ir atliekant namų ruošos darbus, tvarkant pinigų apskaitą, apsiperkant bei mokant mokesčius, prižiūrint vaikus bei padeda kitais klausimais.

Kokiu būdu ugdote tėvystės įgūdžius tėvams, turintiems intelekto negalią bei auginantiems vaikus?

Organizuojami mokymai pozityvios tėvystės temomis, pritaikant informaciją bei praktines užduotis žmonėms, turintiems intelekto negalią.

Kokias problemas išvelgiate paslaugų gavėjų šeimose, skatinančias nukreipti ugdyti tėvystės įgūdžius?

Sunku perteikti informaciją, bei organizuoti praktinius užsiėmimus, atsižvelgiant į kiekvieno žmogaus gebėjimus.

Kokius papildomus specialistus įtraukiate ugdant tėvystės įgūdžius šiai paslaugų gavėjų grupei?

Psichologai.

Kokią paslaugų gavėjų motyvaciją pastebite ugdant tėvystės įgūdžius?

Motyvacija su kiekvienu užsiėmimu auga, tačiau pastebima, kad įgijant naujų žinių ir įgūdžių atsiranda ir daugiau baimių.

Kaip manote, ar paslaugų gavėjai noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Paskutiniu metu pastebima, kad žmonės noriai dalyvauja tėvystės įgūdžių ugdymo programose, ateina motyvuoti.

Kokios tėvystės įgūdžių ugdymo programos yra organizuojamos jūsų darbo vietoje, ar aplink?

Pozityvios tėvystės mokymai; Pozityvus auklėjimas kiekvienai dienai; Prieraišios tėvystės mokymai.

Kaip galvojate, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, turintys protinę negalią, tėvystės įgūdžių ugdymo programų aspektu?

Didžiausi sunkumai, kurie iškyla tai informacijos nesuvokimas, nesupratimas, negebėjimas priimti ir pritaikyti naujų žinių bei įgūdžių.

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos pritaikytos paslaugų gavėjams, turintiems intelekto negalią?

Reikėtų labiau atsižvelgti į žmonių, turinčių protinę negalią gebėjimus, šiuo metu tokios programos manyčiau nėra pritaikytos.

Kaip manote, ar šiuo metu vykdomos tėvystės įgūdžių ugdymo programos duoda teigiamų rezultatų paslaugų gavėjų kontekste?

Taip, duoda. Visi iš mokymų pasiima naujų žinių bei įgūdžių, bando juos pritaikyti vaikų auklėjime. Smagu girdėti, kai būna grįžtamasis ryšys iš paslaugų gavėjų.

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(PG1)

Protokolas Nr. 1 (PG1)

Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?

Lankosi socialinė darbuotoja, asmeninė asistentė ir individualios priežiūros darbuotoja, nes neseniai pasigimdžiau naujagimį

Kiek turite vaikų?

Turiu 6 vaikus, 5 nepilnamečiai ir viena jau pilnametė

Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?

Nėra man jokių sunkumų, visus vaikus užauginau pati ir nei karto nebuvo vaikai man atimti, man tik nepatinka, kad socialinė prigalvoja man visokių čia žmonių, kad vaikščiotų

Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?

Nėra sunkumų man, bet, jei būna sunkumų mokykloje dėl vaikų tai kreipiuosi į socialinę, nes neišeina su vaikais susitvarkyti kartais

Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Girdėjau ir taip ką žinau, nežinau ar geri čia pokyčiai ar ne

Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?

Man reikia, kad socialinė galėtų mane vežioti su mašina, reikia, kad visi žmonės, kad lankosi pas mane galėtų mane pavežti iki parduotuvės, pasiimti vaistų ar dar kur nors

Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?

Tai manau čia ta nauja, priežiūros darbuotoja, lyg čia mane prižiūrėti reikėtų, nors sakė, kad ta specialistė reikalinga dėl tėvystės įgūdžių gerinimo. Kartais reikalui esant lankaus pas psichologą

Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę?

Manau, kad gera ta paslaugų kokybė, socialinės dažnai lankosi, paskambina, užsako, ką reikia. Dabar va reikės malkų ir paskambino socialinė pasakė, kad užsakė ir už savaitės atveš tai socialinė padeda labai. Padeda ir mano buvusi socialinė dabar jau vadybininkė, visada jai skambinu pirmiausia, ne socialinei

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(PG2)

Protokolas Nr. 2 (PG2)

Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?

Socialinės paslaugos, psichologas, psichiatras, priklausomybių konsultantė

Kiek turite vaikų?

Turiu 5 vaikus

Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?

Oj, būna daug sunkumų. Ypač dėl mokyklų ir darželių vaikų, auklėtojos vis skundžiasi, kad vaikai agresyviai nusiteikę, mušasi su bendraamžiais, kad turi utelių, kaltina mane, kad neprižiūriu vaikų. Dar eilės nesulaukiu dėl socialinio būsto, gyvenu kiaurame name, tai tie vaikai ir serga.

Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?

Socialinė darbuotoja, atvejo vadybininkė, jos dažnai konsultuoja dėl vaikų auklėjimo ir auginimo, man labai padeda

Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Sužinojau naujų dalykų apie vaikų auklėjimą, įsigilinai į teorinę medžiagą ir supratau, kad visai geri tie mokymai, pradėjau vaikams taikyti skatinimo ir drausminimo priemonės, sodinu ant kėdės, dažnai panaudoju mokymuose gautą medžiagą praktikoje

Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?

Man labai trūksta pavėžėjimo paslaugų, nes būna vaikams reikia pas daktarus, būna aš susergu, tai reikia pavažiuoti, o čia kaime autobusas vieną kartą per savaitę važiuoja - penktadieniais

Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?

Tik socialinė darbuotoja ir atvejo vadybininkė

Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę?

Manau, kad gera paslaugų kokybė, dažnai socialinė lankosi, nesvarbu ar pūga ar lietūs, visada atvažiuoja, paklausia, kaip man sekasi

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(PG3)

Protokolas Nr. 3 (PG3)

Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?

Socialinės priežiūros šeimoms, individualios priežiūros darbuotoja atvažiuoja, psichiatras

Kiek turite vaikų?

5 vaikus turiu, 1 vaikas – 0,5 metų, 2 vaikas – 2 metų, 3 vaikas – 12 metų, 4 vaikas – 14 metų ir 5 vaikas jau suaugęs, dirba ir gyvena užsienyje

Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?

Yra tų sunkumų, vienai prižiūrėti vaikus pagrindinis sunkumas, neturiu giminių jokių, vyras paliko mane. Daug problemų su paaugliais kyla, nes grįžta parūkę, vienas jau narkotikų bandė, mėgino pjaustyti venas, tai gulėjo ligoninėje. Vaikai mažai turi draugų, tik kaimo mokyklos klasiokai

Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?

Socialinė, labai padeda ir individualios priežiūros darbuotoja duoda daug patarimų, nes ji jau vyresnė, tai ne tik su mažiuku padeda, bet ir su dičkais

Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Manau nemažai gerų pokyčių davė, programoje dalyvavau, kai sūnus pjaustėsi venas, tai iš tikrųjų paaiškino dėl ko tai galėjo būti, pradėjau daugiau kontroliuoti vaikus, tai kol kas viskas gerai

Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?

Manau, kad nereikia daugiau paslaugų, ir taip gaunu viską, kas įmanoma

Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?

Individualios priežiūros darbuotoja, ji labai man pagelbėja ir konsultuoja

Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę?

Manau, kad ta kokybė labai gera, specialistai labai padeda ir aš pradėjau tai vertinti

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI**(PG4)****Protokolas Nr. 4 (PG4)**

Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?

Socialinės priežiūros šeimoms paslaugos, psichiatrė, reikia vaistus vartoti, priklausomybių konsultantė kažkokia

Kiek turite vaikų?

Turiu 3 vaikus, bet jie dabar negyvena su manim dėl mano alkoholio vartojimo

Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?

Aš esu gana jauna, mano vyras kalėjime dabar, man sunku vienai auklėti vaikus, todėl palikdavau vaikus ir išvažiuodavau pas draugus, negriždavau savaitėmis, atsibosdavo man tie vaikai, pastoviai pas specialistus reikėdavo vežti, pavargau viena kovoti su tuo, tai ir pradėjau gerti. Dabar sunkumų nėra, nes vaikai gyvena pas globėją, bet anksčiau ne kiek dėl tėvystės sunkumai būdavo, bet gal dėl to, nes pavargdavau viena su viskuo tvarkytis ir būdavo atkrytis, būdavo ir smurtas prieš vaikus

Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?

Manau, kad anksčiau padėdavo socialinė pagrinde, lankiau tėvystės kursus, ten daug klausimų išsprendžiau

Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Išsprendžiau daug klausimų, kurie nedavė man ramybės, pavyzdžiui, kaip rasti laiko sau, kaip tvardyti ir neišleisti emocijų ant vaikų, nes būdavo, kad mušdavau vaikus, nors dabar pagalvojus jie niekuo nekalti

Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?

Dabar man nieko nebereikia, noriu greičiau atgauti vaikus ir važiuoti į ligoninę gydytis, nes tikrai jaučiu, kad dėl visų šeimos problemų pradėjau gerti ir pati to negaliu sustabdyti, manau, kad reikia specialistų pagalbos

Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?

Anksčiau, kai mažasis buvo, atvažiuodavo tokia specialistė, kur dirba su vaikais, tiksliau su tėvais, kurie nemoka auginti vaikų

Kaip galėtumėte apibūdinti teikiamų paslaugų kokybę?

Gera ta kokybė, tik kartais atrodo, kad visi specialistai prie manęs pristoję

KOKYBINIO TYRIMO INTERVIU PROTOKOLAI

(PG5)

Protokolas Nr. 5 (PG5)

Kokios paslaugos šiuo metu Jums yra teikiamos?

Psichiatrė, važiuoju į kitą miestą, socialinė

Kiek turite vaikų?

Turiu vieną sūnų, 17-kos metų

Su kokiais sunkumais susiduriate auginant vaikus?

Kai sūnus mažas buvo labai gerdavau su vyru dabartiniu, tada buvau labai jauna, nemokėjau prižiūrėti vaiko, dar kai lankė mokyklą irgi buvo įkliuvęs dėl elektroninės cigaretės mokykloje, tada buvo sunkumų

Kas padeda išspręsti sunkumus, susijusius su tėvystės įgūdžių ugdymu?

Labai socialinė padeda, atradome su ja labai gera ryšį, ji man padėjo dėl alkoholio vartojimo, nes užmotyvavo važiuoti pas psichiatrę, nes anksčiau atsisakydavau visų paslaugų, dabar priimu, nes susiradau vyrą labai gerą

Kokių teigiamų pokyčių Jums davė dalyvavimas tėvystės įgūdžių ugdymo programose?

Daug teigiamų pokyčių, gal kitaip pradėjau žiūrėti į žmones, kurie nori man padėti

Kaip manote, kokių socialinių paslaugų Jums trūksta?

Dabar jau nereikia nieko, vis tiek vaikas jau beveik užaugęs, dirba su mano vyru kartu statybose, užsidirba pinigų, mažiau tų problemų būna

Kokie papildomi specialistai dirba ugdant Jūsų tėvystės įgūdžius?

Tai gal dar atvejo vadybininkė atvažiuoja kartais, daugiau socialinė tik padeda, ir kai mokykloje buvo problemos padėjo labai

Kaip galėtumėte apibūdinti teigiamų paslaugų kokybę?

Labai gera ta kokybė, nors sūnus jau ir užaugęs, bet vis tiek smagu, kai socialinė atvažiuoja, man mintis prablaško, aš čia namuose užsibūnu viena, kai vyrai dirba, palydi mane dažnai pas psichiatrę